

ΛΟΓΟ

Σ

SZTUKA MYŚLI NAUKOWEJ

KOLEKCJA PRAC NAUKOWYCH

Z MATERIAŁAMI MIĘDZYNARODOWEJ NAUKOWO-PRAKTYCZNEJ KONFERENCJI

WIELOKIERUNKOWOSC JAKO GWARANCJA POSTĘPU NAUKOWEGO

21 LUTEGO, 2020 • WARSZAWA, POLSKA 

TOM 2



DOI 10.36074/21.02.2020.v2
ISBN 978-83-7499-788-1



EUROPEAN
SCIENTIFIC
PLATFORM

ΛΟΓΟΣ

KOLEKCJA PRAC NAUKOWYCH

Z MATERIAŁAMI MIĘDZYNARODOWEJ
NAUKOWO-PRAKTYCZNEJ KONFERENCJI

**«WIELOKIERUNKOWOSC
JAKO GWARANCJA POSTĘPU
NAUKOWEGO»**

21 LUTEGO 2020 ROK

TOM 2

Warszawa • Polska

E
S
P



Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego: Holdenblat M.

Odpowiedzialny za układ: Kazmina N.

Odpowiedzialny projektant: Bondarenko I.

W 66 **Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego:**
kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami
Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (T. 2), 21
lutego 2020 r. Warszawa, Polska: Europejska platforma
naukowa.

ISBN 978-83-7499-788-1

DOI 10.36074/21.02.2020.v2

W referacie przedstawiono referaty i artykuły uczestników międzynarodowej konferencji naukowej i praktycznej «Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego», która odbyła się w Warszawie, 21 lutego 2020 r.



Konferencja jest zawarta w katalogu Międzynarodowych Konferencji Naukowych, zatwierdzona przez ResearchBib i certyfikowana przez Euro Science Certification Group (SCC-2000).

Materiały konferencyjne są publicznie dostępne na warunkach międzynarodowej licencji Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).



Opisy bibliograficzne materiałów konferencyjnych są indeksowane przez ORCID, Google Scholar, CrossRef, OpenAIRE i OUCI.

UDC 001 (08)

SPIS TREŚCI

SEKCJA VII. CHEMIA

ОБРАБОТКА ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ДАННЫХ СИНТЕЗИРОВАННЫМИ ПОЛИМЕР СОРБЕНТАМИ В КООРДИНАТАХ УРАВНЕНИЯ МОДЕЛИ ЛЕНГМЮРА Ширинова Э.А.	10
--	----

SEKCJA VIII. BIOLOGIA

АДВЕНТИВНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ МИХАЙЛІВСЬКОГО ПРИРОДО- ОХОРОННОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ВІДДІЛЕННЯ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА ЄЛАНЕЦЬКИЙ СТЕП Мельничук С.С.	12
---	----

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СЕРЕД УЧНІВ П'ЯТИХ КЛАСІВ Калабухова А.С.	15
---	----

ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ ЛЕЙКОЦИТАРНОЇ ФОРМУЛИ В УМОВАХ КОРТОКОЗОРОСТІ РІЗНОГО СТУПЕНЯ Колесник Ю.І.	17
---	----

РОЗМНОЖЕННЯ ДЕКОРАТИВНИХ КУЛЬТИВАРІВ РОСЛИН РОДУ BERBERIS L. МЕТОДОМ ЩЕПЛЕННЯ Якобчук О.М., Полупан О.В.	19
---	----

SEKCJA IX. MEDYCYNA

FREQUENCY OF MANIFESTATION OF AUTOIMMUNE PATHOLOGY OF THYROID IN PATIENTS AFFECTED BY H. PYLORI Marchenko A., Makarenko N.	21
---	----

SOCIAL STRESS FACTORS AS A TRIGGER FOR THE DEVELOPMENT OF ANXIETY AND DEPRESSIVE DISORDERS Strelnikova I.	22
--	----

SURGICAL COMPLICATIONS OF HELMINTHIASIS Kikosh K., Yakushev Y.	24
--	----

THE EFFECT OF COMBATING MENTAL STRESS ON THE	
--	--

DEVELOPMENT OF ANXIETY AND DEPRESSIVE DISORDERS IN
SERVICEMEN OF COMBAT ACTIONS SURGICAL COMPLICATIONS
OF HELMINTHIASIS
Koshchii V. 26

THE EFFICACY OF PSYCHOTHERAPEUTIC INTERVENTIONS IN
COMPLEX TREATMENT OF PATIENTS WITH POST-TRAUMATIC
STRESS DISORDER
Hrybakina A. 27

ДИНАМІКА ПЕРЕБІГУ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ
САМОГУБСТВ В УКРАЇНІ
Науково-дослідна група:
Біляков А.М., Михайличенко Б.В., Ергард Н.М.,
Плетенецька А.О. 29

КОРРЕКЦІЯ АНИЗОМЕЛІИ ПРИ ДЦП КАК ФАКТОР
ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ВОССТАНОВЛЕННЯ СЕГМЕНТА ГОЛЕНЬ-
СТОПА
Пчеляков А.В. 34

МІЖНАРОДНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЯК ОРІЄНТИР
ДІЯЛЬНОСТІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ
КОМАНДИ
Волошко Л.Б. 36

СТАН ПРОТЕЇНАЗ-ІНГІБІТОРНОЇ СИСТЕМИ У КУРЦІВ ХВОРИХ
НА ХРОНІЧНЕ ОБСТРУКТИВНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ
Перцева Т.О., Строчка О.Б. 37

SEKCJA X. FARMACEUTYKA

PHARMACOLOGICAL PROPERTIES OF GARLIC (ALLIUM
SATIVUM L.), EXPERIENCE AND PROSPECTS OF ITS
APPLICATION IN MEDICINE
Research group:
Stoletov Y., Kutsenko T., Ulanova V., Belik G. 39

SEKCJA XI. PSYCHOLOGIA I SOCJOLOGIA

EFFECTIVENESS OF USING PECS AMONG CHILDREN
DIAGNOSED WITH ASD WHO HAVE PROBLEMS WITH
COMMUNICATION
Kyselova A., Chernishova E. 43

PROBLEMY POWIĄZANE U DZIECI Z ZABURZENIAMI ZE
SPEKTRUM AUTYZMU
Vakulenko Y. 48

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
Шульгіна Л.І. 51

КІБЕРБУЛІНГ ЯК ЗАГРОЗА ПСИХІЧНОМУ ЗДОРОВ'Ю ПІДЛІТКА
Комарніцька Л.М. 55

МЕТОДИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОГО САМОВПЛИВУ ЯК ЗАСОБИ
ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ МОРСЬКОГО ФАХІВЦЯ
Сорока О. 56

СІМЕЙНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ПІДТРИМКИ РОДИН, ЩО
ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ
Столярик О.Ю., Семигіна Т.В. 60

SEKCJA XII. FILOZOFIA

FILOZOFICZNE ASPEKTY NEUROETYKI
Khvoynyska-Pereima K. M. 62

SEKCJA XII. FILOLOGIA

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБОРОТОВ С КОМПОНЕНТАМИ
«ДЕНЬ» И «НОЧЬ»
Грак А.К., Рогова Ю.В. 64

МОДАЛЬНІСТЬ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ
Усенко Ю.О. 67

МОТИВ ОБНОВЛЕНИЯ КАК МАНИФЕСТ ЭВЛЮЦИОНИСТСКИХ
ИДЕЙ В ПОЭМЕ ДЖ. КИТСА «ГИПЕРИОН»
Лучко Э.А. 69

ПЕРЕКЛАД РЕКЛАМИ ТА РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ
Сидоренко М.С., Сітко А.В. 71

ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. К. РОЛІНГ
«HARRY POTTER AND THE ORDER OF THE PHOENIX»)
Чебурахіна В.В. 74

SEKCJA XIV. PEDAGOGIA

APPLIED ORIENTATION OF THE MATHEMATICS TEXTBOOK FOR
LYCEUMS
Tarasenkova N., Burda M. 78

DIGITAL COMPETENCE OF COLLEGE STUDENTS
Maksyutova N., Zolotyh N. 79

PEDAGOGICAL AND EDUCATIONAL CONCEPTS AS A FACTOR
OF MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN SYSTEM OF GENERAL
SECONDARY EDUCATION
Holovko M., Naumenko S. 81

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ
ГРАМАТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
Павлович А.В. 84

ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО
НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Багно Ю.М., Сергійчук О.М. 86

ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ХДПІ ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ У ПЕДАГОГІЗАЦІЇ
ОСВІТЯН РЕГІОНУ (50 РОКИ ХХ СТ.)
Васильєва С.О., Трубавіна І.М., Агаркова Н.О. 89

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ
Крамаренко А.М. 94

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ
ХІМІЇ
Форостовська Т.О. 95

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ
ДАУНА ДО ЗАНЯТЬ СПОРТИВНИМ ПЛАВАННЯМ
Харченко-Баранецька Л.Л. 97

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ І ЄВРОПЕЙСЬКА

ТРАНСФЕРНА КРЕДИТНО-НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА (ДРУГИЙ АСПЕКТ) Євтух М.Б.	100
НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ УСТНОЙ УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ- ИНОСТРАНЦЕВ НА ПРОДВИНУТОМ ЭТАПЕ Черненко И.И.	102
НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ЯК РЕЗУЛЬТАТ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ Вишківська В.Б.	105
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАНЯТЬ ФІТБОЛ- АЕРОБІКОЮ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТОК Науково-дослідна група: Базилевич Н.О., Тонконог О.С., Божко С.А.	107
ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ЗМІН Самойленко О.А., Мороз В.М.	113
ОРГАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В 2000-І РОКИ Шевченко С.М.	119
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ Хмельницька О.С., Ткаченко Л.В.	121
ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО- ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ Пангелов Б.П., Рубан В.Ю.	124
ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ Корнят В.С.	126
РОЗВИВАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ Науково-дослідна група: Троценко Т.Ю., Данилко В.М., Троценко Д.В.	130
РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ Котелянець Ю.С.	132
РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З	

ВИКОРИСТАННЯМ ДИСКУСІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ Бондар Ю.В.	136
--	-----

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В НАВЧАННІ Саркісова А.В.	139
--	-----

РОЛЬ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ТА МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ У ЗДО Кравченко О.М., Цуранова О.О.	141
--	-----

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ Левченко Ф.Г.	143
---	-----

SEKCJA XV. KOMUNIKACJA SPOŁECZNA I KULTURA

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ Самохіна Є. А.	145
--	-----

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ТА МИСТЕЦЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ПІСЕННИХ ТВОРІВ У ЯКИХ ЗОБРАЖЕНО СУЧАСНІ ПОТРЯСІННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОДІЙ НА МАЙДАНИ ТА ВІЙНИ Макаренко Л.П.	147
--	-----

SEKCJA XVI. ARCHITEKTURA I SZTUKI

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТОСТІ Роздорожнюк О.Я.	150
---	-----

SEKCJA XVII. NAUKI WOJSKOWE, BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE I SPORT

NATURAL DISASTERS IN GLOBAL SCALE Mykhalko O.	155
---	-----

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ Науково-дослідна група: Меленті Є.О., Бугай Ю.Р., Бубнюк В.О.	157
---	-----

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З РУКОПАШНОГО БОЮ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У СПІВРОБІТНИКІВ
СИЛОВИХ СТРУКТУР

Науково-дослідна група:

Пономарьов В.О., Ключева О.С., Фисун А.В. 160

РОЗРОБКА ВИМОГ ДО СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ТА ТРЕКІНГУ
ПЕРЕКИДАННЯ ВАНТАЖІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЛОГІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Науково-дослідна група:

Гурін О.М., Сальна Н.Є., Гурін І.О. 162

СХІДНІ ОЗДОРОВЧІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ
ФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цапук Д.Ю. 165

SEKCJA VII. CHEMIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.01

ОБРАБОТКА ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ДАННЫХ СИНТЕЗИРОВАННЫМИ ПОЛИМЕР СОРБЕНТАМИ В КООРДИНАТАХ УРАВНЕНИЯ МОДЕЛИ ЛЕНГМЮРА

Ширинова Эльнара Аладдин кызы
докторант кафедры «Высокомолекулярные соединения химии»
Бакинский Государственный Университет

РЕСПУБЛИКА АЗЕРБАЙДЖАН

Основная идея адсорбционной теории Ленгмюра заключается в использовании представлений об адсорбции, как о квазихимической реакции между адсорбатом и адсорбционными центрами на поверхности адсорбента. Уравнение Ленгмюра используют в виде следующей линейной формы [1].

$$\frac{C_e}{q_c} = \frac{1}{K_L q_{\max}} + \frac{1}{q_{\max}} C_e \quad (1)$$

где, C_e -равновесная концентрация сорбата (моль л⁻¹ или ммоль л⁻¹, или гл⁻¹ или мг л⁻¹), q_{\max} - максимальное количество адсорбированного вещества одним граммом сорбента (моль г⁻¹ или ммоль г⁻¹), K_L - константа Ленгмюра (л моль⁻¹), характеризует взаимодействие адсорбента с адсорбатом.

Сродство между адсорбатом и адсорбентом или сорбционная способность того или иного сорбента по отношению к определенному сорбату характеризуется безразмерным параметром равновесия R_L , который определяется равенством

$$R_L = 1 / (1 + K_L C_0) \quad (2)$$

где, C_0 - исходная концентрация сорбата в растворе (моль л⁻¹, или гл⁻¹ или мг л⁻¹).

Адсорбционный процесс в зависимости от коэффициента R_L может быть оценен следующим образом: если $0 < R_L < 1$, то условия для сорбции благоприятны, если $R_L > 1$, то условия для сорбции неблагоприятны, если $R_L = 1$, то сорбция имеет линейный характер, если $R_L = 0$, то процесс сорбции необратимый [2]. Полученные экспериментальные данные по сорбции ионов меди (II) из водных растворов натриевыми и аммониевыми солями тройных сополимеров малеиновой кислоты со стиролом и мономерами с аллильной группой были обработаны в координатах уравнения Ленгмюра с построением графиков зависимости $C_e/q_e = f(C_e)$. Результаты представлены в таблице 1.

Таблица 1

**Параметры уравнения Ленгмюра для сорбции ионов меди (II)
из водных растворов синтезированных сорбентами**

Сорбент	q_{max}		K_L		R_L	R^2
	$г\ g^{-1}$	$мольг^{-1}$	$л\ г^{-1}$	$лмоль^{-1}$		
МК-АП-Ст- Na	0,75	0,0117	2,05	0,032	0,433-0,07	0,9996
МК -АП-Ст-NH ₄	1,258	0,0197	2,02	0,0316	0,456-0,072	0,999
МК-Дц-Ст- Na	0,722	0,0113	3,175	0,0496	0,663-0,177	0,9921
МК-Дц-Ст-NH ₄	0,754	0,0118	4,136	0,0646	0,602-0,161	0,9891

Как видно из таблицы, экспериментальные данные, полученные по сорбции ионов меди (II) из водных растворов со всеми синтезированными сорбентами хорошо описываются моделью Ленгмюра с высокими корреляционными коэффициентами (0,9891-0,9996). Данные показывают также, что максимальная сорбционная емкость аммониевых солей выше по сравнению с натриевыми солями.

Для всех сорбентов соблюдается условие $0 < R_L < 1$, что указывает на благоприятность процесса сорбции ионов меди (II) из водных растворов натриевыми и аммониевыми солями тройных сополимеров малеиновой кислоты со стиролом и мономерами с аллильной группой.

Список источников:

1. Aman, T., Kazi, A.A., Sabri, M.U. & Bang, Q. (2008). Potato peels as solid waste for the removal of heavy metal Cu(II) from waste water/industrial effluent. *Colloids Surfaces Biointerfaces*, 63, 116-121.
2. Sumanjit, S.R. & Mahajan, R.K. (2012). Kinetic and Equilibrium Studies of Adsorption of Dye Congo Red from Aqueous Solutions on Bagasse Charcoal and Banana Peels. *J. Surface Sci. Technol*, 28 (3-4), 133-147.

SEKCJA VIII. BIOLOGIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.02

АДВЕНТИВНА ФРАКЦІЯ ФЛОРИ МИХАЙЛІВСЬКОГО ПРИРОДО-ОХОРОННОГО НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ВІДДІЛЕННЯ ПРИРОДНОГО ЗАПОВІДНИКА СЛАНЕЦЬКИЙ СТЕП

Мельничук Світлана Сергіївна

канд. біол. наук, викладач кафедри екології та природоохоронних технологій
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

УКРАЇНА

Одним із основних процесів антропогенної трансформації природних ландшафтів є занесення, розповсюдження та натуралізація адвентивних рослин, що вкорінюються не тільки в антропогенно порушенні екотопи, а й у природні угруповання, створюючи загрозу існуванню аборигенних видів.

У результаті дослідження виявлено, що адвентивна фракція флори Михайлівського природно-охоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника «Сланецький степ» налічує 71 видів з 15 порядків, 25 родин, 59 родів. Високий відсоток адвентивних видів викликаний тим, що до Михайлівського відділення близько розташовані орні землі та пасовища. Домінуючими родинами виступають Asteraceae – 20 видів, Brassicaceae – 9 та Rosaceae – 8. Домінуючими родами являються *Xanthium* (4 види) та *Amaranthus* та *Sonchus* (по 3 види). Хоча більшість родів – 51 є моновидовими.

Аналіз результатів розподілу адвентивного елемента за первинними ареалами дозволив виділити 16 ареалогічних груп. За основу виділення останніх використана розроблена для адвентивного елемента флори України класифікація В. В. Протопопової [1, 2]. Виділені 16 ареалогічних груп об'єднані у 7 елементів флори (табл. 1). Первинний ареал 4 адвентивних видів не встановлено.

У складі адвентивних мікроелементів дослідженої флори переважають види давньосередземноморського походження (середземноморський, середземноморсько-ірано-туранський та ірано-туранський адвентивні мікроелементи), які складають 58% від загального числа адвентивних видів флори Михайлівського відділення (табл. 1). Така ж закономірність характерна для синантропної флори України у цілому.

Серед мікроелементів перше та друге місця займають середземноморський та середземноморсько-ірано-туранський. У середземноморському мікроелементі переважає однойменна ареалогічна група, яка представлена *Vicia villosa*, *Anchusa officinalis*, *Solanum nigrum*, *Urtica urens*, *Viola arvensis*, *Matricaria recutita*, *Elaeagnus angustifolia* та ін. У середземноморсько-ірано-туранському мікроелементі великою кількістю видів представлена середземноморсько-ірано-туранська ареалогічна група – *Sclerochloa dura*, *Lepidium perfoliatum*, *Papaver stevenianum*, *Buglossoides arvensis* та ін.

Таблиця 1

Спектр адвентивних мікроелементів та ареалогічних груп флори Михайлівського природно-охоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника «Єланецький степ»

Тип мікроелементу	Ареалогічні групи	Кількість видів		
		у групі	всього	%
Середземно-морський	Середземноморська	13	16	22,5
	Східносередземноморська	2		
	Західносередземноморська	1		
Середземно-морсько-ірано-туранський	Середземноморсько-ірано-туранська	11	15	21,1
	Середземноморсько-східнотуранська	3		
	Східносередземноморсько-ірано-туранська	1		
Ірано-туранський	Ірано-туранська	5	10	14,1
	Середньоазійська	1		
	Передньоазійська	3		
	Центральноазійська	1		
Азійський	Азійська	1	3	4,2
	Індомалайська	2		
Європейський	Середньоєвропейська	3	6	8,4
	Південноєвропейська	3		
Північно-американський	Північноамериканська	14	14	19,7
Південно-американський	Південноамериканська	3	3	4,2
Невизначений		4	4	5,6

Третім за кількістю видів виступає північноамериканський мікроелемент, представлений зокрема, *Ambrosia artemisiifolia*, *Bidens frondosa*, *Erigeron canadensis*, *Grindelia squarrosa*, *Helianthus tuberosus*, *Amaranthus albus*, *A. blitoides*, *A. Retroflexus* та ін. Четверте місце займає ірано-туранський мікроелемент, представлений *Cannabis sativa*, *Sisymbrium polymorphum* та ін.

За часом заносу переважають адвентивні археомігро-хроноелемент та кеномігрохроноелемент, які мають – 41 (57,8%) та 25 (35,2%), кількість видів відповідно, що викликано близькістю до заповідника оброблювальних земель, автошляхів та аридними умовами місцевості. Евкеномігрохроноелемент представлений 5 видами (7,0%), але вони дуже швидко і агресивно поширюються, захоплюючи нові місцезростання, витісняючи аборигенні види з біоценозів.

За способом заносу домінують аколотофіти – 50 видів, або 70,4% – рослини, які випадково занесені та розселюються в результаті антропогенної трансформації рослинного покриву. Для них характерний високий ступінь натуралізації, повільне, але масове поширення без відриву від зони суцільного поширення – *Erigeron canadensis*, *Amaranthus albus* та ін.

Ергазіофітофіти – рослини, які дичавіють поблизу місць культивування, тобто рослини, які потрапили до нової місцевості завдяки вирощуванню людиною. Їх налічується 21 вид, або 29,6%, наприклад, *Amorpha fruticosa*, *Matricaria recutita*, *Elaeagnus angustifolia*, *Robinia pseudoacacia* та ін. Зовсім не

представлені у досліджуваній флорі ксенофіти, до яких належать випадково занесені види у результаті господарської діяльності людини.

На основі нових флористичних знахідок видів адвентивних рослин, зроблених на території Михайлівського науково-дослідного відділення за останій період, нами виділено головний центр інвазії адвентивних рослин – оброблювальні навколо заповідника землі та транспортні мережі.

Переважають в адвентивній фракції флори Михайлівського природно-охоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника «Сланецький степ» за регіональними хорологічними групами ареалів циркумполярних (18 видів, 25,3%), давньосередземноморських та європейсько-північноамериканських видів (по 9 видів, 12,7%), для первинного ареалу яких характерні аридні умови, свідчить, що урбанізація, як і інші форми господарської діяльності людини, призводить до аридизації флори.

У залежності від адаптивних можливостей виду, частоти та розмірів зміни характеристик навколишнього середовища під дією антропогенного навантаження, а також екологічних умов, кожний адвентивний вид досягає певного ступеня натуралізації для даної місцевості. Найбільшою кількістю видів за ступенем натуралізації представлені епекофіти – 66 видів (93,0% адвентивного елемента флори). Епекофіти мають також велике ценотичне значення, так як домінують в рослинному покриві повністю антропогенно трансформованих екоотопів. На другому місці за кількістю видів знаходяться агріофіти – 5 видів (7%). Ефемерофіти не представлені, однак, більшість таких ефемерофітів зустрічається в інших районах України зі сприятливими для них умовами.

Отже, адвентивна фракція флори Михайлівського природно-охоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника «Сланецький степ» формується переважно за рахунок видів середземноморського, середземноморсько-ірано-туранського та ірано-туранського походження. За часом заносу переважає археомігрохроноелемент та кеномігрохроноелемент. За способом заносу домінують аколотофіти, ступенем натуралізації – епекофіти. Для контролю за подальшим розвитком досліджуваної флори слід встановити моніторинг біорізноманіття адвентивної фітобіоти Михайлівського природно-охоронного науково-дослідного відділення Природного заповідника «Сланецький степ».

Список використаних джерел:

1. Протопопова, В. В. (1991). Синантропная флора Украины и пути ее развития. — Київ : Наук. Думка.
2. Кучер, О.А. (2014). Історичний огляд основних класифікацій видів адвентивних рослин. *Біологічні Студії. Studia Biologica*, 8 (1), с 247–254.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.03

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ СЕРЕД УЧНІВ П'ЯТИХ КЛАСІВ

ORCID ID: 0000-0003-2244-4203

Калабухова Анна Сергіївна

аспірант кафедри біології людини і тварин

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

УКРАЇНА

Середній шкільний вік посідає особливе місце в системі шкільного навчання, оскільки саме у цьому віці відбуваються значні зміни в анатомо-фізіологічній побудові організму, психічному розвитку, соціальному стані [3].

Рухова активність являється основним чинником, котрий позитивно впливає на формування організму дітей та стан їх здоров'я [1]. Нажаль, на сучасному етапі розвитку фізичного виховання спостерігається зниження рухової активності дітей шкільного віку та низькі результати фізичної підготовленості учнів (Мандюк А., Шиян Б., Ареф'єв В., Єдинак Г., Лещак О., Гончарова Н., Бутенко Г., Колісецька І., Божович Л., Крайг Р. та ін.) [1, 2].

Метою роботи є аналіз деяких показників рівня рухової активності дітей п'ятих класів. У дослідженні прийняли участь 237 учнів за письмовою згодою батьків.

Для оцінки фактичного рівня рухової підготовленості були використані контрольні нормативи, котрі характеризують розвиток основних рухових здібностей: швидкість, гнучкість, силу, спритність, силову витривалість та швидкісно-силові якості.

Усього використано 6 видів тестів: біг на 30 м, с; нахил тулуба в перед з положення сидячи, см; підтягування на перекладині, разів; човниковий біг 4×9 м, с; підйом тулубу в сід за 30 с, разів; стрибок у довжину з місця, см.

Середньостатистичні значення результатів аналізу вибраних показників наведені у таблиці 1 за віково-статевими групами обстежених дітей.

Таблиця 1

Показники контрольних нормативів серед дітей 5-го класу

Нормативи	Дівчата (n=137)	Хлопці (n=100)
Біг на 30 м, с	6,8 ± 0,57	6,81 ± 0,57
Стрибок у довжину з місця, см	137,92 ± 24,06	137,78 ± 24,08
Підтягування на перекладині	0,81 ± 1,13	0,8 ± 1,13
Човниковий біг, с	12,2 ± 0,87	11,3 ± 0,87
Підйом тулубу в сід за 30 с	15,43 ± 3,11	15,41 ± 3,11
Тест на гнучкість, см	7,02 ± 1,94	7 ± 1,89

Як видно з таблиці показники тестів між хлопчиками й дівчатками одного віку не мають суттєвої різниці відносно один одного.

Згідно Наказу МОН від 23.10.2017 № 1407 та Наказу від 15.12.2016 № 4665 результати отриманих контрольних нормативів можна оцінити за такими рівнями: незадовільні, задовільні, добрі та відмінні (табл.2).

Таблиця 2

Оцінка рівня контрольних навчальних нормативів учнів п'ятих класів

Показники фізичних якостей		Рівень компетентності			
		незадо- вільний	задо- вільний	добрий	відмінний
Швидкість: Біг 30 м (с)	Хл.		6,8		
	Дівч.			6,8	
Гнучкість: нахил тулуба вперед із положення сидячи (см)	Хл.				7
	Дівч.			7	
Сила: підтягування (кількість разів)	Хл.	До 2			
	Дівч.	До 3			
Спритність: човниковий біг 4×9 м (с)	Хл.				11,3
	Дівч.				12,2
Швидкісно-силові: стрибок у довжину з місця (см)	Хл.		137,8		
	Дівч.			137,9	
Піднімання тулуба в сід за 30 с (кількість разів)	Хл.		15		
	Дівч.			15	

Так, найвищий результат серед контрольних нормативів отримали: «човниковий біг 4×9 м» – 91,98% дітей, «нахил тулуба вперед із положення сидячи» – 95% хлопців (серед дівчат рівень «відмінно» отримало 35,77%).

Відсоткові показники серед дітей, котрі склали інші контрольні нормативи на рівень «відмінно»: підтягування – 10,13%; **біг на 30 м – 24,47%**; підйом тулуба в сід за 30 с – 35,02%; стрибок у довжину з місця – 27,43%.

Таким чином, наші показники підтверджують необхідність підвищення рівня розвитку фізичних якостей серед учнів даного віку, що сприятимуть покращенню розвитку морфо-функціональних можливостей дитячого організму.

Список використаних джерел:

1. Ареф'єв, В.Г. & Єдинак, Г.А. (2001) *Фізична культура в школі (молодому спеціалісту): Навчальний посібник для студентів навчальних закладів IIIV рівнів акредитації*. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА.
2. Мандюк, А.Б. (2018) Рівень залученості дітей та підлітків до різних форм рухової активності в Україні та країнах членах Active Healthy Kids Global Alliance. *Слобожанський науково-спортивний вісник*, (3), 42-47. Вилучено з: <http://oaji.net/articles/2017/755-1530619633.pdf>.
3. Сороколіт, Н. С. (2016) Розвиток гнучкості учнів 5–9 класів в умовах модульної навчальної програми. *Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фіз. виховання і спорту*, (20), 320–324.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.04

ЗМІНИ ПОКАЗНИКІВ ЛЕЙКОЦИТАРНОЇ ФОРМУЛИ В УМОВАХ КОРОТКОЗОРОСТІ РІЗНОГО СТУПЕНЯ

Колесник Юлія Іванівна

аспірантка (PhD) кафедри Біології тварини та людини
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Шейко В. І.

професор кафедри Біології тварини та людини, д.біол.н.
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

УКРАЇНА

Відомо, що під впливом різних факторів в організмі людини відбуваються зміни, що мають неспецифічний (стресовий) та специфічний характер, які виникають для відновлення внутрішнього гомеостазу. Найпершою системою, яка реагує на функціональні перебудови, є система крові. Зміни лейкоцитарної формули мають місце при багатьох патологічних станах на найбільш ранніх стадіях системних порушень [1, 3]. Звертаючи увагу на те що, короткозорість (міопія) вважається найбільш розповсюдженою аномалією зору, що масово діагностується серед молодих людей, важливим є всебічне дослідження цієї проблеми. Встановлено, що в умовах короткозорості формується дисфункція системи імунітету: порушується регуляція клітинної і гуморальної ланок, знижуються показники фагоцитарної системи, розвиваються вторинні імунodefіцитні стани [2, 4, 5]. Проте на сьогодні недостатньо даних щодо особливостей імунітету при різних клінічних проявах короткозорості, а саме її набутої форми. Тому метою нашого дослідження стало вивчення показників системи крові у осіб з короткозорістю набутої форми слабкого, середнього та високого ступенів.

В дослідженні приймали участь волонтери віком 18-35 років, розділені на групи за показником наявності/відсутності короткозорості набутої форми та за її ступенем (загальна кількість - 150 осіб). Загальноприйняті лабораторні методи дослідження включали клінічний аналіз крові (визначення загального вмісту у крові лейкоцитів, підрахування лейкоцитарної формули), що проводився шляхом взяття капілярної крові зранку до вживання їжі з дотриманням медичних і біоетичних норм. Статистичну обробку матеріалу здійснювали з використанням програми Microsoft Excel та Statistica 6.0) [3].

Результати вивчення лейкоцитарної формули наведені в таблиці 1.

Порівняння отриманих даних вказує на те, що у осіб із набутою формою короткозорістю встановлено зниження абсолютної кількості лейкоцитів, особливо при слабкому (11%) та високому (13,4%) ступені, та лімфоцитів (16,8%, 10,5% та 19% відповідно ступеням короткозорості), у порівнянні із даними контрольної групи. Найбільш виражене зниження абсолютного числа нейтрофілів виявлено при слабкій короткозорості (23%). Слід відзначити

суттєве зростання вмісту юних (паличкоядерних) клітин нейтрофілів та зниження фракції їх зрілих (сегментоядерних) форм. Одночасно виявлено зростання вмісту моноцитів в усіх підгрупах короткозорих осіб (у 1,5-1,6 рази).

Таблиця 1

Показники лейкоцитарної формули у короткозорих та практично здорових осіб

Indicator	Контрольна група (n=60), M±m	Експериментальна група (n=90), M±m			
		Слабка міопія (n=30)	Середня міопія (n=30)	Висока міопія (n=30)	
Лейкоцити, $\cdot 10^9/\text{л}$	6.80±0.12	6.03±0.16*	6.60±0.13	5.89±0.20*	
Лімфоцити	$\cdot 10^9/\text{л}$	2.20±0.06	1.83±0.15*	1.97±0.13	1.78±0.14*
	%	32.87±0.07	30.29±0.12*	30.63±0.15*	32.67±0.14
Нейтрофіли, $\cdot 10^9/\text{л}$	4.06±0.14	3.13±0.16*	3.80±0.20	3.92±0.16	
Юні нейтрофіли	%	1.67±0.19	3.14±0.17*	3.13±0.16*	3.01±0.12*
Зрілі нейтрофіли	%	58.10±0.18	54.86±0.24*	55.50±0.26*	52.44±0.22*
Моноцити	$\cdot 10^9/\text{л}$	0.37±0.05	0.57±0.08	0.58±0.09*	0.61±0.09*
	%	5.47±0.15	8.29±0.24*	7.75±0.23*	8.81±0.20*
Базофіли	$\cdot 10^9/\text{л}$	0.05±0.01	0.06±0.01	0.07±0.01	0.07±0.02
	%	0.80±0.03	1.00±0.01	1.00±0.02	1.00±0.01
Еозинофіли	$\cdot 10^9/\text{л}$	0.16±0.03	0.17±0.08	0.14±0.06	0.15±0.07
	%	1.84±0.06	2.43±0.11*	2.01±0.09	2.11±0.09*

Вірогідних різниць між досліджуваними групами за показником вмісту базофілів виявлено не було, як і за абсолютним числом еозинофілів. Проте звертає увагу зростання відсотку клітин еозинофілів у підгрупах осіб із короткозорістю.

Висновки. Результатами нашого дослідження виявлено, що стан набутої короткозорості супроводжується зменшенням в периферійній крові основних імунокомпетентних клітин – лейкоцитів та лімфоцитів. Несприятливим чинником є і зниження нейтрофілів, головних фагоцитарних клітин. Разом із зростанням вмісту моноцитів (особливо при короткозорості високих значень) наявний комплекс симптомів свідчить про зниження функціональної активності та напруження неспецифічного антиінфекційного імунітету, знижений рівень захисних сил осіб із короткозорістю. Загалом, отримані дані підтверджують існуючу думку про набутої короткозорості як адаптаційну реакцію системного характеру, яка відбивається не тільки на роботі зорового аналізатора, а й імунної системи.

Список використаних джерел:

1. Бережная, Н.М. (2006). Иммунологические исследования в клинике: состояние вопроса. *Иммунология*, 1, 18-23.
2. Колесник, Ю.І. (2019). Оцінка стану клітинного імунітету у осіб із середнім та високим ступенем короткозорості. *Вісник проблем біології і медицини*, 1(148), 383-386.
3. Козинец, Г.И., & Макаров, В.А. (Eds.). (1997). Исследование системы крови в клинической практике. Москва. Триада-Х.
4. Петров, С.А., & Сухой Ю.Г. (2009). Нейрофизиологические характеристики сетчатки при близорукости в сочетании с вторичными иммунодефицитными состояниями. *Медицинская наука и образование Урала*, 1, 41-45.
5. Шейко, В.І., Пантелеев, П.Г., Казімірко, Н.К., & Дичко, В.В. (2014). Набутої короткозорості слабого ступеня та системний імунітет. *Вісник проблем біології і медицини*, 4(1), 224-225.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.05

РОЗМНОЖЕННЯ ДЕКОРАТИВНИХ КУЛЬТИВАРІВ РОСЛИН РОДУ *BERBERIS* L. МЕТОДОМ ЩЕПЛЕННЯ

ORCID ID: 0000-0002-1587-4689

Якобчук Оксана Миколаївна

майстер виробничого навчання Ботанічного саду НУБіП України
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Полупан Ольга Василівна

майстер виробничого навчання Ботанічного саду НУБіП України
Національний університет біоресурсів і природокористування України

УКРАЇНА

Щеплення у садівництві існує дуже давно, але літературних даних про розмноження видів роду *Berberis* L. за допомогою щеплення нема.

Як відомо, найбільш популярні способи щеплення – під кору, у розщип, окуліровка і аблакування [1-3]. Першими двома способами деревні рослини щеплять навесні, в період сокоруху – у квітні – травні.

В умовах Ботанічного саду Національного університету біоресурсів і природокористування України (БС НУБіП України) у весняно-літній період 2011-2017 рр. було проведено досліді по щепленню декоративних культурварів *Berberis thunbergii* DC.: 'Atropurpurea', 'Atropurpurea Nana', 'Aurea', 'Golden Ring', 'Green Carpet' на види роду барбарис. Рослини для підщепи були насінного походження, вирощені на розсаднику БС НУБіП України. Для підщеп ми брали рослини таких видів роду *Berberis* як, *B. amurensis* Rupr., *B. boschanii* Schneid., *B. dasystachya* Maxim., *B. vulgaris* L. (табл. 1). Вік підщеп був три-п'ять років.

Таблиця 1

Приживлюваність підщепи і прищепи видів роду *Berberis* L. залежно від термінів щеплення в умовах м. Києва (2011-2017 рр.)

Підщепка	Прищепка	Термін проведення щеплення	Спосіб щеплення	Приживлюваність, %
<i>Berberis amurensis</i>	<i>Berberis thunbergii</i> 'Atropurpurea'	III декада березня - I-II декада квітня	«У приклад камбієм на камбій»	93,4±2,2
		II-III декада липня		38,5±3,5
	<i>B. thunbergii</i> 'Atropurpurea Nana'	III декада березня - I – II декада квітня		87,3±2,8
		II-III декада липня		9,5±1,3
	<i>B. thunbergii</i> 'Golden Ring'	III декада березня - I-II декада квітня		96,5±1,7
		II-III декада липня		12,1±2,6
<i>B. boschanii</i>	<i>B. thunbergii</i> 'Atropurpurea'	III декада березня - I-II декада квітня	98,5±1,2	
		II-III декада липня	15,7±2,6	
	<i>B. thunbergii</i> 'Aurea'	III декада березня - I-II декада квітня	98,5±2,4	
		II-III декада липня	0	
	<i>B. thunbergii</i> 'Golden Ring'	III декада березня - I-II декада квітня	92,4±3,1	
		II-III декада липня	7,2±2,8	

Продовження табл. 1

Підщепена	Прищепена	Термін проведення щеплення	Спосіб щеплення	Приживлюваність, %
	<i>B. thunbergii</i> 'Green Carpet'	III декада березня - I-II декада квітня		98,4±3,1
		II-III декада липня		0
<i>B. dasystachya</i>	<i>B. thunbergii</i> 'Atropurpurea'	III декада березня - I-II декада квітня		77,3±1,3
		II-III декада липня		0
<i>B. vulgaris</i>	<i>B. thunbergii</i> 'Atropurpurea'	III декада березня - I-II декада квітня		69,5±1,3
		II-III декада липня		0
	<i>B. thunbergii</i> 'Atropurpurea Nana'	III декада березня - I-II декада квітня	72,5±1,8	
		II-III декада липня	18,3±3,4	

[авторська розробка]

Для щеплення брунькою з культивару *B. thunbergii* зрізували однорічний пагін. На ньому відрізували колючки. Біля основи стовбурця дички-підщепи гострим ножом робили надріз кори. Потім з пагона культивару зрізували добре розвинуту бруньку з тонким шаром деревини завдовжки 2-2,5 см і вставляли її під кору підщепи в надріз. Місце щеплення туго обв'язували поліетиленовою стрічкою так, щоб сама брунька лишалась вільною від обв'язки, зверху пагін вкривали поліетиленовим пакетом та зав'язували знизу. Через 3-4 тижні підщепена зросталася з прищепою, з прищепленої бруньки починав розвиватися пагін. Після цього стебло дички зрізали вище від місця щеплення. Впродовж вегетаційного періоду постійно видаляли бічні пагони з підщепи та вирізали кореневі паростки.

Щеплені рослини вирощували як у відкритому ґрунті так і в контейнерах. Догляд на розсаднику за рослинами відкритому ґрунті був наступний: полив, рихлення ґрунту, мульчування, притіннення, підживлення. Для вирощування в контейнерах підготовували землесуміш, яка мала наступний склад: листяна земля + торф + річковий пісок (1:0,5:0,5). Підживлення проводили раз в місяць розчином з азотними добривами починаючи з травня і по кінець липня. З початку серпня підживлювали добривами з вмістом калію і фосфору, щоб рослини підготувати до зимового періоду. В перші роки штабб вкривали на зиму агроволокном.

В результаті проведення досліджень встановлено, що:

- декоративні культивари *Berberis thunbergii* можна розмножувати за допомогою щеплення способом у приклад камбієм на камбій;
- оптимальний термін щеплення в умовах м. Києва – III декада березня - I декада квітня.

Список використаних джерел:

1. Меженський В.М. (1997). Така проста річ – окулірування в приклад. *Дім, сад, город* (7), 14-15.
2. Собченко В. (2004) Розмноження декоративних та плодкових рослин методом щеплення свіжозрізаними живцями в період спокою. *Вісник Львівського ун-ту. Серія біологічна*, (36), 175-185.

SEKCJA IX. MEDYCYNĄ

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.06

FREQUENCY OF MANIFESTATION OF AUTOIMMUNE PATHOLOGY OF THYROID IN PATIENTS AFFECTED BY *H. PYLORI*

Anastasia Marchenko

Teaching Assistant of the Department of General Health
Care – Family Medicine and Internal Diseases
Kharkiv National Medical University

Natalia Makarenko

Applicant for Higher Education of the 1st Faculty of Medicine
Kharkiv National Medical University

SCIENTIFIC ADVISER:

Bobro L.

Ph. D. (Medicine), Associate Professor of the Department of General Health
Care – Family Medicine and Internal Diseases
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

Helicobacter pylori infection, which is one of the most common chronic infections worldwide, plays an important role in the emergence of autoimmune thyroiditis. The most cytotoxic gene is the bacterium CagA (cytotoxin associated gene). CagA has virulent factors that trigger the production of IL-8, as well as a neutrophil activating protein [1, 2]. NAP induces the production of IL-1, IL-2 and supports the development of T-type immune responses. That is why the CagA-positive strain of *H. pylori* can act as a trigger or aggravating factor in autoimmune thyroiditis [3].

Aim of the study is to identify the relationship between manifestation of autoimmune pathology of the thyroid gland and the presence of *H. pylori* infection.

Materials and methods. The study included 74 women living in Kharkiv and Kharkiv region. The main group was represented by 41 patients with autoimmune thyroiditis. The average age of the subjects was 39 ± 6 years. As a control group, 33 women were selected, identical to the main age group and place of residence. All the patients were examined by ELISA for *H. pylori* infection and CagA status.

Results of the survey. According to the survey results, 32 (78%) patients in the main group had a seropositive result for *H. pylori* infection as compared to 16 (48.4%) in the control ($\chi^2 = 7.01$, $p < 0.01$). The presence of anti-CagA antibodies was revealed in 23 (72%) infected patients in the main group and 4 (25%) infected controls ($\chi^2 = 9.5$, $p < 0.003$). The overall prevalence of CagA-positive *H. pylori* infection was significantly higher in patients with autoimmune thyroiditis (23/41, or 56%) than in the control group (4/33 or 12%) ($\chi^2 = 14.5$, $p < 0.001$).

Conclusions. The study showed that *H. pylori* infection is associated with the development of autoimmune thyroiditis. These data should be taken in account for the etiological search of pathology and the choice of tactics of treatment of patients with autoimmune thyroiditis.

References:

1. Stephen J.Merrill, Sarah B.Minucci, (2018). *Chapter Six - Thyroid Autoimmunity: An Interplay of Factors. Vitamins and Hormones*, (106), 129-145.<https://doi.org/10.1016/bs.vh.2017.07.001>
2. Lee HJ, Li CW, Hammerstad SS, Stefan M, Tomer Y., (2015). *Immunogenetics of autoimmune thyroid diseases: A comprehensive review J Autoimmun*, (64),82-90. <https://doi.org/10.1016/j.jaut.2015.07.009>
3. Hou Y, Sun W, Zhang C, Wang T, Guo X, Wu L, Qin L, Liu T, (2017). *Meta-analysis of the correlation between Helicobacter pylori infection and autoimmune thyroid diseases. Oncotarget*, (70), 115691-115700. doi: 10.18632/oncotarget.22929. PMID: 29383192; PMCID: PMC5777804.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.07

SOCIAL STRESS FACTORS AS A TRIGGER FOR THE DEVELOPMENT OF ANXIETY AND DEPRESSIVE DISORDERS

Iryna Strelnikova

Associate Professor

Kharkiv National Medical University

UKRAINE

Relevance. The continuing difficult social situation in modern Ukrainian society is one of the triggers for the emergence of nonpsychotic forms of mental pathology among all age groups of the population, which is confirmed by official medical statistics. These disorders are especially pronounced among people forcibly displaced from the war zone, for whom the psychological stress and difficulties associated with adapting to new living conditions (place of residence, work, social relations) remain one of the main internal barriers to adaptation to peaceful life.

In this situation, the existing stress disorders (associated with the war, loss of property, etc.) are combined with new ones related to the lack of financial and social security, constant receiving negative information from telecommunications and social networks, and the uncertainty of the future. These individuals are faced with everyday and professional problems, changes in life guidelines and stereotypes, difficulties in communication, problems with education, communication in the family and a changed social environment.

The above-mentioned determines the relevance of this study, the purpose of which was to study the structure and patterns of the formation of anxiety-depressive disorders in forcibly displaced persons from the zone of military actions.

Materials and methods. The object of the study was 106 persons of both genders, migrants from the war zone and living in a peaceful territory for at least 4

years, the age of the examined people was 36-56 years. To solve the tasks, the following research methods were used: clinical and anamnestic, clinical-psychopathological, psychodiagnostic (the Spilberger-Hanin Reactive Anxiety Scale, Zung Anxiety Self-Assessment Scale, Hamilton Hospital Anxiety and Depression Scale, Psychopathological symptomatology severity questionnaire (Symptom Check List-90-Revised - SLC-90-R)), methods of mathematical statistics.

Results and discussions. Psychosocial risk factors that contribute to the development of anxiety-depressive disorders in people displaced from the zone of military actions have been identified. One of the most significant factors is mental deprivation and continued social maladaptation due to dissatisfaction with the changing living conditions.

According to a clinical and psychopathological study of these individuals, mental disorders such as depression, decreased mood, anhedonia, increased anxiety, a tendency to unmotivated fears, and low self-esteem are most characteristic. Sometimes fears of these examined people become more specific: the fear of loneliness, impending danger, death, etc. In some cases, the feeling of impending danger can be significantly expressed and be accompanied by heart palpitations, shortness of breath, sweating, cold extremities, impaired perception of one's own body. In some of the examined, hypochondriacal experiences and senestopathic disorders were noticed. Against this background, increased attention to the functions of his body is developed and accompanied by an incorrect interpretation of the sensations that have arisen.

Conclusions. In the formation of anxiety-depressive disorders in the studied population, the tendency to affective behavior disorders, persistent emotional disturbances, and disorders of the autonomic nervous system, caused by protective psychological mechanisms determined by protracted adaptation to changing environmental conditions, are characteristic.

Based on the data of a clinical examination of people displaced from the zone of military actions, a widespread prevalence of mental disorders of the non-psychotic register was revealed, in the clinical structure of which anxiety-depressive disorders take the leading place.

References:

1. Australian Guidelines for the Treatment of Adults with Acute Stress Disorder and Posttraumatic Stress Disorder. (2007). Aust N Z J Psychiatry, 41 (8): 637-48. DOI: 10.1080/00048670701449161.
2. Kreiger, N. (2001). *Theories for social epidemiology in the 21st century: an ecosocial perspective*. International Journal of Epidemiology, Vol. 30. Issue 4.P. 668-677.

SURGICAL COMPLICATIONS OF HELMINTHIASIS

Kikosh K.

Student of the I Medical Faculty
Kharkiv National Medical University

Yakushev Y.

Student of the I Medical Faculty
Kharkiv National Medical University

SCIENTIFIC ADVISER:

Lesniy V.

candidate of Medical Sciences, assistant of the Department of Surgery № 2
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

Relevance. Ascariidosis is an oral anthroponous geo-helminthosis caused by a roundworm (*Ascaris lumbricoides*) from the family *Ascaridae*, *Nematoda*. The clinical manifestations of ascariidosis are very polymorphic. In the early stages of the disease, the main pathogenetic action of ascaris is due both to the direct trauma of different tissues on the path of their migration and to the indirect sensitization of the organism of the infected person by the products of parasite metabolism. Adult parasites can perforate the intestinal wall and exit into the abdominal cavity, or during hyperinvasion, ascarids may twist into the glomeruli, causing mechanical obstruction of the intestine. Ascarids can cause the following pathological changes: general reactions due to sensitization of the body (eosinophilia, lymphohistiocytic infiltration); endarteritis; hemorrhage into the intestinal wall; micronecrosis in the wall of the intestine, liver, lungs; local reactions (circulatory disorders due to the effects of toxic-allergic products; development of necrosis zones and perforation of the wall with the appearance of helminths in the development of peritonitis; penetration of ascarid into the liver, leading to cholangitis, pericholangitis and pericholangitis [1, 2, 4]. Treatment of surgical complications of parasitic diseases (acute intestinal obstruction of the intestine; ascariasis appendicitis, perforation of the intestinal wall, obstruction of the biliary tract) has its own characteristics and should always include intraoperative use of anthelmintic chemotherapy for the prevention of parasites.

Aim of the study. To analyze, on the basis of open sources of information, features of clinical course, diagnosis and treatment of surgical complications of ascariidosis.

Materials and methods. Scientific information is based on long-standing sources such as the Tokyo Recommendations (2013), the World Society of Emergency Surgery, and scientific publications in the Evidence-Based Databases (PubMed). A total of 57 sources (2010-2019) were found and analyzed with the following surgical complications of ascariidosis:

1. The finding of ascarid in the abdomen (perforation of the intestinal wall by a parasite) - 13 cases.

2. Ascariasis bowel obstruction - 11 cases.
3. Ascariasis appendicitis - 7 cases.
4. Obstruction of the biliary tract and gall bladder by ascarids - 3 cases .

According to [4], lesions prevailed in the small intestine, appendix and gall bladder. The appearance of ascarid in the small intestine in the mucous membrane causes the development of acute purulent-necrotic enteritis. Edema and inflammatory infiltration cover not only the mucous membrane but also the submucosal layer. There is also significant swelling of the intermediate tissue.

According to [3], signs of mainly acute phlegmonous appendicitis were noted, including signs of circulatory and lymphatic circulation, swelling of the mucous membrane and diffuse leukocyte infiltration of all layers of the appendix wall that were polymorphonuclear and neutrophilic. In contrast to acute appendicitis caused by other factors, acute ascariasis appendicitis is in some cases characterized by eosinophilic infiltration of the appendix wall. In the mucosa there is hyperplasia of lymphoid follicles. The entry of helminths into the biliary tract and gall bladder causes the development of acute catarrhal or acute purulent cholecystitis. During histological examination swelling of the mucous membrane of the gallbladder and diffuse infiltration by its neutrophils and polymorphonuclear leukocytes are noted. Proteinase excretion leads to vasodilation with leukocyte congestion and perivascular infiltration. Surgical tactics for acute ascariasis appendicitis presuppose prior drug treatment for 2–8 hours followed by appendectomy. In acute cholecystitis (caused by the introduction of helminths in the bile ducts and gallbladder), complex anthelmintic and antibacterial therapy was more often performed, which allowed to stop the inflammatory process. Surgery in such patients was performed after a comprehensive examination (2-3 days, without discharge from hospital). In the postoperative period, all patients, regardless of the type of surgery, underwent general chemotherapy with albendazole at a dose of 15 mg / kg for 5 days. The bowel moto-evacuation function in patients was restored for 2-3 days, which facilitated the removal of dead parasites naturally and as soon as possible recovery, reducing the further stay in hospital on average for 3-4 days.

Conclusions. Thus, surgical treatment, followed by a course of chemotherapy with the use of an effective antiparasitic drug in the treatment of bowel ascariasis, can prevent the development of postoperative complications and relapses.

References:

1. Avdyukhina, T. I. (2004). *A modern look at the problem of helminthiasis in children and effective ways to solve it.* T. I. Avdyukhina, T. N. Konstantinova, M. N. Prokosheva. Attending physician, No 1, 14–18.
2. Bekish, O.-Ya. L. Modern aspects of the treatment of human helminthiasis. *Epidemiology, diagnosis, treatment and prevention of human parasitic diseases.* O.- Ya. L. Bekish, Health and environmental issues 70.
3. Y., Bekish, L.E., Bekish: Proceedings of the 3rd Int. scientific-practical conf. - Vitebsk, 2002. - S. 30–37.
4. Ashwath Narayan, D. H. Gangaboraiah. (2001). Randomized controlled trial comparing the safety and efficacy of single dose albendazol and mebendazole on ascaris, hookworm and trichuris infections. *Indian commun Hlth*, Vol. 199, No. 5. - P. 35–40.
5. Biliary ascariasis: MR cholangiography findings in two cases.(2001). *Korean J. Radiol*, Vol. 2, No. 3, 175–180.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.09

THE EFFECT OF COMBATING MENTAL STRESS ON THE DEVELOPMENT OF ANXIETY AND DEPRESSIVE DISORDERS IN SERVICEMEN OF COMBAT ACTIONS SURGICAL COMPLICATIONS OF HELMINTHIASIS

Vladislava Koshchii

Assistant Professor

Kharkiv National Medical University

UKRAINE

The purpose of work is to evaluate the ratio and structure of anxiety and depressive disorders in servicemen of combat actions who were treated at the Psychiatry and Narcology Clinic of the Military Medical Clinical Center of the Northern Region of Kharkov.

Materials and methods: 83 male servicemen of combat actions aged 19-44 were examined. The diagnoses were made to all examined according to ICD 10. In the process of work, the following methods were used: clinical, psychopathological, pathopsychological, psychometric, and statistical. The diagnostic scales used were the Hamilton Hospital Anxiety and Depression Scale, Symptom Check List-90-Revised - SCL-90-R, the Spilberger-Hanin Reactive Anxiety Scale, and the Zung Anxiety Self-Assessment Scale.

The research results: Psycho-diagnostic studies were conducted for all servicemen in order to identify the presence of anxiety and depressive disorders using the above-mentioned scales. The average age of the examined people was 29.7 ± 3.2 years. The results obtained indicate the presence of disturbing and depressive disorders of varying severity in the entire group of patients. Anxiety disorders were diagnosed in 61.44% of the servicemen ($n = 51$). Among them, a mild level of anxiety was observed in 17.64%, a moderate anxiety level was indicated in 50.98%, and a severe level of anxiety was observed in 35.29% of the examined servicemen. All servicemen with anxiety disorders complained of health concerns (67.34%), constant anxious thoughts (81.68%), anxiety (52.93%), a sense of uncertainty in their abilities and the correctness of decisions made (48.27 %). Depressive disorders were detected in 38.55% of servicemen ($n = 32$). Among them, a mild level of depression was indicated in 21.87%, a moderate level of depression was detected in 46.87%, and severe manifestations of depression were noted in 31.25% of the examined servicemen. Depressive symptoms were represented by decreased mood (92.15%), psychomotor retardation (49.82%), a feeling of constant fatigue (33.69%), exhaustion (41.54%), anhedonia (36.12%), pessimistic perception their future (51.33%), the difficulty of assimilating new information (40.26%), the inability to concentrate on anything (42.66%). The level of self-esteem was impaired in 74.69% of the examined.

Conclusions: Thus, the effect of combating mental stress led to the development of anxiety and depressive disorders in the examined servicemen of combat actions. A moderate and high level of anxiety dominated in 61.44% of the surveyed

servicemen with anxiety disorders. In 38.55% of the servicemen with depressive disorders, combating mental stress provoked the development of mild to moderate depression. The results obtained are the basis for optimizing the provision of assistance to servicemen of combat actions, with the mandatory use of psychotherapeutic assistance and psychoeducational programs.

References:

1. Liang M, et al. (2016). Feasibility study of emergency intervention for vascular injury outside the hospital. *Mil Med Res.* 3. 36.
2. Moore L.J., et al. (2015). Implementation of resuscitative endovascular balloon occlusion of the aorta as an alternative to resuscitative thoracotomy for noncompressible truncal hemorrhage. *J Trauma Acute Care Surg.* 79 (4). 523-30.
3. Trellopoulos G, et al. *J Cardiovasc Surg. Torino.* (2012). Endovascular management of peripheral arterial trauma in patients presenting in hemorrhagic shock. *J Cardiovasc Surg. Torino.* 53(4). 495-506.
4. Liang M, et al. (2015). A mobile minimally invasive interventional shelter: a new answer to on-spot emergency treatment of large arterial injuries. *Scand J Trauma Resusc Emerg Med.* 23. 63.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.10

THE EFFICACY OF PSYCHOTHERAPEUTIC INTERVENTIONS IN COMPLEX TREATMENT OF PATIENTS WITH POST- TRAUMATIC STRESS DISORDER

Ann Hrybakina

Student of the 1 medical faculty 4 course
Kharkiv National Medical University

SCIENTIFIC ADVISOR:

Kateryna Zelenska

Candidate of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of
Psychiatry, Narcology, Medical Psychology and Social Work
Kharkiv National Medical University

UKRAINE

Background: Post-traumatic stress disorder is a mental disorder, a type anxiety disorder, that results from experiencing one or more psychotraumatic situations. The events that have taken place in Ukraine since 2014 have a great impact on mental health of civilian population and military personnel [1]. A particularly pressing issue in Ukraine is to rehabilitate victims of war in the eastern part of the country that requires new treatment and diagnostic techniques in order to increase the percentage of patients' recovery [2].

Objective: To determine the efficacy of psychotherapeutic interventions in complex treatment of patients with post-traumatic stress disorder.

Materials and methods: 27 patients with post-traumatic stress disorder, both male and female between the ages of 30 and 45 were assessed at the Military medical clinical center of the Northern region of the Ministry of Defence of Ukraine. The following psychodiagnostic techniques were used in the study: The Mississippi Scale for Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder (Keane T.M., Caddell J.M., Taylor K.L., 1988), The Multicultural Quality of Life Index (Mezzich I., Cohen N., Ruiperez M., Lin I., and Yoon G., the modification of Maruta N. A.. 1999).

Results: On the Mississippi Scale for Combat-Related Posttraumatic Stress Disorder, 17 (62,96%) patients scored more than 100 points, indicating a pronounced impact of a trauma on a person, and 10 (37,04%) patients scored less than 100 points - the effect of a traumatic event is minor. The Multicultural Quality of Life Index demonstrated very low rates on the following items: "self-care and independent functioning" – 3,4 points; "interpersonal functioning" – 3,2 points; "overall quality of life" – 3,2 points. It can indicate that patients with post-traumatic stress disorder experience difficulties in these areas of life.

After 3 weeks of psychotherapeutic interventions, along with standard therapy according to guidelines of the Ministry of Health, the following results were obtained: the Multicultural Quality of Life Index demonstrated very low score on such items: "self-care and independent functioning" – 3,7 points; "interpersonal functioning" – 4,0 points; "overall quality of life" – 3,9 points.

Conclusions: The findings indicate that conducting psychotherapy sessions significantly increases the quality of treatment, rehabilitation and the quality of life of post-traumatic stress disorder patients.

References:

1. Martsenkovskyi, D. I. (2018). *Vikovyi polimorfizm posttravmatychnykh stresovykh rozladiv ta depresii u ditei vnutrishno peremishchenykh osib z okupovanykh terytorii* [Age-related polymorphism of post-traumatic stress disorders and depression in children of internally displaced persons from the occupied territories]. *Arkhiv psykhiatrii*, (24, 1 / 92), 15-20.
2. Shpylovyi, Ya. V. (2017). *Klinichniy zmist i vyrazhenist depresyvnnykh i tryvozhnykh fenomeniv v strukturi nevrotychnykh tryvozhno-depresyvnnykh rozladiv riznoho psykhogenezu u zhinok (vymushenykh pereselentsiv ta druzhyn viiskovosluzhbovtsiv – uchasnykiv ATO)* [Clinical content and severity of depressive and anxiety phenomena in the structure of neurotic anxiety-depressive disorders of different psychogenesis in women (IDPs and wives of ATO participants)]. *Ukrainskyi visnyk psikhonevrolohii*, (25, 2 / 91), 88-91.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.11

ДИНАМІКА ПЕРЕБІГУ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ САМОГУБСТВ В УКРАЇНІ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Біляков Андрій Миколайович

д-р. мед. наук, професор, професор кафедри судової медицини та медичного права
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Михайличенко Борис Валентинович

д-р. мед. наук, професор, завідувач кафедри судової медицини та медичного права
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Ергард Наталія Миколаївна

канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри судової медицини та медичного права
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

Плетенецька Аліна Олександрівна

канд. мед. наук, асистент кафедри судової медицини та медичного права
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

УКРАЇНА

Згідно даних ВООЗ, в світі в 2012 р. кількість смертей від самогубства сягнула 804 тис., що в середньому становить 11,4 % на 100 тис. населення (15,0% для чоловіків і 8,0 % для жінок) [1]. Однак реальні показники є більшими, адже в ряді країнах суїцид є осудним і навіть протизаконним, що впливає на висвітлення реальних показників на державному рівні.

Саме тому в 2013 року на сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я був затверджений перший в історії план дій в галузі психічного здоров'я, де запобігання самогубству стало пріоритетним напрямком з метою знизити їх кількість у світі до 2020 року на 10% [2].

Саме тому детальний аналіз випадків самогубства в Україні з врахуванням регіонального розподілу дозволяє визначати найбільш вразливий регіон. Ці дані є основою для розробки багатоселективного підходу з ефективним регіональним спрямуванням державних коштів.

Матеріалом досліджень були статистичні дані щодо мешканців України, які проживали та померли на її території в 2005-2013 роках в залежності від регіону (окремо за областями, м. Київ) та віку (до 19 років, 19-39 років, 40-59 років, 60 та більше років). Саме період до революційних подій 2013 року та військової агресії Росії 2014 року було обрано для аналізу, адже він виключає вплив суспільно-стресового фактору та міграції населення в зв'язку з війною на сході.

Окремо проаналізовано кількість випадків самогубств, як роду насильницької смерті, в Україні в 2005-2013 роках в залежності від віку (до 19 років, 19-39 років, 40-59 років, 60 та більше років), що зображено на рисунках (рис.1,2,3,4).

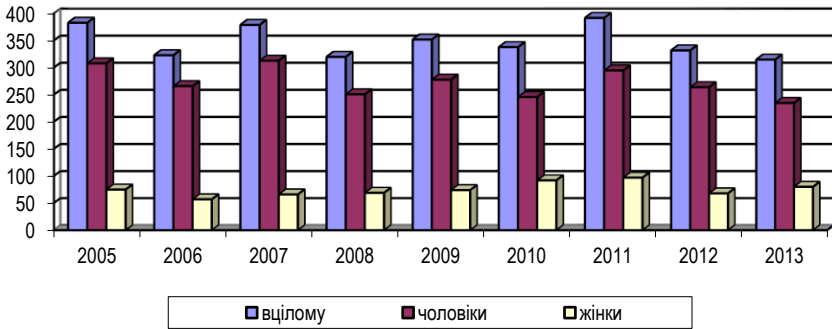


Рис. 1. Розподіл самогубств в Україні віком до 19 років за 2005-2013 роки залежно від статі

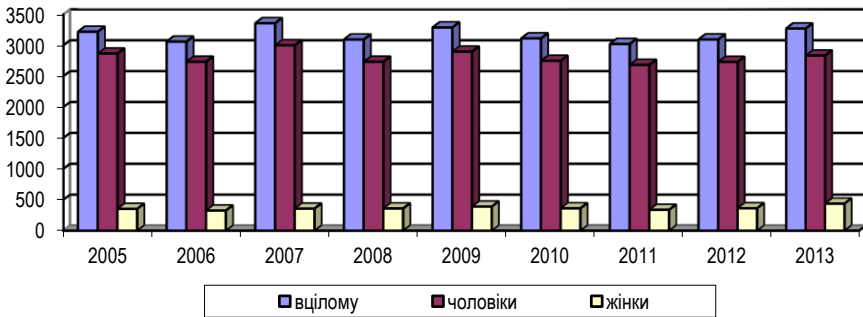


Рис. 2. Розподіл самогубств в Україні віком 20-39 років за 2005-2013 роки залежно від статі

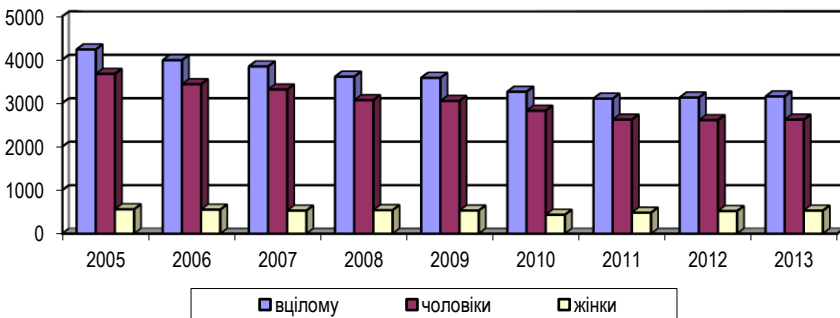


Рис. 3. Розподіл самогубств в Україні віком 40-59 років за 2005-2013 роки залежно від статі

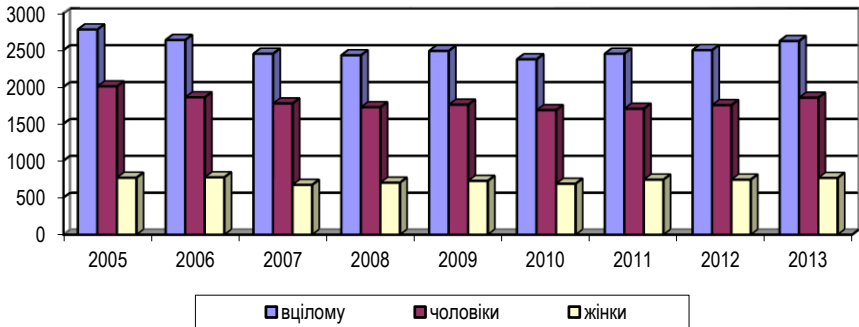


Рис. 4. Розподіл самогубств в Україні віком 60 та більше років за 2005-2013 роки залежно від статі

Аналіз розподілу самогубств в Україні за 2005-2013 роки показав, що в вікових групах до 40 та понад 60 років реєструється стабільність випадків з незначними коливаннями. Натомість в віковій групі 40-60 років відмічається поступове зниження даних випадків.

В подальшому визначали співвідношення кількості самогубств до кількості померлих в залежності від регіону та віку з наступним графічним зображенням результатів.

Відсоток самогубств від кількості померлих в віковій групі до 19 років за 2005-2013 роки за областями представлено на рисунках (рис. 5,6,7,8).

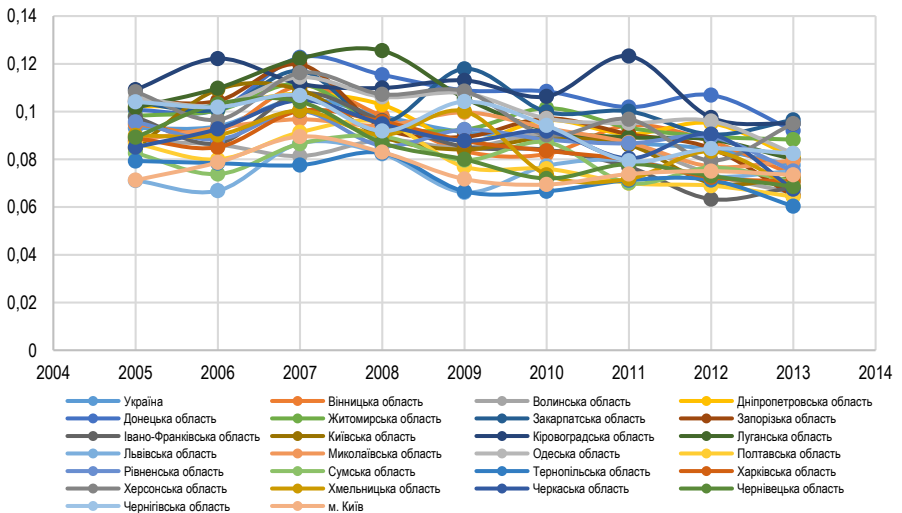


Рис. 5. Відсоток самогубств від кількості померлих віком до 19 років за 2005-2013 роки за областями

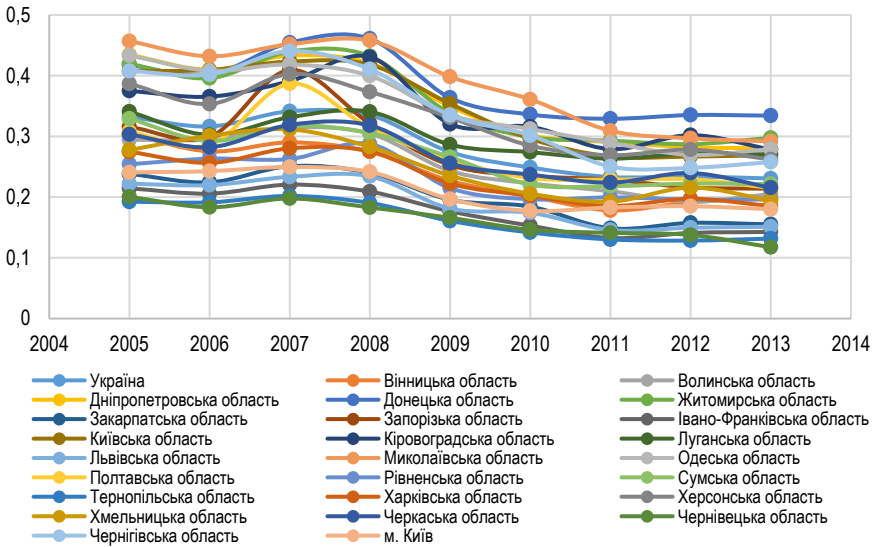


Рис. 6. Відсоток самогубств від кількості померлих віком від 20 до 39 років за 2005-2013 роки за областями

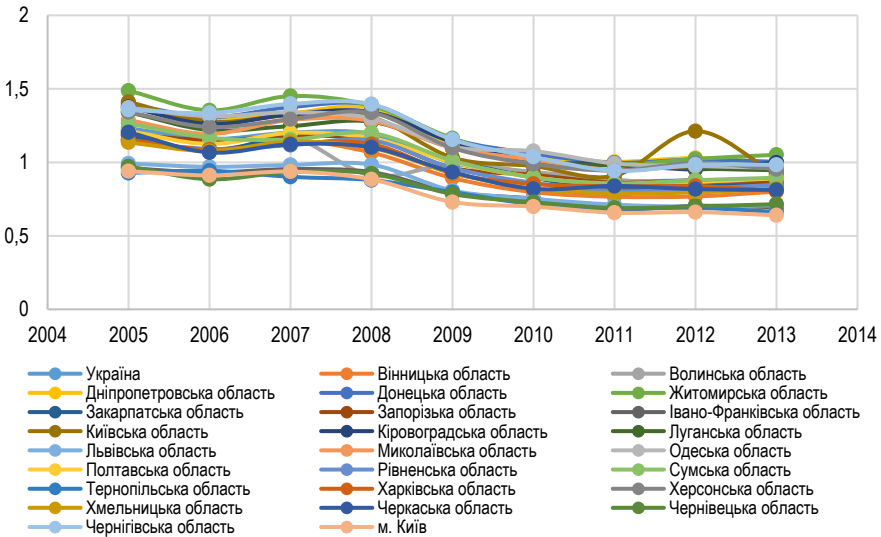


Рис. 7. Відсоток самогубств від кількості померлих віком від 40 до 59 років за 2005-2013 роки за областями

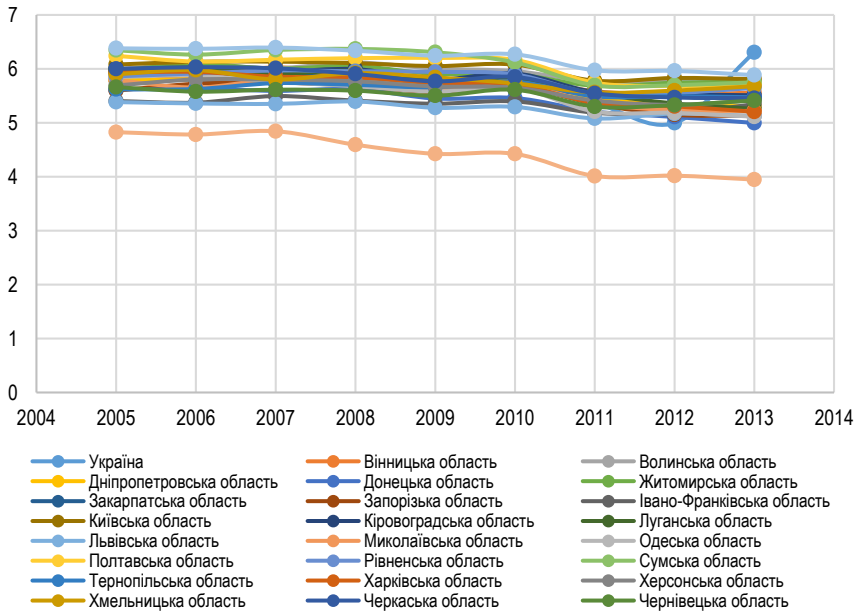


Рис. 8. Відсоток самогубств від кількості померлих віком понад 60 років за 2005-2013 роки за областями

Аналіз результатів свідчить, що за період з 2005 року до 2013 року відмічається зменшення кількості самогубств в вікових групах до 60 років, де показник залишається фактично сталим. Приймаючи до уваги фактично стабільну кількість самогубств в віці до 40 років, це свідчить про загальне зменшення смертності. В віковій групі 40-60 зменшення кількості самогубств при зменшенні кількості смертності дає зниження відсотка самогубств від кількості померлих. Натомість стабільність даного відсотка в віковій групі понад 60 років на фоні збільшення самогубств також свідчить про загальне зменшення смертності в даній віковій групі.

В віці до 19 років відсоток самогубств від загальної кількості померлих був найменший в Львівській, Тернопільській, Сумській областях, м. Києві, а найбільший в Кіровоградській, Луганській, Донецькій. В віці 20-39 років найменший відсоток зафіксовано в Чернівецькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Львівській областях, а найбільший в Миколаївській, Донецькій, Кіровоградській та Київській областях. В віці 40-59 років найменший відсоток зафіксовано в Чернівецькій, Тернопільській, Львівській областях та м. Києві, а найбільший в Житомирській, Чернігівській, Донецькій областях. У віці понад 60 років найменший відсоток зафіксовано в м. Києві, Івано-Франківській, Львівській, Чернівецькій областях, а найбільший в Чернігівській, Сумській, Київській та Полтавській областях.

Висновки. Таким чином, з врахуванням вікового розподілу при розробці багатоселективного підходу профілактики самогубства, необхідно звернути увагу, що вікових групах до 40 та понад 60 років реєструється стабільність випадків, а в віковій групі 40-60 років відмічається поступове їх зниження.

Щодо регіонального розподілу, то першочергово необхідно спрямувати заходи на молоде населення східного регіону, населення працездатного віку центрального регіону (Київська, Полтавська) області та осіб похилого віку північно-східного регіону (Чернігівська) область.

Список використаних джерел:

1. *Предотвращение самоубийств. Глобальный императив (2014). Женева: ВОЗ.* Вилучено з https://www.who.int/mental_health/suicide-revention/world_4suicide_report_russian.pdf.
2. *Комплексный план действий в области психического здоровья на 2013–2020 (2013) гг. Женева: ВОЗ.* Вилучено з (http://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA66/A66_r8-ru.pdf?ua=1).

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.12

КОРРЕКЦИЯ АНИЗОМЕЛИИ ПРИ ДЦП КАК ФАКТОР ФУНКЦИОНАЛЬНОГО ВОССТАНОВЛЕНИЯ СЕГМЕНТА ГОЛЕНЬ-СТОПА

Пчеляков Андрей Владимирович

канд. мед. н., доцент, травматолог-ортопед детский
ГУ Детский специализированный (специальный)
клинический санаторий «Хаджибей»

УКРАИНА

Проблеме укорочения нижней конечности – УНК (встречается у детей в 40-70% случаев) уделяется внимание при значительной степени укорочения, когда необходимо хирургическое вмешательство. Считается, что укорочение небольшой величины (до 3 см.) не нуждается в какой либо коррекции, т.к. длина НК со временем уравнивается самопроизвольно. Однако, при детском церебральном параличе (ДЦП) даже небольшое укорочение НК может прогрессировать и оказывать негативное влияние на ОДА, наслаиваясь на уже имеющиеся сложные стато-локомоторные нарушения, обусловленные основным заболеванием.

Исследовано 15 пациентов обоего пола - ДЦП в форме спастической диплегии, возраст 7-9 лет, у которых отмечалось УНК в пределах 1,5-2,5 см. Методы исследования: клиничко-ортопедические, рентгенологические (определение индекса миграции головки бедра Reimers). Функциональные нарушения оценивали по шкале GMFCS. Из всей группы, 9 пациентов (60,0%) передвигались свободно на расстояние до 15-20 м (II ур.), у 6 (40,0%) – ходьба с опорой (III ур.). Отмечались: спастический фиксированный эквинус (<15-

20°), вторичная динамическая сгибательная контрактура коленного сустава ($\angle 10\text{-}15^\circ$). Проводилось измерение окружности голени, как косвенный признак функционального состояния мышц голени. Разница окружности укороченной голени по сравнению с контралатеральной составила 1-2,5 см ($1,75 \pm 0,56$). Срок наблюдения 1,5 года. Составляющие УНК: истинное, относительное, и кажущееся. Истинное укорочение было основным по значению. Относительное – результат децентрации головки бедра укороченной конечности (инд. Reimers 10,0-15,0%). Кажущееся - контрактуры голеностопного и коленного суставов. У пациентов отмечались все три компонента УНК. Функциональный компонент УНК, вследствие плосковальгусной деформации стоп, нами не учитывался, по невозможности коррекции ее за столь короткий период наблюдения. Курс санаторного лечения завершался этапным гипсованием (ЭГ) – коррекция эвинуса: несколько этапов до полной коррекции контрактуры при естественной осевой нагрузке и изометрическом реципрокном сокращении мышц-антагонистов голени. Для улучшения центрации ТБС применяли шину-распорку Виленского и SWASH. После ЭГ применяли ортезы, орт. Обувь, костюм «Гравистат». Курс лечения - каждые 7-8 мес.

Через 1,5 года: полная коррекция УНК - 8 пациентов (53,3%), частичная – 7 (46,7%). Разница окружности голени уменьшилась до $0,8 \pm 0,23$ см. GMFCS-II - 12 пациентов (80,0%), GMFCS-III–3 (20,0%). Инд. Реймерса снизился до $8 \pm 1,25\%$

Т.о., УНК даже небольшой степени ухудшает статику и локомоцию больного. Наш метод лечения способствовал восстановлению длины укороченной НК, а также восстановлению ее функциональных возможностей. что позволило улучшить опорно-двигательную функцию пациентов в целом. *Характерно увеличение окружности голени за счет повышения объема мышц, что косвенно может свидетельствовать о повышении мышечной массы и функционального восстановления мышц голени.* Это также позволяет отсрочить или уйти от возможного хирургического лечения в старшем возрасте. Необходимы дальнейшие исследования по этой проблеме.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.13

МІЖНАРОДНА КЛАСИФІКАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЯК ОРІЄНТИР ДІЯЛЬНОСТІ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ КОМАНДИ

ORCID ID: 0000-0002-4347-8907

Волошко Лариса Борисівна

канд. пед. наук, доцент, в.о. завідувача кафедри
фізичної терапії та ерготерапії

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

УКРАЇНА

Професія фізичного терапевта є надзвичайно затребуваною на світовому ринку праці. Представники цієї спеціальності мають широкий попит у закладах охорони здоров'я, соціального захисту населення, фізкультурно-оздоровчих закладах, займаються приватною практикою. Фізичні терапевти трактують інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ). Отже, знання особливостей застосування МКФ є важливим практико-орієнтованим завданням їх професійної діяльності [1].

Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) базується на холістичній моделі та розглядає здоров'я як результат взаємодії особистості та оточення, яке не можна оцінювати без комплексного вивчення біосоціального феномену людини. МКФ орієнтована не лише на констатацію тяжкості наслідків захворювань, у ній вперше робиться акцент на адаптивно-компенсаторні можливості організму, важливість максимального залучення інваліда до суспільного життя.

Фізичний терапевт не повинен зосередити увагу тільки на діагнозі хворої людини, а зобов'язаний урахувати всі аспекти її життя (розвиток, участь, середовище) і діяти під гаслом: «Урахують здібності, забудь про недієздатність». Реабілітаційна практика мусить відійти від традиційного бачення класифікації "наслідків захворювання" та врахувати класифікацію наявних компонентів здоров'я людини.

МКФ виходить з того, що діагноз не розкриває функціональні можливості людини, він важливий для визначення причини та прогнозу. Проте для планування та реалізації реабілітаційних втручань потрібна інформація саме про обмеження функцій організму. Після того, як міждисциплінарна реабілітаційна команда буде мати інформацію про повсякденну діяльність клієнта/пацієнта, може бути запропонована послідовність вирішення проблеми реабілітації на основі МКФ, що складається з таких компонентів: функції та структура тіла (Body), діяльність (Activity), участь (participation – залученість у життєву ситуацію), додаткова інформація щодо тяжкості та факторів зовнішнього середовища. Базові набори МКФ для фізичного терапевта служать опорною схемою та практичним інструментом ефективної класифікації й опису функціонування пацієнта [2]. Для стандартизації та розуміння функціонування використовують кваліфікатори, а саме: погіршення

або обмеження кваліфікується 0 (немає проблеми; 0-4%), 1 (помірна проблема: 5-24%), 2 (середня проблема: 25-49%), 3 (тяжка проблема: 50-95%) до 4 (повна проблема: 96-100%). Фактори навколишнього середовища визначаються кількісно у вигляді від'ємних чи додатних величин, що вказує на ступінь впливу навколишнього середовища або як бар'єра, або сприятливого фактора. Кваліфікатори оцінюють ефективність реабілітації, тобто зменшення оцінки кваліфікатора можна інтерпретувати як збільшення функціональних можливостей пацієнта.

Отже, застосування МКФ у практиці роботи фізичного терапевта створює більш інтегроване розуміння планування, реалізації процесу реабілітації людей із хронічними захворюваннями та інвалідністю у співпраці з членами міждисциплінарної команди та найближчим соціальним оточенням пацієнтів.

Список використаних джерел:

1. Волошко, Л.Б. (2017). *Основні компоненти та характеристики професійної взаємодії фахівців з фізичної реабілітації*. Молодь і ринок, № 9(152). С.77-81.
2. *Міжнародна класифікація функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я*. Вилучено з <https://moz.gov.ua/mkf>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.14

СТАН ПРОТЕЇНАЗ-ІНГІБІТОРНОЇ СИСТЕМИ У КУРЦІВ ХВОРИХ НА ХРОНІЧНЕ ОБСТРУКТИВНЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ЛЕГЕНЬ

Перцева Т.О.

д-р. мед.наук, професор
ДЗ «Дніпропетровська державна медична академія»

Строчка О.Б.

канд.мед.наук, асистент
ДЗ «Дніпропетровська державна медична академія»

УКРАЇНА

Актуальність теми.

Загальна смертність від ХОЗЛ, за прогнозами, збільшиться більш ніж на 30% впродовж наступних 10 років, якщо терміново не будуть прийняті заходи по зниженню чинників ризику.

Паління є головною причиною розвитку ХОЗЛ, також велике значення у розвитку патології має забруднення довкілля.

Генетичні чинники також грають певну роль у справі захворюваності. Дослідники досі остаточно визначають конкретні генетичні варіанти, що впливають на розвиток ХОЗЛ.

Незважаючи на фундаментальні дослідження в пульмонології бажаного контролю за захворюваністю ХОЗЛ досягти не вдається, кількість хворих

щорічно збільшується. Ми вирішили вивчити стан протеїназ-інгібіторної системи, яка контролює гомеостаз організму та впливає на розвиток ХОЗЛ.

Ціль роботи: вивчити стан протеїназ-інгібіторної системи у курців хворих на ХОЗЛ.

Методи дослідження: обстежено 62 хворих на ХОЗЛ, з середньо-тяжким перебігом захворювання, середній вік $58,4 \pm 2,5$ років. Хворі розподілені на дві групи: 1 група -32 хворих на ХОЗЛ, курці з високим ступенем ніотинової залежності, стаж тютюнопаління $36,2 \pm 3,4$ років. 2 група – 30 хворих на ХОЗЛ, які ніколи не палили. 3 група – контрольна, у яку увійшли здорові люди, котрі ніколи не палили. Обстеженим хворим була проведена фібробронхоскопія з узяттям бронхоальвеолярної лаважної рідини (БАР) і наступним виявленням у ній біохімічних показників – трипсину (ТР), α 1антитрипсину (АТ), α 2макроглобуліну (МГ).

Результати роботи. У хворих на ХОЗЛ у БАР виявляється дисбаланс у протеїназ-інгібіторній системі з перевагою протеїназного потенціалу. Найбільш значні зміни у стані протеїназ-інгібіторної системи спостерігались у курців, де активність ТР у 4,5 рази підвищувалась, у порівнянні з групою обстежених здорових осіб, та в 1,3 рази у порівнянні з хворими на ХОЗЛ, які не курять.

Таблиця 1

Групи	АТ нмоль/(с.л)	МГ нкм/(с.л)	ТР нмоль/(с.л),
1гр.	$1,8 \pm 0,11^*$	$0,027 \pm 0,002^*$	$2,34 \pm 0,12^*$
2гр.	$1,10 \pm 0,09^*$	$0,013 \pm 0,001$	$1,53 \pm 0,10^*$
3гр.	$0,84 \pm 0,10$	$0,012 \pm 0,001$	$0,47 \pm 0,13$

* $p < 0,05$

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що самий високий протеїназний потенціал виявлено у курців хворих на ХОЗЛ. При підвищенні ТР відбувається достовірне збільшення активності АТ і МГ. Ці зміни призводять до деструкції легеневої тканини і прогресуванню захворювання.

Список використаних джерел:

1. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease. Pocket Guide to COPD Diagnosis, Management and Prevention. (2019). A Guide for Health Care Professionals.
2. Global, regional, and national deaths, prevalence, disability-adjusted life years, and years lived with disability for chronic obstructive pulmonary disease and asthma, 1990-2015: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2015. (2017). Lancet Respir. Med, Vol. 5 (9), 691–706.

SEKCJA X. FARMACEUTYKA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.15

PHARMACOLOGICAL PROPERTIES OF GARLIC (*ALLIUM SATIVUM L.*), EXPERIENCE AND PROSPECTS OF ITS APPLICATION IN MEDICINE

RESEARCH GROUP:

ORCID ID: 0000-0002-2214-510X

Yurii Stoletov
PhD in Biology, associate professor at pharmacology department
National University of Pharmacy

ORCID ID: 0000-0002-7745-7653

Tetiana Kutsenko
PhD in Pharmacology, associate professor at pharmacology department
National University of Pharmacy

ORCID ID: 0000-0002-0654-4872

Vira Ulanova
PhD in Pharmacology, associate professor at pharmacology department
National University of Pharmacy

ORCID ID: 0000-0001-7207-2036

Galina Belik
PhD in Pharmacology, associate professor at pharmacology department
National University of Pharmacy

UKRAINE

Nowadays, the search for new medicines, that are highly effective, from the one hand, and are well-tolerated, from the other hand, is still important. The interesting objects in this aspect are medicinal plants (as a source of such new drugs creation). It is well-known, that majority of medicinal plants contain a lot of active substances that are therapeutically effective and relatively safe even in case of long-term administration [1, 2, 3].

Because of this we have analyzed different scientific publications and clarified that garlic (*Allium sativum L.*) is a medicinal plant containing biologically active substances with different pharmacological effects which may be widely used in medicine [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7].

Garlic is a perennial herb that is cultivated almost at all continents. That is why it is clear that there are no problems concerning the raw material source. Such a plant is used as an medicinal one for a long time. Hippocrates, Avicenna, Paracelsus mentioned about garlic in their manuscripts. Garlic contains more than 200 biologically active substances. Its composition includes proteins, carbohydrates, inulin, cellulose, volatile oils, allium, fat oil, phyosterins, phytoncides, pentosans, saponins, glycosides, thioglycosides, peptides, antibiotic-like substances, prostaglandins, pectines, organic acids, enzymes. Proteins of garlic contain 17 aminoacids, including 8 essential ones. Bulbs of garlic contain

vitamins (C, B1, B2, PP, E, etc.) Macroelements are presented by P, Mg, Ca, K and microelements are presented by Se, S, Cu, Fe, Ge [2, 4, 5, 8, 11].

Among the active compounds of garlic sulfur-containing substances take an important place, especially organic sulfides (such as S-alkyl-derivatives of cysteine and mainly – alliinum) [8]. The majority of investigators of chemical composition and biological activity of garlic conclude, that its effects are connected to sulfur-organic substances [9]. And they proved that the removal of these compounds from the garlic assists the decrease of biological activity of this plant [3, 4, 5, 6].

In the same time another scientists think, that all complex of biologically active substances takes part in development of its pharmacological effects.

After oral intake of garlic alliinum, which is in this plant, converts to the alkyl-alkanthi-O-sulfonates (main of them is allicine – about 80%) under the influence of alliinase enzyme in stomach and intestine. This metabolite is named by the several scientists as a main biologically active substance of garlic [10].

The results of garlic use in folk medicine show that it is effective for treatment of diseases of respiratory tract, for example, bronchitis, bronchial asthma, bronchoectatic disease; disorders of gastro-intestinal tract (colitis, enterocolitis, meteorism, dysenteria). Use of garlic for treatment of atherosclerosis and hyperlipidemia, hypertension is also interesting [1, 2, 3, 4, 6, 7].

The experiments on different animals proved that this medicinal plant causes antibacterial, antiviral, antihelminthic, anti-inflammatory, expectorant, spasmolytic effects; dilates peripheral and coronary vessels, decreases cardiac rate, blood pressure. Also it was proved that garlic assists the decrease of diuresis and stimulates gastro-intestinal motility and secretion in experimental animals. Besides, the anticoagulant and hypoglycemic activity of this plant was also found [11].

Thus, the results of the great number of both experimental and clinical investigations prove the useful properties of garlic known from the ethnomedicine. According to the data of modern scientific articles the prospective aspect of garlic use in official medicine is the application of biologically active substances from this plant for treatment and prevention of atherosclerosis and its complications [11, 12].

This fact was verified by the scientists that determined the ability of garlic to decrease the cholesterol and other lipids level in blood of experimental animals with hyperlipidemia induced by the diet rich in cholesterol. It was demonstrated that decrease of cholesterol level in blood serum occurred because of inhibition of cholesterol synthesis in liver. And this hypothesis was proved by the experiments on the cultivated hepatocytes. The inhibiting effect of garlic was explained by the suppression of the main enzyme of cholesterol synthesis in liver that is GMG-CoA-reductase [13].

The clinical practice shows that hypertension and high cholesterol level in blood are factors determining the risk of atherosclerosis development [1, 4, 14]. The investigations carried out on the isolated segments of vessels of different animals proved that garlic juice inhibits the contractility of smooth muscles cells in this organs and causes their dilation [14]. Nowadays, the mechanism of this effect was clarified. That is, the components of garlic juice, for example, allicine and adjoine, open the potassium canals and cause the hyperpolarisation of cell membranes of smooth muscles in vessels, that leads to closing of calcium canals, resulting in

decrease of calcium ions flow into the smooth muscles cells of blood vessels and, finally, in vasodilation [15].

The next important effect of garlic is its anti-aggregant effect, which assists to decrease of thrombosis. This fact was verified both in experimental animals and volunteers, that administrated orally 1 bulblet of garlic once a day within 26 weeks [12].

Thus, mentioned above useful properties of garlic may be applied for treatment and prevention of atherosclerosis because they correspond to modern treatment strategies and requirements to medicines for this disease treatment. All of this resulted in use of garlic as a capsuled product for therapeutics, that was explained by necessity of accurate dosage and increase of effectiveness [9].

For now garlic-containing pharmaceutical products are manufactured by the different companies ("Klosterfrau Berlin GmbH", "Wakunaga companies", "Ranbaxy", "Ilja Rogoff", "Inat-pharma", "Himalaya" and others) in many countries, such as China, India, Germany, USA, Japan, South Korea, Russia, France, etc. The most known products are "Kwai-forte", "Kyolic Aged Garlic Extract", "Revital garlic pearls", "Ilja Rogoff forte", "Allicor", "Lasuna" and so on.

Named above products include both medicines and food supplements, that are presented preferably by galenic forms (such as tincture, extract, oil, powder of bulbs) containing as usual complex of different biologically active substances. Several agents are also produced in Ukraine.

The clinical trials of these products proved their high effectiveness for treatment and prevention of atherosclerosis that was manifested by the improvement of lipid profile of blood and decrease of the risk of angina pectoris and myocardial infarction development [9, 11, 12, 14].

Today, analyzing the scientific literature, we did not find enough information about extraction and application of individual active substances of garlic.

That is why, to our point of view, it is interesting to separate and study the pharmacological effects of the certain fractions and/or substances from the garlic bulbs for creation of new medicines, especially for atherosclerosis treatment. This way theoretically may improve the results of therapy.

One more prospective thing is the in-depth study of garlic (*Allium sativum* L.) food supplements for making medicines on their base.

Besides this, we found that the further detailed investigation of hypoglycemic effect of the garlic-containing medicines is also substantiated and has practical value, because hyperglycemia accompanies atherosclerosis and its complications very often.

Thus, taking into account the effectiveness and safety of present garlic-containing agents we may conclude that the creation of new medicines and advancing of current products including ones of Ukrainian origin (anti-atherosclerotic or others) is important for modern pharmaceutical science.

References:

1. Гажев, Б.Н., Виноградова, Т.А., Мартынов, В.К. & Виноградов, В.М. (1996). *Лечение атеросклероза и ишемической болезни сердца*. Санкт-Петербург: ИКФ «Мим экспресс».
2. Лавренова, В.К. & Лавренова, Г.В. (2009). *Современная энциклопедия лекарственных растений*. Москва: Олма Медиа Групп.

3. Гоменюк, Г.А., Даниленко, В.С., Гоменюк, И.Г. & Гоменюк, Т.Г. (2006). *Энциклопедия практической фитотерапии (Практическое применение 4260 рецептов лекарственных растений)*. Київ: ДСГ Лтд.
 4. Кукес, В.Г. (ред.). (1999). *Фитотерапия с основами клинической фармакологии*. Москва: Медицина.
 5. Рыжская, В. (2010). *100 самых популярных лечебных растений*. Донецк: Мультипресс.
 6. Гензель, В. (2016). *Иллюстрированный травник. 350 видов лекарственных растений*. (Е. Живайкина, пер. с нем.). Харьков: «ПРАТ ХКФ Глобус».
 7. Чекман, И.С. & Липкин, Г.Н. (1993). *Растительные лекарственные средства*. Киев: Колос. ИТЭМ.
 8. Хейнерман, Д. (ред.). (1995). *Целительные свойства чеснока*. Санкт-Петербург: Питер.
 9. Lawson, L.D. (1993). Bioactive organosulfur compounds of garlic and garlic products. *ACS Series Human medical agents from plants*.(21), 306-325.
 10. Rosen, R.T., Hiserodt, R.B. & Fucuda, E.K. (2001). Determination of allicin, S-allylcysteine and volatile metabolites of garlic in breath, plasma or stimulated gastric fluids. *J. Natr.* (131), 968-971.
 11. Орехов, А.Н. (1998). Новые перспективы лечения атеросклероза: препараты чеснока. *Терапевтический журнал*, (8), 75-78.
 12. Собенин, И.А., Пряшников, В.В., Куннова, Л.М., Рабинович, Е.А. & Орехов, А.Н. (2005) Оценка эффективности Алликора для снижения риска развития ишемической болезни сердца сердца, при первичной профилактики. *Терапевтический архив*, (12), 9-14.
 13. Gebhardt, R. & Beck, (1996). H. Differential inhibitory effects of garlic-derived organosulfur compounds on cholesterol biosynthesis in primary rat hepatocyte culture. *Lipids* (31), 1269-1276.
 14. Bordia, A., Verma, S. & Srivastava K. (1998). Effect of garlic (*Allium sativum*) on blood lipids, blood sugar, fibrinogen and fibrinolytic activity in patients with coronary artery disease. *Prostaglandins leukot essent fatty acids*. (58), 257–263.
 15. Mustad, V.A. & Kris-Etherton, P.M. (2000). Beyond Cholesterol lowering: Deciphering the benefits of Dietary Intervention on Cardiovascular Diseases. *Current Atherosclerosis report*. (2), 461–466.
-

SEKCJA XI. PSYCHOLOGIA I SOCJOLOGIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.16

EFFECTIVENESS OF USING PECS AMONG CHILDREN DIAGNOSED WITH ASD WHO HAVE PROBLEMS WITH COMMUNICATION

Alina Kyselova

SWPS University of Social Sciences and Humanities

REPUBLIC OF POLAND

Ekaterina Chernishova

Dnipropetrovsk Medical Academy

UKRAINE

Communication is a specific type of behavior in which at least two people are present. Typically, during communication the action of one person must be directed to the another person, and as a result the second person in turn provide an appropriate response to the first person.

Nowadays, difficulties with communication are one of the most common problems among children with developmental delays, especially in case of autism spectrum disorder (ASD). And for this purpose functional communication training (FCT) was developed. It is used as a systematic practice in order to decrease the level of undesirable behaviors, and simultaneously increase and change communication with more appropriate and effective communicative skills and/or behaviors (Cooper, Heron & Heward, 2007). It is a differential reinforcement of alternative behaviours in which a person (or as in this case, a child) is taught an alternative behavior which results in the same class of reinforcement identified as maintaining problem behavior. The concept of FCT was introduced by Carr and Durand in 1985 as a kind of treatment for the undesirable behavior of children with developmental disabilities.

This kind of treatment can be effectively used not only with children who are diagnosed with ASD, but according to various studies it was demonstrated that it can be implied in many cases, such as aggression (e.g. hair pulling or hitting), body rocking, tantrums, property destruction, self-injurious behavior (SIB), walking away, oppositional behavior, hand flapping.

There are three basic step which must be done in order to implement FCT correctly. They are:

- conduct an assessment which can show the function of undesirable behavior (e.g. gain, escape or avoid);
- identify a desirable communicative response which serves the same function as undesirable behavior. In addition, this response must be less effortful (or in other

words, simple) than problem behavior, quickly acquired and recognisable for a conversation partner;

- develop a treatment plan and implement it.

As to the type of alternative response which can lead to desirable reinforcer, there is a big variety of forms: vocalization, signs, communication boards, words cards, picture cards, vocal output system, gestures.

One of the most common and evidence-based type of FCT is picture exchange communication system, or PECS.

PECS is a picture-based functional communication system which is based on alternative augmentative communication (AAC). It was developed by Lori Frost and Andy Bondy. The main purpose of PECS is based on the development of non-verbal communication skills among people with some difficulties linked to communication by using variety of signs, pictures, and/or symbols. PECS always consists of two main parts: communicative books and pictures with desirable things which are placed in this book using stickers. And namely the process of exchange of pictures is very important when PECS is used due to the fact that through this procedure the user is interacting with the communicative partner. In order to teach a person how to use functional communication in everyday life, the basic behavioral principles, such as positive and negative reinforcement, are applied. PECS includes 6 instructional phases: the phases I-IV focus on teaching the child how to use a symbol in order to make a request, and during the last two phases (the phases V-VI) person's communicative skills are expanded.

The basic principles of PECS are:

- the presence of a communication partner;
- the presence of communication facilitator;
- pictures which are used for communication;
- 3-5 highly preferred things;
- continuous changing of desirable items.

As it was already mentioned, PECS consists of six phases. Below, the detailed description of all these phases is present:

1. Phase I, which is called *How to Communicate*

The main goal of this phase is to teach a child how to initiate a communication.

This phase consists of three basic steps:

- pick up a desirable picture;
- reach to communicative partner;
- and give it to him or her (release the picture).

During the Phase I there are two trainers: communicative partner and physical prompter. It is very important to mention that during this phase only one picture is used, which means that there is no discrimination between pictures.

2. Phase II, which is called *Increasing Spontaneity and Range*.

During this phase, a communicative partner moves away, turns away, or even moves into the next room and removes all attention from students, and in turn a student has to complete the same steps which are described in the previous phase, but in addition he or she must get the communicative partner's attention in different situations and settings, and across different people in order to exchange the picture for desirable thing. Also during this phase only one picture is used, which means that still there is no discrimination between pictures which are present in the book.

3. Phase III, which is called *Picture Discrimination*

The main characteristic of this phase is that a child has to choose between two pictures which item he or she wants. This phase is divided into two subphases:

1) Phase IIIa which means simple discrimination between pictures with one desirable and one undesirable things. If a child makes a mistake and take picture with undesirable thing, the 4 step error correction procedure for mistakes must be implemented.

2) Phase IIIb which means conditional discrimination between equally reinforcing things and pictures with these things. In addition, the procedure of correspondence check must be used in order to check whether the picture which is given by a student corresponds to what he or she takes. If the picture and things are different, the four step error correction procedure is implemented.

During the phase IIIa and phase IIIb, as well as during the all other phases, the motivation of the learner is the most important aspect on which the whole program is oriented, and in the case of phase III the motivation of the learner is to use correct picture in order to get desired thing or avoid unpleasant item.

4. Phase IV which is called *Building Sentences*

During this phase the learner is able to use 12 to 20 pictures which are present in his or her communicative book. In addition he or she can discriminate among them to select the desired item. In the phase IV the learner is taught to place an "I want" symbol with one of the desirable pictures already successfully used onto a sentence strip and then use it during the communicative exchange. This is done in order to teach visually a child how to request things with icon "I want" and the using of the sentence strip can provide the structure to elicit spoken words. As a result, a child can spontaneously request using simple sentence structure (Frost & Bondy, 2002).

5. Phase V which is called *Responding to "What do you want?"*

The main goal of this phase is to teach a child how he or she can spontaneously request a variety of things and give the answer to the question "What do you want?". As a result, the spontaneity is maintained and a child can answer the question. In addition, during this phase a child is taught how to use attributes, which means requesting very specific things, and as a result the length of the sentence using attribute combination is increased.

6. Phase VI which is called *Commenting*

During this phase the student is taught how to make a comment or answer questions, like:

- What is it?
- What do you have / see / hear / feel?

After a client completes all six phases of PECS, he or she can make a request spontaneously, to request responsively, and to make a comment spontaneously and make a comment responsively, and to do all these things using a variety of attributes. And finally, creating and using of more complex and longer sentences with complex grammatical forms and a comprehensive vocabulary can be taught.

The are several advantages of using PECS among children with communication difficulties, especially in case of ASD patients:

- Due to the fact that just pointing to the picture does not assure that the action is directed toward another person, the user is required to interact with the listener
-

or communicative partner by approaching this person and giving him or her a picture;

- Individual initiates communication rather than responding to a prompt (the user does not need to wait until someone asks what do you want);

- Starts with requesting and manding, not labeling, tacking or commenting;

- All the phases and changes are based on Skinner's analysis of verbal behavior

Unfortunately, but due to the fact that there is a significant lack of knowledge among people who face with communicative problems, there are lots of myths and misconceptions linked to the using of PECS.

- If we are using pictures of any kind, we are using PECS:

PECS is an alternative or augmentative form of communication which is used for communication with others. It is an expressive form of communication, and it involves a process of exchanging of a picture. Just picture pointing system is not a PECS.

- We are using a visual schedule, so we are using PECS:

PECS can be used to understand direction following. However, such a use of pictures is not PECS, nor is the use of pictures within a schedule equivalent to PECS. It is not recommendable for parents or teachers just to show a picture for the users to respond to, because PECS is an expressive form of communication.

- PECS just teaches people to request;

- PECS is only for people who do not speak at all:

It is believed that if a person cannot speak, PECS can be used effectively. However, this assumption does not take into consideration the fact that PECS can serve an augmentative function for many users that during the process of using PECS, a child can speak more words, initiate more frequently or use more complex sentence structure.

- PECS is only for young children:

According to direct experience and examples within the literature, it is demonstrated that teenagers and adults can also effectively learn with PECS

- PECS only teaches user to request favourite items:

Within early phase, it is highly recommendable to work on request or manded function. However, during the later phases of the protocol it is advisable to work on attributes and commenting skills

- If we use PECS, the person using the system will not learn to speak:

According to studies, there are no cases in which people who use PECS stop to speak or could not learn how to speak, which means that using PECS does not interfere with speech acquisition or production.

- PECS is only for people with autism:

Based on the literature, it was shown that people with a wide variety of disabilities which influence communication can benefit from the use of PECS

In order to support the fact that all these myths and misconceptions are not true, it is reasonable to demonstrate a an experiment which can demonstrate the effectiveness of using PECS in case of ASD.

According to the study (Lerna, Esposito, Conson, Russo & Massagli, 2012), 18 participants (17 males and 1 female) were selected based on the following criteria: a diagnosis of autism, to be between 18 and 60 months, to have little or no functional language, not using PECS before. The whole procedure was divided into several

stages: Time1 stage, or pre-treatment stage when all assessment were done (standardized test assessment and unstructured free-play session), treatment which lasted 6 months, and finally Time2 stage, or post-treatment assessment. As to the formal testing, the following scales were used: the Griffith Mental Developmental Scale (GMDS) (language and social parameters), the Autism Diagnostic Observation Schedule (ADOS) (communication and reciprocal social interaction), and the Vineland Adaptive Behavior Scale (communication and social parameters). On the other hand, as to the unstructured free-play assessment it consisted of the following characteristics: cooperative play, eye contact, joint attention, request, and initiation. This was a double-blind experiment, and in addition, the assessments and therapy were delivered to the patients in different places. It was predicted that using PECS will show better improving in socio-communicative skills among children with ASD in comparison to children diagnosed with ASD who used conventional language therapy (CLT). The analysis of the result was divided into two groups:

1) Standardised test assessment

- participants who used PECS showed better results than participants used CLT on the VABS social domain (between group comparison);
- participants who used PECS showed better results than participants used CLT on the VABS social and communication domains (within group comparison);

2) Unstructured free-play session

- participants who used PECS showed better results than participants used CLT in all domains (cooperative play, eye contact, joint attention, requests, and initiation), except eye contact (between group comparison);
- participants who used CLT did not show any significant changes between results in Time1 and Time2 measurements

Despite the fact that based on the results of this study the idea that PECS can have better effect on development and improvement of socio-communicative skills, there were some limitations:

- There was a lack of randomization of treatments;
- The number of participants was relatively small;
- Re-assessment was done after 6 months, so it can be said that the same results can be if the re-assessment is done after one year or more;
- There was no collection of observational data on dyadic interactions between children and adults in everyday life;
- This study did not demonstrate the influence of using PECS and changes in language abilities (due to the fact that in this research social-communicative function was a priority, the language assessment was not done);

In conclusion, it must be said that PECS is a very effective strategy which can be used in order to develop, increase or improve social-communicative skills, especially in case of children with ASD.

References:

1. Collet-Klingenberg, L. (2008). PECS: Steps for implementation. Madison, WI: The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders, The Waisman Center, The University of Wisconsin.

2. Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2007). Applied behavior analysis.
3. Frost, L. A., & Bondy, A. S. (2002). The Picture exchange communication system training manual (2nd Please see Pyramid Educational Products, Inc. at ed.). Newark, DE: Pyramid Educational Products, Inc
4. Lerna, A., Esposito, D., Conson, M., Russo, L., & Massagli, A. (2012). Social-communicative effects of the Picture Exchange Communication System (PECS) in Autism Spectrum Disorders. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 47(5), 609–617. doi: 10.1111/j.1460-6984.2012.00172.x

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.17

PROBLEMY POWIĄZANE U DZIECI Z ZABURZENIAMI ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Yuliia Vakulenko

Doktorant Wydziału Psychodiagnostyki i Psychologii Klinicznej Kijowskiego
Narodowego Uniwersytetu imienia Tarasa Szewczenki

UKRAINA

Obecnie na Ukrainie stosowana jest Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych rewizja dziesiąta (ang. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems ICD-10), zgodnie z którą zaburzenia spektrum autyzmu należą do ogólnych zaburzeń rozwoju psychologicznego. Przejawem tej grupy zaburzeń są takie wskaźniki, jak jakościowe odchylenia w interakcji społecznej, wskaźniki umiejętności komunikacyjnych, a także ograniczone, stereotypowe, powtarzające się zainteresowania i działania [1].

Jednak obecne badania sugerują, że wiele dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu mają powiązane problemy, które mogą wpłynąć na ich jakość życia i codzienne funkcjonowanie [1; 2; 3; 4; 5].

W szczególności chodzi o przetwarzanie i integrację informacji sensorycznych, które często są zaburzone u dzieci z autyzmem. Przetwarzanie informacji sensorycznych to zdolność mózgu do rejestrowania, organizowania i rozumienia informacji na podstawie własnych doznań. Według danych międzynarodowych upośledzona integracja sensoryczna w zaburzeniach ze spektrum autyzmu wynosi od 42% do 88%. Teoria integracji sensorycznej według A. J. Aires wskazuje, że odpowiednie przetwarzanie i integracja informacji sensorycznych ma zasadnicze znaczenie dla kształtowania zachowań adaptacyjnych dziecka i możliwości uczestniczenia w codziennych czynnościach, wpływa na jakość treningu, odpoczynku i snu. Identyfikacja trudności związanych z przetwarzaniem i integracją informacji sensorycznych jest ważna przy określaniu, jakie działania są potrzebne, przy opracowywaniu planu działania dla specjalistów i rodziców [2; 3].

Zaburzenia snu należą do klinicznych objawów zaburzeń ze spektrum autyzmu i są oni wskaźnikiem nieprawidłowej funkcji mózgu w tej nosologii w postaci wtórnych trudności zachowania [4].

Badania wykazały, że rozpowszechnienie zaburzeń snu waha się od 44% do 83% u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu. Dzieci normotypowe mają wskaźnik od 20% do 40% [3; 4].

Udowodniono, że sen dzieci z autyzmem różni się od snu innych dzieci od około 30 miesięcy [4]. Zaburzenia obejmują trudności z zasypianiem, częste budzenie się w nocy, krótszy czas snu i lęk podczas snu [3; 4]. Ekspresja zaburzeń snu u dzieci z autyzmem koreluje się z poziomem lęku, deficytem uwagi, impulsywnością, nieprzystosowanym zachowaniem i stosowaniem leków. Zaburzenia snu mogą mieć negatywny wpływ na rozwój poznawczy dzieci i ich codzienne funkcjonowanie w takich aspektach, jak uwaga, nauka, pamięć, regulacja nastroju i zachowanie. Obszary te są często zaburzone u dzieci z autyzmem, co sugeruje, że zaburzenia snu mogą dodatkowo utrudniać naukę i ogólną codzienną pracę dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu [3; 4].

Oprócz tego słaby sen u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu wpływa na jakość snu rodziców i powoduje dodatkowy stres dla całej rodziny. Narodowy Fundusz Stanów Zjednoczonych Ameryki we współpracy z Best Practice Project Management, zidentyfikował dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu jedną z grup o najwyższym priorytecie badania snu. Leczenie bezsenności u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu zostało określone jako obszar priorytetowy. Leczenie zaburzeń snu w dzieci z autyzmem umożliwia poprawić codzienne zachowanie dzieci i funkcjonowanie rodziny wychowującej dziecko z autyzmem w ogóle [3; 4].

Chociaż zrozumienie przyczyn zaburzeń snu w autyzmie jest priorytetem klinicznym, związek przyczynowy między tymi dwoma stanami pozostaje niejasny. Istniejące opinie na temat możliwych przyczyn zaburzeń snu w autyzmie uwzględniają następujące możliwe wyjaśnienia etiologiczne: 1) problemy ze snem są wynikiem nieprawidłowości biologicznych i genetycznych oraz upośledzonej „architektury snu” stwierdzonej u osób z autyzmem; 2) problemy ze snem są związane z fenotypem klinicznym autyzmu; 3) problemy ze snem są stanem całkowicie niezależnym od autyzmu [4].

W kilku badaniach postawiono hipotezę, że zaburzenia snu mogą być związane, lub nawet spowodowane wrażliwością sensoryczną w autyzmie, ale ten potencjalny związek rzadko był badany empirycznie. Określenie takiej swoistości jest ważne dla wyjaśnienia mechanizmów fizjologicznych, które mogą powodować zaburzenia snu w autyzmie, oraz dla ukierunkowania przyszłych badań klinicznych z wykorzystaniem terapii sensorycznej i środków pomocniczych [3].

Dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu często wykazują niedożywienie, i naukowcy zasugerowali, że może to być również związane z zaburzeniami integracji sensorycznej, takimi jak szczególne wrażliwość dzieci na jedzenie. W populacji dzieci z autyzmem 40–60% dzieci mają selektywność pokarmową, czyli mają ograniczony zakres produktów spożywczych, które mogą spożywać. Niektóre dzieci z autyzmem jedzą tylko żywność o określonej teksturze, kolorze lub aromacie; tylko z określonych naczyni. Dalsze badania są konieczne w celu zidentyfikowania czynników związanych z selektywnością żywieniową w populacji autystycznej, w tym dokładna analiza związku z zaburzeniami integracji sensorycznej [2].

Cały szereg chorób fizycznych i psychicznych są często związane z autyzmem. Obejmują one między innymi: problemy żołądkowo-jelitowe, padaczkę, problemy z karmieniem, zaburzenia snu, zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi (ang. attention deficit hyperactivity disorder, ADHD), lęk, depresję, zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne (ang. obsessive-compulsive disorder, OCD), zaburzenia afektywne dwubiegunowe. Padaczka dotyka około jednej trzeciej osób z autyzmem. Dla porównania wpływa to tylko na 1-2 procent całej populacji. Problemy z karmieniem i jedzeniem dotyczą około 7 na 10 dzieci z autyzmem. Zaburzenia żołądkowo-jelitowe występują u dzieci z autyzmem prawie osiem razy częściej niż u innych dzieci. Zwykle one obejmują: przewlekłe zaparcia, ból brzucha, refluks żołądkowo-przelykowy, zapalenie jelit [5].

Wnioski z przeprowadzonego badania. Dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu doświadczają wielu trudności, które wpływają na jakość ich życia. Badania nad współistniejącymi zaburzeniami u dzieci z zaburzeniami ze spektrum autyzmu są poszukiwane, w szczególności jest brak badań krajowych. Istnieje potrzeba opracowania krajowych i dostosowania zagranicznych narzędzi diagnostycznych do oceny obecności i wyrażenia powiązanych z pokrewnymi naruszeniami w zaburzeniach ze spektrum autyzmu.

Źródła:

1. Vakulenko, Yu. (2020). Sensory integration therapy possibilities and limitations for children with autism spectrum disorder. *The European Journal of Education and Applied Psychology, Premier Publishing s.r.o.* Vienna. №1 (pojawić się).
 2. Вакуленко, Ю. (2018). Сенсорна дисфункція та її корекція у дітей з розладами аутичного спектру. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки, №4, с. 277–281.
 3. Вакуленко, Ю. (2019). Сенсорна дисфункція як чинник порушення сну у дітей з розладами аутистичного спектра. *Теорія і практика сучасної психології*, №6 (pojawić się).
 4. Вакуленко, Ю. (2019). Порушення сну у дітей з розладами аутистичного спектра. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, №38, с. 170–175.
 5. *Medical conditions associated autism. Autismspeaks*. Tryb dostępu do źródła: <https://www.autismspeaks.org/medical-conditions-associated-autism>.
-

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.18

ДОСТУПНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНО–КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Шульгіна Л.І.

аспірант

*Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

УКРАЇНА

В останні роки в Україні і за кордоном підвищуються вимоги до забезпечення доступності соціальної, інженерної та транспортної інфраструктур для маломобільних груп населення (МГН), куди входять інваліди різних категорій, діти, люди похилого, вагітні, люди з багажем, дитячими колясками, що становить 30% населення.

Майже в усіх країнах світу, в останні роки, ведеться значна робота щодо адаптації довкілля до можливостей фізично ослаблених осіб [2]. Стан безбар'єрного середовища будь-якої держави, необхідний для забезпечення самостійного способу життя людей з інвалідністю, в розвинених країнах є іміджевим напрямком національної політики, оскільки безпосередньо демонструє відношення і турботу влади про найбільш вразливих верствах суспільства. Україні, після розпаду СРСР, дісталася фактично недоступна для інвалідів інфраструктура, позаяк підхід до інвалідної тематики в соціалістичному суспільстві був кардинально інший, спрямований на надання багатосторонньої допомоги, а не на стимуляцію самостійного способу життя людей з обмеженими фізичними можливостями.

Сучасна Україна вважається однією з слабо розвинених держав, в сфері створення доступного транспортного середовища, з практично недоступною інфраструктурою, особливо в сільських місцевостях. Наявність бар'єрів на об'єктах і шляхах переміщення, непристосованість системи планування, організації та управління системою автомобільного наземного громадського міського пасажирського транспорту (ГПТ) до особливостей перевезень інвалідів та інших МНГ гальмують процес формування доступного середовища, що в свою чергу призводить до значних витрат, пов'язаних з дією численних негативних чинників.

У сучасному світі проблема інвалідності носить глобальний характер. Близько 15% населення живуть з будь-якою формою інвалідності [1]. У 2006 році Україна приєдналася до Конвенції ООН «Про права осіб з інвалідністю» (далі - Конвенція) [3], а в 2009 році ратифікувала її. Одним з принципів цієї Конвенції є прийняття державами-учасниками належних заходів для забезпечення інвалідам доступу нарівні з іншими до фізичного оточення, до транспорту, інформації та зв'язку, включаючи інформаційно-комунікаційні технології та системи, а також до інших об'єктів і послуг як в міських, так і в сільських районах.

Крім інвалідів існують маломобільні групи населення - люди, які відчують труднощі при пересуванні, одержанні послуг або інформації. Маломобільні групи населення складають люди з тимчасовим порушенням здоров'я, вагітні жінки, люди старшого віку, люди з дитячими колясками та ін. Транспорт є найбільш проблемною сферою для цих осіб. Як свідчать опитування людей з інвалідністю та порушенням рухових функцій, переважна більшість з них взагалі не в змозі користуватися громадським транспортом. Для забезпечення доступних і безпечних умов для самостійного руху інвалідів та інших маломобільних груп населення в місті необхідно, щоб елементи транспортної інфраструктури відповідали низці вимог [3]. Розглянемо деякі з них.

Технічні рекомендації до тротуарів і пішохідних доріжок: а) матеріал і поверхня покриття тротуарів та пішохідних доріжок; б) ухили поздовжнього і поперечного профілів; в) ширина однієї смуги тротуару або пішохідної доріжки; г) окрема смуга тротуару або пішохідної доріжки для людей в кріслі-колясці або з дитячими колясками; д) ширина і глибина ступенів на сходах; е) наявність пандусів за умови існування бортових каменів; ж) облаштування пандусів поручнями; з) огорожі і поручні для людей з обмеженими можливостями: к

Технічні рекомендації до пішохідних переходів: а) пішохідні переходи повинні бути розроблені для трьох груп населення (звичайні, маломобільні групи населення, слабозорі і незрячі); б) наявність водовідведення; в) ширина не менше 1 метра в кожному напрямку; г) пішохідні переходи повинні бути підняті; д) обладнання пандусами, дорожніми пішохідними огорожами острівців безпеки; е) наявність систем вентиляції, регулювання температурного режиму та забезпечення умов видимості в підземних або надземних пішохідних переходах.

Технічні рекомендації до пунктів зупинок: а) ширина зупинкового майданчика; б) ширина посадкового майданчика; в) параметри бордюрного каменю та посадкового майданчика; г) ухил посадкового майданчика; д) наявність спеціального місця для людей в кріслі-колясці або з дитячою коляскою навпроти місця посадки; е) наявність прозорого або відкритого правого боку зупинкового павільйону; ж) облаштування підходів до пунктів зупинок (розміщення пішохідного переходу); з) наявність інформаційного забезпечення.

Технічні рекомендації до автомобільних стоянок (паркувальних майданчиків): а) наявність спеціальних місць для стоянки транспортних засобів інвалідів або з інвалідами; б) кількість спеціальних місць для стоянки транспортних засобів інвалідів або з інвалідами - 10% від загальної кількості; в) ширина зони стоянки транспортних засобів інвалідів або з інвалідами; г) наявність пандуса на місцях стоянки транспортних засобів інвалідів або з інвалідами; д) наявність позначень спеціальних місць стоянки транспортних засобів інвалідів або з інвалідами; е) наявність інформаційного табло про кількість вільних місць на парковці транспортних засобів інвалідів або з інвалідами.

Технічні рекомендації до зон відпочинку інвалідів: а) наявність зон відпочинку на тротуарах і пішохідних доріжках; б) відстань між ними.

Технічні рекомендації до облаштування місць проведення дорожніх і будівельних робіт: а) ширина вільної частини тротуару; б) бортик як огорожа

ділянки проведення дорожніх або будівельних робіт; в) наявність тимчасових пішохідних переходів; г) наявність пандуса на всіх тимчасових об'єктах; д) наявність звукових або радіопристроїв інформування.

Технічні рекомендації до *облаштування автомобільних доріг засобами інформування та орієнтування інвалідів та інших маломобільних груп населення*: обладнання пішохідних шляхів і зупиночних пунктів засобами інформування та орієнтування інвалідів (тактильні, звукові і візуальні).

Аналіз стану об'єктів транспортної інфраструктури на їх відповідність вимогам для забезпечення доступного середовища на транспорті для маломобільних груп населення показав, що велика частина параметрів не дотримується або дотримується рідко.

Основною проблемою для переміщення маломобільних груп населення є відсутність спеціальних транспортних засобів, які повинні бути обладнані пандусом, однорівневою підлогою, спеціальними майданчиками і поручнями. У зв'язку з цим, з метою створення на транспорті доступного середовища для людей з інвалідністю та обмеженою мобільністю актуальним є завдання облаштування автомобільних доріг, об'єктів транспортної інфраструктури, що забезпечують доступні і безпечні умови для самостійного руху цих категорій, особливо для щойно споруджених і реконструйованих об'єктів.

Вирішення цього завдання включає виконання наступних етапів:

- аналіз транспортної інфраструктури кожного міста для виявлення особливо важливих для маломобільних груп населення об'єктів;
- аналіз можливих рішень забезпечення транспортної доступності для визначення найбільш ефективних з них;
- розробка заходів для створення доступного середовища на транспорті для інвалідів і маломобільних категорій населення і їх реалізація.

Водночас, відзначимо, що інформаційно-комунікаційний комплекс є важливим інфраструктурним елементом сучасного суспільства. Розвиток інфраструктури зв'язку та телекомунікацій, впровадження нових інформаційних технологій в сфері життєдіяльності людини і в виробництво, розширення спектру інформаційно-комунікаційних послуг, що надаються населенню та бізнесу, ведуть до зростання якості життя населення, підвищення ефективності виробництва і продуктивності праці в реальному секторі економіки, в кінцевому рахунку - до становлення сучасного інформаційного суспільства.

Поряд з цим, основним фактором, що перешкоджає інтеграції людей з інвалідністю в глобальний інформаційний простір, є цифрова нерівність його територій, що виражається в різкому скороченні кількості доступних телекомунікаційних послуг. Сьогодні близько 55% маломобільних груп населення відчувають дефіцит телекомунікаційних послуг в зв'язку з нерозвиненістю доступності.

В сучасному розумінні доступність електронних ресурсів - це доступність для інвалідів до інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ), таких як Інтернет. Тому нині Веб-сайти необхідно розробляти таким чином, щоб користувачі, які є інвалідами, могли мати доступ до інформації. наприклад:

- для сліпих людей необхідні програми по інтерпретації веб-сайтів, що озвучують текст і описують візуальні зображення;

- для людей зі знизеним зором веб-сторінки повинні мати шрифти регульованого розміру і різко контрастні кольори; і

- для глухих людей і людей з дефектами слуху аудіо файли необхідно супроводжувати текстовою версією. Підвищення доступності таких файлів може також сприяти відеоряд з сурдоперекладом.

На міжнародному рівні Керівні принципи щодо забезпечення доступності до веб-інформації, розроблені Консорціумом Всесвітньої павутини (World Wide Web Consortium (W3C) [4]), надають стандарти в галузі веб-доступності. У Конвенції про права інвалідів, яка вступила в чинність 3 травня 2009 року, наголошується на необхідності забезпечення доступу до ІКТ для інвалідів на рівних підставах з іншими людьми. Таким чином конвенція сприяти усуненню перешкод на шляху до отримання інформації, в тому числі через Інтернет.

Сьогодні використання ІКТ, таких як Інтернет, швидко стає невід'ємною частиною економічного, освітнього та суспільного життя багатьох людей. Тому, життєво важливо забезпечити всіх людей можливостями для використання веб-сайтів, з тим щоб інваліди мали такий же доступ до інформації, як і всі інші люди.

Список використаних джерел:

1. Владимірова, О. Н. (2014). Современная модель обеспечения инвалидов техническими средствами реабилитации в свете биопсихосоциальной концепции инвалидности МКФ: Актовая речь на расширенном заседании Учёного совета института 26 декабря 2013 года/Под ред. ВГ Помникова, МВ Коробова. СПб.: СПбИУВЭК. 40 с.
2. Коробов, М. В., Катюхин, В. Н., Шварцман, З. Д., & Помников, В. Г. (2013). Международная классификация функционирования, ограниченной жизнедеятельности и здоровья в практике медико-социальной экспертизы при внутренних болезнях. *Терапевтический архив (архив до 2018 г.)*, 85(4), 43-46.
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю (2020). Вилучено з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
4. Information and Communication Technologies in Secondary Education : Position Paper. UNESCO. (2004). Moscow : Unesco Institute for Information Technologies in Education 24. Вилучено з <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214616.pdf>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.19

КІБЕРБУЛІНГ ЯК ЗАГРОЗА ПСИХІЧНОМУ ЗДОРОВ'Ю ПІДЛІТКА

Комарніцька Людмила Миколаївна

кандидат філологічних наук, викладач кафедри
соціальної роботи та психології

Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж

УКРАЇНА

У сучасному світі в зв'язку з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій відзначається зростання насильницьких дій, пов'язаних з особливою жорстокістю над людьми. До однієї з форм деструктивної, руйнівної і агресивної поведінки серед сучасних підлітків в Інтернет-просторі відноситься кібербулінг. Таким чином, проблеми, які раніше були характерними для соціального середовища перейшли у віртуальне. Чимало підлітків проводять велику кількість часу у соціальних мережах, тим самим піддаючи себе небезпеці кібербулінгу. Така форма травлі обумовлена певними особливостями Інтернету: анонімність, можливість фальсифікації, наявність широкої аудиторії. На даний час проблема насилля в Інтернеті стає все більш актуальною, у зв'язку з тим, що такий вид насилля становить загрозу психічному здоров'ю підлітка. О.В. Хухлаєва під психічним здоров'ям розуміє «гармонію людини як з самою собою, так і з навколишнім середовищем: іншими людьми, природою, космосом» [2, с. 68].

Вперше термін кібербулінг застосував Біл Бейсі. Під ним він розумів «використання інформаційних і комунікативних технологій, наприклад, електронної пошти, мобільного телефону, особистих інтернет-сайтів, для навмисної, неодноразової і ворожої поведінки особи чи групи, направленої на образу інших людей» [3].

Явище кібербулінгу має низку причин, серед яких можна виділити:

- «розвага», тобто отримання задоволення за допомогою певного роду дій;
- «заздрість», як почуття роздратування, породжене благополуччям інших людей;
- «помста», тобто відплата за певного роду образу чи вчинене зло;
- «суб'єктивне почуття неповноцінності» - переживання, породжені почуття слабкості, неповноцінності
- «прагнення до переваги», що являє собою бажання самоствердитися чи бути «вищим» за когось за рахунок травлі у Інтернеті.

Явище кібербулінгу передбачає наявність певних ролей: переслідувача, жертви та спостерігача. Характерно, що переслідувач – це зазвичай імпульсивна людина, яка бажає самоствердитися, має амбіції лідера, часто проявляє агресивну поведінку, не маючи співчуття до інших. Жертви ж навпаки – тривожні, лякливі, нетоваристські. Що стосується спостерігачів, то до них відноситься та категорія людей, які відчувають страх, є безпомічними але й водночас підтримують переслідувача.

Кібербулінг має низку психологічних наслідків. Це і зниження самооцінки, агресивна поведінка, тривожність, недовіра, страх, схильність до суїциду.

Однак варто зазначити, що такі наслідки можуть спостерігатися не лише у жертви, а й переслідувача.

Таким чином, зіткнення з кібербулінгом залишає негативний і довготривалий відбиток у свідомості підлітка, тим самим негативно впливаючи на його психологічне здоров'я. важливо пам'ятати, що немає нічого важливішого за безпеку і психічний стан підростаючого покоління. Тому неодмінно важливо вести активну боротьбу з цим явищем.

Боротьба з кібербулінгом потребує комплексного вирішення як на рівні дитини, батьків, так і на рівні держави. На сьогоднішній час існує цілий ряд рекомендацій, для попередження даного роду злочину. Так, наприклад, батькам варто більше проводити часу зі своїми дітьми, більше спілкуватися, слідкувати за їхнім настроєм, переглядати їхні соцмережі тощо. Що стосується підлітків, їм слід ділитися своїми переживаннями з дорослими, не замикатися у собі, абстрагуватися від критики та ігнорувати тих, хто ображає. У випадку вчинення певного роду насильство щодо них, то підліткам варто одразу повідомити дорослих про це. Осторонь кібербулінгу не можуть залишатися і вчителі. Адже школа може бути джерелом мережевого булінгу або ж, навпаки, страждати від складних мережевих стосунків між дітьми, які відразу відображаються на навчанні й повсякденному житті школярів [1, с. 17]. Необхідно проводити у школах бесіди, що стосуються даної проблеми, удосконалювати свої знання у області медіакомпетенції.

Список використаних джерел:

1. Харламова, І., 2007. Насильство та жорстокість у школі. Реалії сучасності. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми. *Соціальний педагог*. № 9, с. 15-20.
2. Хухлаева, О. В., 2003. *Коррекция нарушенной психологического здоровья дошкольников и младших школьников: учеб. пособ.* Москва: Академия.
3. Belsey B. *Cyberbullying: An Emerging Threat to the «Always On» Generation*. URL: http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.20

МЕТОДИ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОГО САМОВПЛИВУ ЯК ЗАСОБИ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ МОРСЬКОГО ФАХІВЦЯ

Сорока Олена

канд. психол. наук, доцент кафедри навігації і управління судном
*Дунайський інститут Національного університету
«Одеська морська академія»*

УКРАЇНА

Вдосконаленню кваліфікованої майстерності моряка слугує процес кваліфікованого самовдосконалення на підставі звернення до спеціалізованих методів (аутотренінг, аудіо-візуальні методи, вправи, практична робота, робота з літературою). Серед методів самовдосконалення визначають групу емоційно-вольових методів, які спираються на мислення, самопереконавання,

вольові зусилля тощо, а також групу методів, що спираються на механізм самонавіювання. Сутність кваліфікованої діяльності працівників морського флоту вимагає від моряків щоденно звертатися до групи емоційно-вольових методів – самопереконання, самокритика, самопримус, самооцінка, самозаохочення, самоконтроль, самозвітність і т.д.

Методи емоційно-вольового самовпливу – це засоби, що спираються на свідомий рівень психіки особистості, мислення. Вольовим діям особи передують наступні етапи: усвідомлення необхідності певної дії чи поведінки з урахуванням конкретних обставин або можливих негативних наслідків для представників соціуму; усвідомлення мотивів своєї поведінки, що допомагає збільшити особистий емоційно-вольовий, фізичний та інтелектуальний потенціал; формування психологічної установки на обов'язкове досягнення мети; моделювання програми особистих дій, вибір засобів і методів самовпливу; безпосередня реалізація мети. Серед цієї групи методів визначають наступні: самосповідь, самопереконання, самопримус, самонаказ, самопідкріплення.

Інша група методів свідомої психічної саморегуляції опирається на механізм самонавіювання. Самонавіювання – це психічний механізм, який дозволяє особі сприймати певну інформацію як достовірну. Вважається, що самонавіювання забезпечує єдність підсвідомого та свідомого рівня психіки особистості. Серед методів свідомого психічного самовпливу, що спираються на механізм самонавіювання, визначають аутотренінг, медитацію та аутогіпноз.

Саморегуляція – це управління своїм психоемоційним станом, яке досягається шляхом впливу людини на самого себе за допомогою слів, уявних образів, а також управління м'язовим тонусом і диханням. Ці прийоми саморегуляції сприяють відновленню сил, нормалізують емоційний фон і підсилюють мобілізацію ресурсів організму. Їх можна використовувати в будь-яких ситуаціях.

В результаті саморегуляції можуть виникати три основних ефекта: заспокоєння (усунення емоційної напруженості); відновлення (ослаблення проявів втоми); активізації (підвищення психофізіологічної реактивності).

Існують природні способи регуляції організму, до яких відносяться: тривалий сон, їжа, спілкування з природою і тваринами, масаж, рух, танці, музика та багато іншого. Але подібні засоби не можна використовувати на судні, особливо в той момент, коли виникла напружена ситуація або накопичилося стомлення.

Своєчасна саморегуляція запобігає накопиченню залишкових явищ перенапруження, сприяє повноті відновлення сил, нормалізує емоційний фон діяльності і підсилює мобілізацію ресурсів організму.

Природні прийоми регуляції організму є одними з найбільш доступних способів саморегуляції: сміх, посмішка, гумор; роздуми про хороше, приємне; різні рухи типу потягування, розслаблення м'язів; спостереження за пейзажем; розглядання квітів в приміщенні, фотографій, інших приємних або дорогих для людини речей; купання (реальне або уявне) в сонячних променях; вдихання свіжого повітря; висловлювання похвали, компліментів і ін.

Крім природних прийомів регуляції організму, існують і інші способи саморегуляції, пов'язані з управлінням дихання. Це ефективний засіб впливу на тонус м'язів і емоційні центри мозку. Повільне і глибоке дихання (за участю м'язів живота) знижує збудливість нервових центрів, сприяє м'язовому розслабленню, тобто релаксації. Часте (грудне) дихання, навпаки, забезпечує високий рівень активності організму, підтримує нервово-психічну напруженість. Наприклад, сидячи або стоячи необхідно по можливості розслабити м'язи тіла і зосередити увагу на диханні. На рахунок 1-2-3-4 зробити повільний глибокий вдих (при цьому живіт випинається вперед, а грудна клітка нерухома). На наступні чотири рахунки затримати дихання. Потім зробити плавний видих на рахунок 1-2-3-4-5-6. Знову затримати дихання перед наступним вдихом на рахунок 1-2-3-4. Вже через 3-5 хвилин такого дихання стан моряка стає помітно спокійнішим та рівноважним.

Під впливом психічних навантажень виникають м'язові затиски, напруга. Уміння їх розслабляти дозволяє зняти нервово-психічну напруженість, швидко відновити сили. Як правило, домогтися повноцінного розслаблення відразу всіх м'язів не вдається, потрібно зосередити увагу на найбільш напружених частинах тіла. Наприклад: необхідно сісти зручно, якщо є можливість, закрити очі. Дихати глибоко і повільно. Пройтись внутрішнім поглядом по всьому своєму тілу, починаючи від верхівки до кінчиків пальців ніг (або в зворотній послідовності) і знайти місця найбільшої напруги (часто це бувають рот, губи, щелепи, шия, потилиця, плечі, живіт). Спробувати ще сильніше напружити місця затисків (до тремтіння м'язів), робити це на вдиху. Відчути цю напругу. Різно скинути напругу – робити це на видиху. Зробити так кілька разів. В добре розслабленому м'язі відчується поява тепла і приємної тяжкості. Якщо зажим зняти не вдається, особливо на обличчі, треба розгладити його за допомогою легкого самомасажу круговими рухами пальців (можна робити гримаси здивування, радості та ін.).

Словесний вплив задіє свідомий механізм самонавіювання, йде безпосередній вплив на психофізіологічні функції організму. Формулювання самовпливу будується у вигляді простих і коротких тверджень, з позитивною спрямованістю (без частки «не»).

Спосіб 1 – самонакази (короткі, уривчасті розпорядження, сказані самому собі).

Спосіб 2 – самопрограмування. У багатьох ситуаціях доцільно «озирнутися назад», згадати про свої успіхи в аналогічному становищі. Наприклад:

1. Згадайте ситуацію, коли ви впоралися з аналогічними труднощами.

2. Сформулюйте текст програми. Для посилення ефекту можна використовувати слова «саме сьогодні», наприклад: «Саме сьогодні у мене все вийде»; «Саме сьогодні я буду самою (-им) спокійною (-им) і витриманою (-им)»; «Саме сьогодні я буду кмітливою(-им) і впевненою (-им)»;

«Мені подобається вести розмову спокійним і впевненим голосом, показувати зразок витримки і самовладання».

3. Подумки повторіть його кілька разів.

Формули-настрої можна вимовляти вголос перед дзеркалом або про себе, по дорозі.

Спосіб 3. самоодобрення. Люди часто не отримують позитивної оцінки своєї поведінки з боку. Особливо важко стерпним є її дефіцит в ситуаціях підвищених нервово-психічних навантажень, що є однією з причин збільшення нервозності, роздратування. Тому важливо заохочувати себе самому. У разі навіть незначних успіхів доцільно хвалити себе, подумки кажучи: «Молодець!», «Розумниця!», «Здорово вишло!»

Малювання фарбами, олівцями, фломастерами, які дають повноцінний, насичений колір, допомагає позбутися від непрємних переживань, особливо депресії, тривоги, страху. В останніх випадках рекомендують малювати лівою рукою (правші). При цьому важливо не наявність вміння малювати, а здатність висловити свою емоцію в абстрактній формі, через колір і лінію.

Якщо ви втомилися, але вам доведеться ще складна робота або ж відбулася подія, яке вибило вас з колії, і ви втрачаєте контроль над ситуацією, рекомендується зробити паузу для саморегуляції з використанням самонаказів заспокоєння.

Етап 1. Фізичні вправи на розтягування м'язів і на напругу-розслаблення найбільш підходящих і не зайнятих в роботі м'язів (10 – 15 секунд).

Етап 2. Розслаблення м'язів, але без дрімотного стану, з використанням наступних словесних формул, які вимовляються «про себе» в фазі вдиху (2,5 хвилини): я розслаблююся і заспокоююся, мої руки розслаблені і теплішають, мої руки повністю розслаблені, теплі, і бездіїні, моє тіло повністю розслаблене, відпочиває. Стан приємного відпочинку, спокою, розслаблення. Йде процес відновлення. Зникли втома і тривога. Я готовий (а) діяти.

Етап 3. Уявне представлення найбільш значущих елементів у майбутній діяльності (2 хвилини).

Етап 4. Виконання найбільш значущих дій (встати, посміхнутися, потягнутися і т.д.) Або проголошення самих основних аргументів (будь-яких тверджень, що сприяють самоодобренню і самопідтримці. Наприклад: «Я впораюся», «Я спокійний(а), щасливий(а) і впевнений(а) в собі») (10 – 15 секунд).

Отже, в роботі з профілактики нервово-психічної напруженості першорядна роль повинна відводитися розвитку і зміцненню життєрадісності, вірі в людей і незмінній впевненості в успіх справи, за яку взявся фахівець.

Список використаних джерел:

1. Зайцева Т.Г. (2009) *Психічна культура моряка як фактор психоемоційної стійкості моряка*. Херсон: ХДМІ.
2. Зайцева Т. Г. (2003) *Свідомо саморегуляція як компонент психічної культури працівника ОВС. Практикум*. Херсон: ХЮІ НУВС.
3. *Лекції з навчального курсу «Психологія» для курсантів і студентів денної та заочної форми навчання* (2014) Вилучено з: http://www.kma.ks.ua/ua/images/2_library/methodical/sudovod/department/humanities/psychology/psychology1.pdf

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.21

СІМЕЙНО-ОРІЄНТОВАНА МОДЕЛЬ ПІДТРИМКИ РОДИН, ЩО ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Столярик Ольга Юріївна

аспірантка

Академія праці, соціальних відносин та туризму

Семигіна Тетяна Валеріївна

д-р політ. наук, професор кафедри, соціальної роботи і практичної психології

Академія праці, соціальних відносин та туризму

УКРАЇНА

Вступ. Соціальна підтримка сімей, які виховують дітей із розладами спектру аутизму (РСА), є важливим завданням сучасної соціальної роботи. Адже всюди в світі кількість таких дітей зростає, і ці родини потребують особливої уваги з боку соціальних працівників у силу вразливості становища родини. Ця розвідка – на основі системного аналізу закордонної літератури – ставить за мету визначити ключові характеристики сучасної сімейно-орієнтованої моделі соціальної роботи з сім'ями, де є дитина із РАС.

Основні результати. У розвитку соціальної підтримки сімей, що виховують дітей з порушеннями розвитку, зокрема з розладами спектру аутизму (РСА), можна виокремлюють низку етапів: 1) професійно-орієнтована практика (у центрі уваги – фахівці та професіонали соціальної роботи, які надають послуги сім'ї, саме вони здійснюють відбір методології, інструментарію, форм роботи, а сім'я є лише об'єктом); 2) сімейна модель (фахівці визначають можливість сім'ї приймати рішення, брати участь у програмах втручання, однак останнє слово належить професіоналам); 3) модель, орієнтована на сім'ю (фахівці визначають сім'ю з РСА як споживача соціальних послуг, їхня основна ціль надати якомога більше альтернативних послуг, якими родина може користуватись); 4) сімейно-орієнтована модель (у фокусі уваги – програма партнерства; фахівці адекватно та гнучко реагують на індивідуальні потреби сім'ї, враховують роль сім'ї у прийнятті рішень як провідну, а основна мета – соціальна підтримка, спрямована на формування життєстійкості та забезпечення якості життя сім'ї) [2].

Ключові елементи сучасної сімейно-орієнтованої моделі соціальної роботи представлені на рис.1. Ця модель відходить від дефіцитарного, патерналістського підходу і орієнтована на розвиток ресурсів сім'ї, партнерську модель взаємин між фахівцями та клієнтами. Сімейно-орієнтована практика фактично виступає медіатором між соціальною підтримкою, провайдером послуг та функціонуванням родини, яка шляхом мобілізації ресурсного потенціалу родини, формує у них навички життєстійкості, батьківської ефективності, життєвих компетенцій, соціальної адаптації, крізь призму інвалідності дитини.

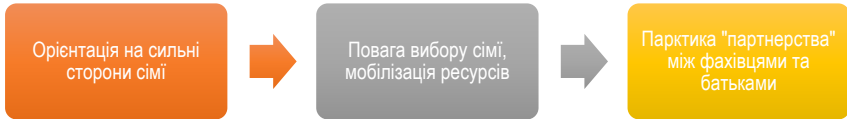


Рис. 1. Елементи сімейно-орієнтованої практики
(складено на основі [2])

Науковці [3; 4] визначають, що в сучасній сімейно-орієнтованій практиці важлива не лише якість послуг, які отримує сім'я, а й спосіб їх надання та доступ до них. Також необхідним є врахування таких важливих компонентів, як: 1) реляційна практика (формування навичок міжособистісної взаємодії, активного слухання, емпатії, які сприяють налагодженню взаємодії з фахівцями); 2) партнерська практика (обмін інформацією, обговорення рішень, наснаження клієнтів, формування спеціальних компетентностей, в рамках яких сім'я з об'єкта переходить у фазу суб'єкта втручання) [2; 5]. Як стверджує українська дослідниця Ж. Петрочко, «сім'я стає суб'єктом соціальної роботи, коли розуміє можливості й шляхи вирішення життєвих проблем, усвідомлює свої сильні сторони, активно залучається до процесу надання соціальних послуг, бачить у фахівці партнера, однодумця» [1, с. 61].

Ефективність і необхідність цієї моделі доведена численними дослідженнями [3; 4; 6].

Висновки. Сімейно-орієнтована практика є специфічною моделлю соціальної роботи з сім'єю, що виховує дитину з аутизмом. В фокусі уваги сімейно-орієнтованої практики соціальної роботи, на відміну від інших інтервенцій соціальної роботи – не створення комплексу інструментів, методів та технік для ефективного надання соціальної допомоги та підтримки, а визнання пріоритетного місця сім'ї у виборі цих методів при формуванні практики соціальної роботи. Цю закономірність варто враховувати при роботі із сім'ями, що виховують дітей з аутизмом.

Список використаних джерел:

1. Петрочко, Ж. (2016). Сімейно орієнтований підхід у соціальній роботі. *Психолого-педагогічні науки*, 1, 59-63.
2. Dunst, C. J., Johanson, C., Trivette, C. M., & Hamby, D. (1991). Family-oriented early intervention policies and practices: Family-centered or not?. *Exceptional children*, 58(2), 115-126.
3. Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2007). Meta-analysis of family-centered help giving practices research. *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 13(4), 370-378.
4. Fraga, A., Serrano, A.M., Caires, S. (2019). Children of parents with mental health vulnerability: implications and family-centered support. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*, 10 (2), 76 – 88.
5. Trute, B., & Hiebert-Murphy, D. (2007). The implications of "working alliance" for the measurement and evaluation of family-centered practice in childhood disability services. *Infants & Young Children*, 20(2), 109-119.
6. Vanderkerken, L., Heyvaert, M., Onghena, P., & Maes, B. (2020). Family-centered practices in home-based support for families with children with an intellectual disability: Judgments of parents and professionals. *Journal of Intellectual Disabilities*. <https://doi.org/10.1177/1744629519897747>

SEKCJA XII. FILOZOFIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.22

FILOZOFICZNE ASPEKTY NEUROETYKI

ORCID ID: 0000-0001-5348-9338

Khrystyna Khvoynyska-Pereima

Dr filozofii, docent Katedry Filozofii
Narodowego Uniwersytetu «Politechnika Lwowska»

UKRAINA

Neuronauka - jest to trudne i interesujące zjawisko obejmujące szeroki zakres zagadnień. Obecnie istnieje znaczna ilość prac i badań naukowych w tej dziedzinie, w szczególności: Martha J. Farah [1], Gustavo Figueroa [2], Neil Levy[3], Vadim Perov, Olga Novikova [4], Olga Popova [5], Tatyana Sidorova[6], John R. Shook, James Giordano[7], jednak szereg zagadnień wymaga dalszych i głębszych badań.

Znaczny procent problemów neuroetycznych zbiega się z bioetyką, niektóre są bezpośrednio związane z fizjologią mózgu, a niektóre mają praktyczne, a nawet filozoficzne znaczenie.

Dr filozofii Martha Julia Farah zauważa, że tradycyjne bioetyczne problemy świadomej zgody, poufności, wyważenia preferencji i inne problemy w naukach medycznych mają swoje odpowiedniki w neurobiologii. W wielu przypadkach neuroetyka może bezpośrednio stosować analizy bioetyczne opracowane w innych dziedzinach badań medycznych. Charakterystyczną cechą neuroetyki jest unikalne połączenie funkcji mózgu z myśleniem. Ona otwiera ukryte okno na psychologię człowieka, co jest niespotykane w testach genetycznych lub innych procedurach medycznych [1]. Chociaż poufność jest centralną kwestią w klasycznej bioetyce, ochrona poufności mentalnej - wolność swobodnego myślenia - dodaje nowy aspekt do dyskusji.

Właśnie wolność wyboru i swobodnego myślenia są interesujące, ale dyskusyjne i trudne do jednoznacznej interpretacji w neuroetyce.

Na przykład zjawisko neuromarketingu, które jest rodzajem swoistej manipulacji, polega na wykorzystaniu obrazowania mózgu do zmierzania chęci konsumentów do nabycia określonego produktu. W tym samym stopniu, w jakim neuroobrazowanie może mierzyć chęć otrzymania produktu, ono dostarcza cennych nowych informacji dla marketerów.

Kolejnym interesującym zagadnieniem neuroetyki, które potencjalnie narusza poufność wykorzystania dla funkcjonalnego obrazowania stanów mózgu, jest wykrywanie kłamstwa. Chociaż wykrywanie kłamstwa opiera się na funkcjonalnym obrazowaniu rezonansu magnetycznego, ono jest nadal niemożliwe w rzeczywistych sytuacjach. Jednak inna metoda mierząca fale mózgowo, tak zwana „siła związana ze zdarzeniem”, zbliża się do rzeczywistego wykrycia kłamstwa na poziomie kory mózgowej. Ta metoda została uznana za dowód w sądzie i uważana jest za metodę weryfikacji terrorystów.

Badania mózgu mogą również dostarczyć informacji o cechach psychicznych, które są w dużej mierze podobne do informacji genetycznych o charakterystykach indywidualnych i cechach danej osoby. Może ujawniać informacje o zagrożeniach dla zdrowia psychicznego i skłonności do przestępstw z użyciem przemocy. Coraz więcej literatury bada neuronalne korelaty osobowości za pomocą skanów mózgu, w tym ekstrawersję i neurotyzm, awersję do ryzyka, pesymizm, wytrwałość i empatię.

Naukowe podstawy neuroetyki opierają się na postępkach w dziedzinie mózgu i naukach behawioralnych, a także nowych technologiach, które umożliwiają dostęp, ocenę i manipulację mózgiem i jego funkcjami, w tym połączenie świadomych procesów, wiedzy i emocji, które przyczyniają się do rozwoju umysłu. Wykorzystanie neurobiologii i neurotechnologii stale się rozwija, co powoduje rosnące pragnienie studiowania starożytnych idei zdrowego rozsądku i filozoficznych koncepcji relacji mózg-umysł, a także zmusza do badania zasadności i wartości tych idei oraz ich skutków - w dziedzinie naukowej, medycznej i społecznej. Właśnie w tym krytycznym świetle filozoficzne podstawy neuroetyki również stopniowo, ale stale rosną. Interesujące w tej dziedzinie są prace Neila Levy'ego [3].

Są wszystkie podstawy uważać, że neuroetyka będzie nieuchronnie i owocnie rozwijać się, właśnie jako dyscyplina filozoficzna dążąca do ujednoczonego stanowiska w normatywnej różnorodności norm politycznych, prawnych, medycznych i społecznych w celu wypracowania prawidłowej wizji i zasad etycznych w kwestiach związanych z aktywnością ludzkiego mózgu.

Piśmiennictwo:

1. Farah, M. J. (2005). Neuroethics: the practical and the philosophical. Źródło: https://repository.upenn.edu/neuroethics_pubs/8
2. Figueroa G. (2016) Neuroethics: the pursuit of transforming
3. medical ethics in scientific ethics. *Biol Res* 49:11. DOI 10.1186/s40659-016-0070-y. Źródło: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4761160/>
4. Levy N. (2007) Neuroethics: Challenges for the 21st Century. *Cambridge, UK, Cambridge University Press*. Źródło: <https://www.cambridge.org/core/books/neuroethics/18D7852F4FB6762CC841B4B1666AE5C2>
5. Perov V. & Novikova O. (2016) Svoboda v jeksperimental'noj nejrojetike Istoricheskije, filosofskie, politicheskie i juridicheskie nauki, kul'turologija i
6. iskusstvovedenie. *Voprosy teorii i praktiki* (12), 146-149. Źródło: <http://www.gramota.net/materials/3/2016/12-1/41.html>
7. Popova O. (2019) Chelovek i ego smert' kak problema jetiki. *Jepistemologija i filosofija nauki* (3), 153-168 DOI: 10.5840/eps201956356. Źródło: https://www.pdcnet.org/collection/fshow?id=eps_2019_0056_0003_0153_0168&pdfname=eps_2019_0056_0003_0153_0168.pdf&file_type=pdf
8. Sidorova T. (2019) Jetiko-filosofskie aspekty transfera nejrotehnologij cherez biomedicinskoe uluchshenie. *Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo universiteta*. (5), 46-54. DOI 10.24411/1994-2796-2019-10508. Źródło: <https://cyberleninka.ru/article/n/etiko-filosofskie-aspekty-transfera-nejrotehnologiy-cherez-biomeditsinskoe-uluchshenie>
9. Shook J. R. & Giordano J. (2014) A principled and cosmopolitan neuroethics: considerations for international relevance. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 9:1. Źródło: <http://www.peh-med.com/content/9/1/1>.

SEKCJA XIII. FILOLOGIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.23

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ОБОРОТОВ С КОМПОНЕНТАМИ «ДЕНЬ» И «НОЧЬ»

Грак А.К.

студентка 4 курса

*Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка*

Рогова Ю.В.

магистрант кафедры иностранных языков

*Белорусский государственный педагогический
университет имени Максима Танка*

РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ

Фразеологизмы изучаются в разделе науки о языке, называемой фразеологией. Фразеологизмы, по Ф. И. Буслаеву, – это своеобразные микромиры, они содержат в себе «и нравственный закон, и здравый смысл, выраженные в кратком изречении, которые завещали предки в руководство потомкам» [2]. В современном мире, рассматривая устойчивые сочетания как элементы культуры, человек пытается осмыслить накопленный опыт, найти трактовку сформировавшихся символов и эталонов, соотнести образы родного языка и чужого, сравнить их.

Одной из многих функций культуры является понимание ценности времени, и каждый народ делает это по-своему. Самым удобным для проведения аналогии с другими культурами является древний период, когда определение времени как языковой и культурной универсалии выступало в качестве могущественных сил природы. Эти таинственные силы могли управлять вещами, жизнью людей и даже богов. В древности время было ценностно и эмоционально насыщено: оно могло быть и добрым, и злым, благоприятным для одного вида деятельности и опасным для другого. Из этого следует, что уже в то время формировался аксиологический аспект восприятия времени.

Например, существительное «день» в понимании русского человека наполнено деятельностью, заботами (*день придёт – и заботу принесёт*). Абстрактное существительное «ночь», в свою очередь, – это разрыв в деятельности, время тревог (*днём тихо, а ночью лихо*), обновления природы и человека, возобновления жизни (*работать – день коротать, отдыхать – ночь избивать; ночь матка – всё гладко*). Несомненно, ночью человек подводит итоги дня (*придёт ночь, так скажем, как день был*).

Несмотря на то, что для существительного «день» в устойчивых сочетаниях характерна положительная коннотация (*коли день хвалить, так ночь бранить*), а для слова «ночь» отрицательная (*чёрен, как ночь; не к ночи будь помянута*) встречаются фраземы и с противоположным по значению оттенком, например: (*на чёрный день; грязный день; не мой день; гулящий день; дни сочтены; не живём, дни провожаем; без знаний и утро — ночь; и темна ночь не навек*).

Фразеология выступает одним из способов языкового мировосприятия, что даёт нам полное право говорить о существовании в каждом языке уникальной картины мира, ведь народ, говорящий на разных языках, видит мир через призму собственного языка.

Языковая картина мира является одним из способов структурирования и постижения знаний об объективной действительности. Под определением «языковая картина мира» лингвисты подразумевают упорядоченную и социально значимую модель знаков, выраженную с помощью различных языковых средств, а также содержащую информацию об окружающем мире, специфике человеческого бытия [5].

У каждого человека, рождённого и живущего в определённой среде, сформирована особая «картина», в которой заключено содержание определённого понятия. У представителей различных культур одно и то же слово может вызвать неодинаковые внутренние «картины», потому как они были сформированы в условиях иной культурной среды [3].

Промежуток, который объединяет день и ночь, мы называем сутками (*день да ночь – сутки прочь*). Стоит отметить, что в языках других народов мира не существует понятия «сутки». Кроме того, исследователи обращают внимание на тот факт, что границы между временами суток у них также не совпадают. В частности, для говорящих на английском языке или французском, «утро» – часть суток от полуночи до полудня, в то время как для русскоговорящих время, следующее за полуночью, – это ночь, а не утро (например, мы говорим *три часа ночи*, а не *три часа утра*).

Представления об утре как о начале дня, а о вечере как о конце отражено в метафорах, которые связаны со словами утро и вечер. Так, утро ассоциируется с молодостью, началом жизни (*утро жизни*), а вечер – со старостью, кончиной (*вечер жизни*).

Образные выражения, описывая явления из прошлого и настоящего той или иной страны, зачастую не всегда могут быть заменены прямыми аналогами из языков других народов. Это происходит потому, что фразеологизмы отражают национальную специфику комплексно. Например, сочетание *искать вчерашний день* означает: ‘пытаться вернуть то, что безвозвратно минуло’, а идиома *наводит тень на ясный день* – ‘намеренно сбивать с толку, вносить неясность’ [4].

Фразеологизм *рябиновая ночь* (*воробьиная ночь*) также не имеет аналогов в других языках, кроме славянских. Первоначальное значение выражения *рябиновая ночь* – это пёстрая, рябая ночь с громом и молнией, ветром и грозой.

Также в языках других народов не существует эквивалента выражению *из доброго помещика – дух вон, из крестьян – красные дни*. Оно отражает

негативную сторону крестьянской жизни. В данном случае «красные дни» употребляются в значении 'счастливые' [1]. Однако, когда умирал добрый барин, на его место приходил вольнодумный помещик, и беззаботная жизнь заканчивалась. Данная поговорка подчёркивает, насколько жизнедеятельность крестьян зависела от помещика.

Устойчивое выражение *едешь на день – хлеб бери на неделю* является предупреждением для человека, который отправляется в дальнюю дорогу. Несмотря на то, что поездка в чужие края длится небольшое количество времени, стоит быть запасливым и всегда продумывать все наперед. Также пословица отражает особое отношение русского народа к хлебу, который всегда находился в почёте и до сих пор является символом культуры и жизни.

Таким образом, темпоральные лексемы (день, ночь, утро, вечер) в составе фразеологических оборотов, пословиц, а также поговорок выступают не только в роли единиц измерения времени, но и получают эмоционально-экспрессивную, качественную окраску, характеризую русскую ментальность. Оценочное восприятие времени наиболее ярко реализуется в устойчивых сочетаниях, где темпоральные лексические единицы употреблены в переносном значении. Следовательно, материал пословиц и поговорок, а также фразеологических единиц в целом, свидетельствует об интерпретации времени с аксиологической точки зрения.

Список использованных источников:

1. Академик. Изъято из https://phraseology.academic.ru/3610/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%B4%D0%BD%D0%B8/
2. Маслова, В. А. (2001). *Лингвокультурология*. М. : Изд. центр "Academia".
3. Ожегов, С.И. & Шведова, Н.Ю. *Толковый словарь русского языка*. Изъято из <http://ozhegov.info/slovar/?q=%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%8C/>
4. Хожиева, З. Б. *Проблема языковой картины мира в современной лингвистике*. Изъято из <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-yazykovoy-kartiny-mira-v-sovremennoy-lingvistike/>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.24

МОДАЛЬНІСТЬ ЯК ФУНКЦІОНАЛЬНО- СЕМАНТИЧНА КАТЕГОРІЯ

Усенко Юлія Олександрівна
здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Сітко Алла Василівна
канд. філ. наук, доцент кафедри англійської філології та літератури
Національний авіаційний університет

УКРАЇНА

Мова є не тільки засобом спілкування, а й засобом впливу на свідомість, а, отже, на поведінку людини. Як відомо, англійська та українська мови є прикладами двох різних типів мов – аналітичної та синтетичної. Показово, що в мовах з аналітичною будовою логіка мислення носія найяскравіше виявляється в зовнішньому оформленні висловлювань, у граматичному навантаженні окремих елементів, що створюють цілісну панораму повідомлення. При цьому, як справедливо зазначає А. Сітко, у синтетичних мовах, навпаки, логіка найчастіше виявляється у внутрішньому зв'язку в слові [1]. В англійській мовній системі дієслово займає особливе місце, не властиве жодній іншій частині мови: всі висловлювання формуються на базі дієслівного члена, який і представляє описувану ситуацію.

Останніми десятиріччями у мовознавстві спостерігається перенесення акцентів у дослідницьких інтересах з вивчення мови як внутрішньої системи, в якій усе взаємопов'язане на вивчення мови-мовлення як діяльності або як дії [2]. Об'єктом дослідження мовознавчої науки уже довгий час виступає речення як багатоаспектна одиниця.

Модальність належить до найсуттєвіших характеристик речення і трактується як категорія, що виражає зв'язок висловлювання з реальною дійсністю. Модальність є важливим елементом комунікації, характеризуючи відношення того, хто говорить до сказаного, виступає невід'ємною властивістю тексту, що визначає відношення автора до реальності, є головною частиною прагматичного компоненту тексту. За допомогою модальності автор може виражати свої думки, адже не можна передати певну інформацію без демонстрування особистого ставлення до сказаного [3].

Термін «модальність» уперше виникнув у праці Аристотеля «Метафізика» (він виокремив три провідних модальних поняття: необхідність, можливість та реальність). Різноманітні визначення про модальність помічаємо в працях Теофаста, Евдема Родоського та інших середньовічних діячів. У філософії Нового часу став традиційним розподіл суджень І. Канта на асерторичні (судження про дійсність), аподиктичні (судження про необхідність), проблематичні (судження про можливість), а також на судження достовірні та вірогідні. М.Н. Епштейн у своїй книзі «Філософія можливого» говорить про способи вивчення модальностей у різних областях прикладного мислення. Він

визначає термін модальностей як базове та створює свою теорію можливого, покладаючись на три основні модальності буття: дійсність, можливе та необхідне. Як найбільш значущою він вважає модальність можливого, оскільки вона допомагає визначити дві інші модальності [3].

У лінгвістику категорію модальності ввів О. Єсперсен. Зокрема, у праці «Філософія граматики» (1924) дослідник розглянув її в контексті суб'єктивної кваліфікації висловлення мовцем і подав як трихотомію модальних відношень «необхідність – можливість – неможливість». Упродовж тривалого часу у вітчизняному мовознавстві домінувало трактування модальності як «граматичної категорії широкого семантичного діапазону», згідно з яким модальність інтерпретували як кожне цілісне вираження думки, почуття, інтенції тощо, яке відображає дійсність у тому чи іншому висловленні, втілюється інтонаційними засобами мови та передає певні граматичні значення. За визначенням В. Н. Ярцевої, «модальність – функціонально-семантична категорія, що виражає різноманітні види відносин ставлення до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації того, що повідомляється». В.М. Мещеряков вважає категорію модальності частиною тих категорій, що мають семіотичну природу. Для модальності, як для прагматичної категорії, характер засобів реалізації не має значення: ця категорія може реалізуватися на граматичному, лексичному або інтонаційному рівні [3].

У Великому енциклопедичному словнику модальність розглядається як функціонально-семантична категорія, що виражає різні види відношення висловлювання до дійсності, а також різні види суб'єктивної кваліфікації повідомлення. До сфери модальності відносяться: 1) протиставлення висловлюваного за характером їх комунікативної установки (твердження – питання – спонування); 2) протиставлення за ознакою “твердження – заперечення”; 3) градації значень в діапазоні “реальність – ірреальність” (реальність – гіпотетичність – ірреальність), різний ступінь упевненості мовця в достовірності думки про дійсність, яка формується у нього [3].

У лінгвокультурологічному плані категорія модальності корелює з поняттям культуроспецифічності. План змісту категорії модальності відзначається національно-культурною специфікою, притаманною для конкретного соціуму, а план вираження – комплексом лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів із певним культуро-семантичним забарвленням. Культуроспецифічність модальності на рівні з лінгвістичними та прагматичними факторами зумовлена соціокультурними та ментальними параметрами, що дає підстави кваліфікувати її як дискурсивну категорію, сконструйовану мовцем-представником певної лінгвокультурної парадигми [3].

Семантико-синтаксичний підхід характеризує модальність не лише як категорію, що вказує на відношення змісту речення до дійсності, з яким пов'язується розуміння повідомлюваного як реального (лише констатованого мовцем) або ірреального (можливого, бажаного, необхідного та ін.), а й передає ставлення мовця до висловленої думки. При цьому останнє модальне значення можна можна визначити на основі детермінантів, що функціонують як комунікативні конструкції з відповідним семантичним забарвленням. Таким чином, модальність відбиває ставлення мовця до пропозиції, яке виражає епістемічні (істинність, віра, впевненість, доказовість та ін.) й оцінні (бажаність, інтенція, можливість, маніпуляції та ін.) відношення [3].

Отже, модальність – це комплексна багатоаспектна функціонально-семантична категорія, що виражає ставлення мовця до висловлюваного, його оцінку ставлення до об'єктивної дійсності. Зміст висловлюваного може розглядатися як реальне або нереальне, можливе або неможливе, необхідне або ймовірне, бажане або небажане тощо [3].

Список використаних джерел:

1. Сітко, А.В. (2013). Структурні особливості англійських та українських інтерогативів. *Нова філологія* (58).
2. Сітко, А.В. (2012). Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* : зб. наук. праць [ред. Н.М. Корбозерова]. К. : Логос (22).
3. Бевзенко, С.П. (1959). До питання про модальні слова в українській мові. *Наукові записки Ужгород. ун-ту* (XXXУП).
4. British Political Speech. Вилучено із: <http://www.-britishpoliticalspeech.org/speech—archive.htm>.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.25

МОТИВ ОБНОВЛЕНИЯ КАК МАНИФЕСТ ЭВЛЮЦИОНИСТСКИХ ИДЕЙ В ПОЭМЕ ДЖ. КИТСА «ГИПЕРИОН»

Лучко Эвелина Андреевна
аспирант кафедры зарубежной литературы ФУИФИ
Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара

Украина

Данная работа посвящена изучению своеобразия мифологического мотива обновления в поэме Джона Китса «Гиперион» (“Hyperion”, 1819), и его связи с идеями эволюционизма. Мотив обновления можно назвать традиционным, он встречается в литературе всех времен и народов. Согласно монографии Роберта Грейвса «Белая Богиня», обновление – это проявление созидающего начала Белой Богини, поклонение которой является единственной темой поэзии [1].

Мифологические мотивы формируют ядро творчества Китса. Многие исследователи, в частности, А. И. Иванова, отмечают, что мотив природы, а именно, ее обновления, является одним из ведущих у автора [2]. Многие исследователи подчеркивают, что Китс придерживался идей эволюционизма. Так, исследователь из ЮАР Г. Я. Штейн пишет, что Китс – эволюционист [3], но отмечает недостижимость идеала чистой красоты для Китса, как и для других писателей эпохи Романтизма [3]. Он также делает акцент на том, что традиционное для мифа о Гиперионе замещение расы Титанов расой Богов-олимпийцев идет вразрез с теорией эволюции, опираясь в романе на взгляды французского теолога и философа Тейяра де Шардена, позицию которого разделяют Я. Стейн и сам Китс. Тейяр считал, что все живые существа, все

равны органического разума – это этапы эволюции до окончательного Слияния с Божеством. Как и многие романтики, Китс, разочаровавшийся в успехах Великой французской революции, нашел новую основу для своего мировоззрения в идеях де Шардена.

Именно благодаря идеям эволюционизма автора, одним из важных мотивов поэмы является мотив обновления. Этот мотив является одним из самых старых в культуре, некоторые мифокритики считают его основой всех фольклорных и литературных произведений, например, Дж.Фрейзер и его последователи толковали все произведения с помощью модели умирание – возрождение [4]. В античном фольклоре практически все мифы, которые описывают и объясняют природу, так или иначе связаны с темой обновления. Ежедневное выходение Солнца из Восточных ворот, ежегодное возрождение природы после суровой зимы, существование человека в новой ипостаси после его смерти – все это проявления архитипического мотива обновления. Без обновления невозможна жизнь на земле, невозможно циклическое умирание и возрождение природы, без обновления человек навсегда остался бы на пещерно-племенной ступени своего развития.

Обновление – обязательное условие развития. Нельзя жить устаревшими идеями и идеалами, нельзя стоять на одном месте и при этом не терять человеческого обличия. Еще для древних мыслителей было ясно, что движение есть жизнь. Новое должно не повторять ошибок прошлого, учиться на опыте предыдущих поколений – задача не всегда осуществимая, но достойная истинного творца. Новое всегда лучше старого, каким бы оно не казалась – таков романтический взгляд на ход истории. Он отражен и в героях поэмы «Гиперион». Новое, мятежное, поколение богов, представленное, прежде всего, Аполлоном, воспринимается идеализированно, не смотря на враждебное отношение к ним титанов, чары молодого бога действовали даже на титанов.

Следует отметить, что в произведении отсутствуют сцены самой борьбы. Возможно, это сделано умышленно, для того чтобы не омрачать величие перемен кровью и жестокостью, романтизировать обновление. Важен не процесс, а результат, важна не революция сама по себе, а изменения в сознании людей, порожденные этим бунтом. Так и в европейских революциях Китса привлекала не столько замена устоев новыми истинами, сколько надежда на обновление самого человека, которым поэт восторгается [5]. Даже в этом поэт никогда не хотел навязывать свое мнение читателю, считая это чуть ли не литературным преступлением, поэтому неоправданно считать поэму аллегорией революции, скорее поэма – символ духовной эволюции творца, человека и человечества.

Путь к обновлению всегда оказывается тернистым, мучительным и болезненным. Без этого не произойдет необходимого очищения, новое не станет отличным от старого, и не будет оплачена цена за преобразование. Обновление всегда требует жертв, так как чтобы что-то пришло, другому нужно уступить место, добровольно или кроваво-принудительно сойти в архив истории. Такой жертвой в поэме предстают титаны, причем для одних обновление является неприглядной, нежеланной, но все неизбежной необходимостью, как для Океана, а другие вместе со старым миром отдают и свое сердце, душу и сущность, как Сатурн и Гиперион.

Таким образом, можно сделать вывод, что обновление занимает важное место в мировоззрении Джона Китса, так как это природный и необходимый

процесс. Для поэта этот мотив стал манифестом теории эволюционизма в культуре и истории.

Список использованных источников:

1. Грейвс, Р. (2015). Белая богиня: Историческая грамматика поэтической мифологии. Москва: Азбука.
2. Иванова А. И. (2012). Проблема передачи индивидуального стиля в художественном переводе на материале русских переводов поэзии Джона Китса. (Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук). Москва, Россия.
3. Stein, H. J. (2011). Protean Deities: Classical Mythology in John Keats's 'Hyperion Poems' and Dan Simmons's Hyperion and The Fall of Hyperion. Вилучено з <http://hdl.handle.net/10500/4908>
4. Козлов, А.С. (1984). Мифологическое направление в литературе США. Москва: Высшая школа.
5. Ливергант, А. (2002) Живейшие принятия впечатлений (письма Джона Китса, комментарии А.Ливерганта). *Вопросы литературы*. (5), 103-166.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.26

ПЕРЕКЛАД РЕКЛАМИ ТА РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ

Сидоренко Максим Сергійович

здобувач вищої освіти факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національний авіаційний університет

ORCID ID: 0000-0003-0071-038X

Сітко Алла Василівна

канд. філол. наук, доцент, доцент
кафедри англійської філології і перекладу
Національний авіаційний університет

УКРАЇНА

Мова є не тільки засобом спілкування, а й засобом впливу на свідомість, а, отже, на поведінку людини. Серед багатьох складних питань, які вивчає сучасне мовознавство, важливе місце посідають проблеми перекладу, оскільки процес перекладу не є простою заміною одиниць однієї мови одиницями іншої, а, навпаки, це складний процес, який містить цілу низку операцій, знання яких перекладачем є запорукою адекватного перекладу [1].

Переклад рекламного тексту, порівняно із перекладом художньої літератури, при якому перекладач зобов'язаний передати художньо-естетичні властивості оригіналу, трохи відрізняється за формою, мовними засобами, а також яскраво вираженою комунікативною спрямованістю.

Слід наголосити, що лінгвістична складова у рекламному тексті є малодослідженою проблемою, і, як наслідок, привертає увагу мовознавців, зокрема: І.В. Грихилес, Г.Н. Кузнецова, Ю.К. Пирогова, П.Б. Паршин, М.А. Мутовніної, Х. Кафтанжжиев, G. Dyer, A. Goddard [2; 3; 4].

Стрижневим компонентом рекламного тексту є слоган – «стисле самостійне рекламне повідомлення, що може існувати ізольовано від інших рекламних продуктів та становить згорнутий зміст рекламної кампанії» [5].

Переклад рекламних слоганів – окрема проблема роботи з рекламними текстами, що має яскраво виражену специфіку. Прямий і дослівний переклад фрази найчастіше неможливий, а якщо й можливий – він не передає того значення, яке у нього вкладав автор, адже збереження національних традицій в культурі кожного народу – це запорука різноманітності й багатства творчості всіх народів, кожний з яких вносить свій внесок до світової скарбниці культури саме завдяки своїй національній своєрідності [6]. Хоча все ж існує певна категорія рекламних слоганів, до яких може застосовуватись прямий переклад.

Перекладачеві необхідно шукати специфічні засоби для передачі змістових і стилістичних складових оригіналу. Тільки у такому випадку досягається еквівалентність між оригіналом і перекладом, що і визначає комунікативний ефект реклами. Справедливим вважаємо думку про те, що труднощі виникають у процесі перекладу з англійської мови на українську, головним чином, через розходження в граматичному ладі англійської й української мов. Англійська і українська мови належать не тільки до різних гілок індоєвропейської родини мов, а й до різних структурних типів мов: перша – переважно аналітична мова, а друга – флективна мова [6], тому зміст фрази, який англійською передається змінами формальних характеристик слів, українською передається сполученням смислів кількох слів. Ось чому рекламні тексти почасти не перекладають, а знаходять їх «семантичний еквівалент». Тож можна виокремити наступні способи перекладу рекламних текстів та слоганів: 1) відсутність перекладу; 2) прямий переклад; 3) адаптація; 4) ревізія [7].

1. Відсутність перекладу. Як не дивно, досить велика кількість іноземних компаній, які представляють свою продукцію на українському ринку, залишають свої рекламні слогани без перекладу. Як свідчить аналіз прикладів, в україномовному середовищі найчастіше успішно існують неперекладні слогани, що не містять складних конструкцій. Наприклад: *Gucci* – “*Gucci by Gucci*” [8]. *Honda* – “*The Power of Dreams*”. *Canon* – “*You can Canon*”. *LandRover* – “*Go Beyond*” [9].

2. Прямий переклад слід використовувати обережно, тому що він менш за все враховує особливості культури мови-перекладу. Таку стратегію застосовують тоді, коли необхідно передати велику кількість інформації, наприклад, у рекламі технічної продукції: “*Office Standard 2007. Providing homes and small businesses with the software essentials they need to get tasks done quickly and easily. Download the 2007 Microsoft Office release, test it in your browser or buy it today*” («*Office Standard 2007. Надання домашнім користувачам і власникам дрібних підприємств найнеобхідніших засобів офісного програмного забезпечення, потрібних для швидкого та легкого виконання різних справ. Завантажте випуск Microsoft Office 2007 або випробуйте його у своєму браузері*») [10]. Слід зауважити, що прямому перекладу піддаються не тільки великі за обсягом рекламні тексти, але й рекламні слогани. Наприклад: “*I’m loving it. McDonalds*” («*Я це люблю. Макдональдз*»)[11].

3. Адаптація використовується у випадках, коли вихідну рекламну фразу неможливо перекласти українською мовою через низку причин. Тоді перед

перекладачем постає завдання перекласти вихідний текст, адаптуючи його до норм мови перекладу. Сутність такого підходу полягає в тому, що фотоматеріал може зберігатись, але текст адаптується відповідно до особливостей мови-перекладу. Частіше за все перед закордонною компанією-рекламодавцем постає проблема адаптації оригінального рекламного тексту. Причина тут, мабуть, у типологічних розходженнях української й англійської мов. Адже зміст фрази, яка в англійській мові виражається через зміни формальних характеристик слів, в українській передається через сполучення змісту кількох слів, як-от: *“TouchWiz. Personalization is just a touch away.”* (*«Створюю індивідуальний стиль свого телефону простим дотиком»*). *“Same space outside, more space inside”* (*«Менший ззовні, більший всередині»*). *“Relax. You wear Braska”*. (*«Релакс. Ти в Braska. Geox. Respire. Geox. Взяття, що дихає»*) [9]. Проте, варто пам'ятати, що будь-які вилучення культурноорієнтованих особливостей першотвору, на нашу думку, є абсолютно неприпустимим, оскільки позбавляють переклад його пізнавального значення [12].

4. Стратегія «ревізія» передбачає формулювання зовсім нового рекламного тексту. Фотоматеріал може зберігатися, але це ризиковано, оскільки фотоматеріал і текст мають відтворювати єдиний рекламний концепт. Варто зазначити, що ревізія при перекладі реклами застосовується досить широко, наприклад: Samsung: *“Everything in one touch”* (*«Смартфон, в якому є все»*), Snickers: *“Hungry? Grab a Snickers”* (*«Не гальмує! Снікерсуй!»*).

Проведений аналіз та висвітлення особливостей перекладу рекламних слоганів та повідомлень з англійської мови українською свідчить, що під час перекладу необхідно вирішувати як суто мовні, лінгвістичні проблеми, зумовлені розходженнями в семантичній структурі й особливостями використання двох мов у процесі комунікації, так і проблеми соціолінгвістичної, психологічної та культурної адаптації тексту. Необхідно встановити, чи можна передати особливості тексту-оригіналу на відповідний культурний рівень мови-перекладу. Особливо важливим і водночас складним є переклад риторичних та стилістичних засобів тексту-оригіналу й при цьому збереження змісту оригінального слогану.

Список використаних джерел:

1. Сітко, А.В. (2011). *Відтворення комунікативної семантики англійських інтерогативних конструкцій у перекладі* (автореф. дис. ...). Одеса, Україна.
2. Пирогова Ю.К. & Пирогова Ю.К. (2000). *Рекламный текст, семиотика и лингвистика*. М.: изд. Гребенникова.
3. Хаскин, Д.О. (1983). *О тенденциях развития радиорекламы*. М.: ТЕСЕЙ.
4. Goddard, A. (1998). *The Language of Advertising*. L.: Basic Books.
5. Морозова, И.Г. (1996). *Слагая слоганы*. М.: РИП-Холдинг.
6. Набігуз, А. & Сітко, А. (2019). Використання комплексного підходу до художнього переклад. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць*. К.: Аграр Медіа Груп.
7. Солошенко, А.Д. (1990). *Комунікативно-прагматичні аспекти рекламного слогану в межах моделі рекламного впливу (на матеріалах американської побутової реклами)* (автореф. дис. ... канд. філол. наук). Львів, Україна.
8. *Gucci*. Вилучено з: www.gucci.com

9. *Кореспондент* (2008). (г. Киев, 20 декабря), № 49. К.: КП-Паблицейшнс.
10. *Microsoft*. Вилучено з: office.microsoft.com
11. *McDonald's*. Вилучено з www.mcdonalds.com
12. Данилюк, Ю. & Сітко, А. (2018). Комунікативно-прагматичні аспекти перекладу художніх творів для дітей. *Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика*: збірник наукових праць. К.: Аграр Медіа Груп.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.27

ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ОНІМІВ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ ДЖ. К. РОЛІНГ «HARRY POTTER AND THE ORDER OF THE PHOENIX»)

Чебурахіна Валерія Вадимівна

асистент кафедри англійської філології
Маріупольський державний університет

УКРАЇНА

Оніми (власні імена, власні назви) становлять чималу частину лексики будь-якої мови, і своєрідно відображають певні історичні та культурні особливості країни, якій належать. Тому проблема адекватної передачі цих лексичних одиниць при перекладі з іноземних мов залишається актуальною як серед перекладачів, так і серед лінгвістів. Особливу складність викликають імена, що зустрічаються у художніх творах, де нерідко вони становлять один із головних засобів характеристики персонажів і є невід'ємною частиною авторського стилю письменника.

Метою нашої роботи є комплексний аналіз особливостей передачі з англійської українською мовою власних назв твору Дж. К. Ролінг «Harry Potter and the Order of the Phoenix» [1].

У сучасній лінгвістиці можна знайти чимало визначень онімів, які відрізняються одне від одного і об'ємом, і змістовністю. Найбільш повним можна вважати дефініцію надану Фоняковою О. І.: «Власна назва – це універсальна функціонально-семантична категорія іменників, особливий тип словесних знаків, призначених для виокремлення та ідентифікації одиничних об'єктів, що виражають одиничні поняття і загальне уявлення про ці об'єкти в мові, мовленні та культурі» [2].

На думку фінської лінгвістки Терхі Аїніали власні імена, особливо антропоніми, в силу своєї природи створюються для ідентифікування та виокремлення предмета / індивіда з групи подібних. Звертаючись по імені до людини, ви не застосовуєте додаткових описових елементів, бо і так стає зрозумілим про кого іде мова. Більше того, якщо це не просто ім'я, а прізвище, то в ньому вже закладені якісь специфічні для певної людини характеристики (найчастіше акцентується увага на поведінці та зовнішності) [3].

На перший погляд може здатися, що переклад власних назв – один із найпростіших. По-перше, власні назви вирізняються універсальністю

використання, і при спілкуванні іншою мовою вони зберігають свою звукову форму, що забезпечує ефективну комунікацію. По-друге – не мають яскраво вираженого лексичного значення, саме тому не потребують смислового перекладу, на відміну від назв загальних: укр. *Тарас* – англ. *Taras*; укр. *стіл* – англ. *table*.

На підставі цих особливостей, низка лінгвістів відносять власні назви до класу безеквівалентної лексики, і розглядають їх як варіант міжмовного та міжкультурного запозичення. Тому доречніше казати саме про засоби передачі власних назв, а не їх перекладу. Але залишається питання – які саме засоби передачі вважати найефективнішими? [4]

При передачі онімів використовують стандартні перекладацькі техніки, а саме графіко-фонетичні (транскрипцію та транслітерацію), калькування, описовий переклад та створення перекладачем власного оказіоналізму. Звісно, що кожний з вищевказаних засобів рідко використовується в чистому вигляді, частіше зустрічається комбінація з двох та більше технік із-за специфіки мови оригіналу та перекладу.

Послугуючись терміном В. В. Коптілова, можна стверджувати, що в результаті застосування різноманітних перекладацьких трансформацій відбувався «зсув змісту» в семантичній структурі власних імен в українських текстах: певні компоненти значень оригіналу узагальнювались, інші конкретизувались, а деякі були повністю змінені [4].

Вибір певної техніки залежить від того, як вдало вона збереже експресивність значення та унікальність форми; наскільки точно відтворить прагматичність та функції, які індивідуально-авторська одиниця виконує в тексті [3]. Всі ці фактори мають свої наслідки, і свобода у виборі технік може піти як на користь розкриттю художнього світу, так і може його більше залутати.

Серія книжок Дж. К. Ролінг про хлопчика-чаклуна – становить яскравий приклад жанру «фентезі». В її творах фантастичні елементи тісно переплітаються із образами світу реального. Це проявляється не тільки в самому сюжеті, а й в іменах, якими авторка наділила людей, створінь, явища та предмети магічного світу.

За таким принципом можна поділити всі оніми у книзі «Гаррі Поттер і Орден Фенікса» [5] на дві нерівні групи: реальні, ті що існують в об'єктивній реальності (табл. 1), та фантастичні, штучно створені по аналогії із реальними (табл. 2).

Таблиця 1

Реальні імена

Імена головних героїв	<i>Harry Potter, Hermione Granger, Ron Weasley, the Weasleys.</i>
Імена другорядних персонажів	<i>Mrs Figg, Fortescue, Madam Edgecombe, Mary Dorkins, Marge, Malcolm, the Dursleys.</i>
Астроніми	<i>Jupiter, Uranus, Orion, Io.</i>
Топоніми	<i>London, Dijon, Wimbledon, Egypt, Sweden, Clapham, Privet Drive, Laburnum Park..</i>
Назви свят	<i>Christmas, St. Valentine's Day.</i>

дані сформовано з [1]

Важливо зазначити, що частина антропонімів також не однорідна, і серед них виділяються імена грецького та латинського походження. До яскравих

прикладів можна віднести вчителів школи Гоґвартс *Albus, Minerva, Sybill, Severus*; імена негативних персонажів: *Bellatrix, Narcissa, Lucius, Augustus*.

Таблиця 2

Фантастичні імена

Закляття та чари	<i>Avada Kedavra, Alohomora, Polyjuice Potion.</i>
Магічні флора і фауна	<i>a Bowtruckle, Crumple-Horned Snorkacks, Dementors, a Demiguise</i>
Магічні артефакти	<i>Butterbeer, a Pensieve, a Time-Turner, Veritaserum.</i>
Назви державних установ та їх підрозділів	<i>Ministry of Magic, the Department of Magical Transportation, Gryffindor</i>
Друковані видання	<i>the Quibbler, the Daily Prophet, the Sunday Prophet, «Gilderoy Lockhart's Guide to Household Pests», The Monster Book of Monsters.</i>
Навчальні дисципліни та экзамени	<i>Herbology, History of Magic, Legilimency, Magical Law, Muggle Studies, Arithmancy, Transfiguration; OWLs – Ordinary Wizarding Levels, NEWTs – Nastily Exhausting Wizarding Tests.</i>
Етноніми	<i>Mudblood, Muggles, Metamorphmagus, Squib, merpeople.</i>
Топоніми	<i>Grimmauld Place, Diagon Alley, the Come and Go Room, the Triwizard maze.</i>
Назви хвороб	<i>Scrofungulus, spattergroit, dragon pox.</i>
Прізвиська	<i>Mad-Eye Moody, You-Know-Who.</i>
Мови	<i>Mermish, Parseltongue.</i>
Об'єднання та спілки	<i>Official Gobstones Club, SPEW – the Society for the Promotion of Elfish Welfare, the Order of the Phoenix.</i>

дані сформовано з [1]

Таким чином можна сказати, що у творі представлений досить велика кількість онімів, які можуть бути передані при перекладі різними засобами.

У перекладі п'ятої книги Дж. К. Ролінґ «Harry Potter and the Order of the Phoenix» дуже важко знайти певний єдиний підхід до передачі власних назв.

Транслітерація та транскрибування застосовувались у випадках, коли в тексті оригіналу ім'я утворене запозиченням з мертвих або екзотичних мов, а його сутність розкривається лише через пояснення персонажів чи контекст, тим самим зберігаючи таємничість для юного читача: *Kneazle* – кнізл, *Doxy* – доксі, *Muggles* – магли, *Squib* – сквіб, *Gryffindor* – Грифіндор.

Графіко-фонетичне відтворення слів також стає в нагоді, коли в ЛО оригіналу невідома етимологія або внутрішня форма слова не була настільки важливою (ці техніки найчастіше використовувалися при передачі імен головних та більшості другорядних героїв): *Harry Potter* – Гаррі Поттер, *Hermione* – Герміона, *Dumbledore* – Дамблдор, *Hagrid* – Геґрід.

Чимало було випадків використання **калькування**, особливо при передачі власних імен, що утворені словоскладанням та семантика яких легко прочитується носіями мови оригіналу: *Crookshanks* – Криволапик; *the Dark Lord* – Темний Лорд, *You-Know-Who* – Відомо-Хто; *Slughorn* – Слизорог; *Acanthia Way* – алея Акацій; *the Chamber of Secrets* – Таємна кімната, *the Death Chamber* – зала Смерті; *the Daily Prophet* – «Щоденний віщун»; *Department of Magical Accident and Catastrophies* – відділ магічних нещасних випадків і катастроф.

У ситуаціях, коли не співпадали особливості словотвору в мовах оригіналу та перекладу застосовувався **описовий переклад**. Таким чином, перекладач акцентував увагу на передачі значення, жертвуючи образністю та структурною незвичністю окаціоналізму: *Scrofungulus* – грибок сріблотухи; *Come and Go Room* – непостійна кімната; *Self-defensive Spellwork* – «Довідник з самозахисту»; *the Floo Network* – мережа порошку флу, *Pensieve* – сито спогадів; *Put-outer* – вимикач.

До **утворення** власного **окаціоналізму**, як однієї із найвіртуозніших перекладацьких технік, перекладач звертається у випадку високої експресивності новотвору оригіналу або неможливості зберегти його структуру через специфіку української мови. Перекладацький новотвір можна розглядати як спробу мінімізувати втрати з усіх фронтів: зберегти стилістику, семантику, образність тощо: *O.W.Ls (Ordinary Wizarding Levels)* – СОВи (Середні Оцінки Взірцевих учнів); *Crumple-Horned Snorkacks* – зім'яторогі хрочачі; *Mirror of Erised* – дзеркало Яцрес; *Nosebleed Nougat* – пампушечки-зносаюшечки, *Puking Pastilles* – батончики-блювончики.

Висновки. Власна назва – це слово, словосполучення або речення, що служить для виокремлення позначеного ним об'єкта із низки подібних, таким чином індивідуалізуючи та ідентифікуючи цей об'єкт; власна назва також виступає універсальним носієм загальних уявлень про ці об'єкти в мові, мовленні та культурі.

Завдяки низці особливостей оніми становлять чималий інтерес і в сфері перекладу. З одного боку, вони мають сталу форму, завдяки чому відбувається повноцінне спілкування між представниками різних культур. Проте, ця сталість носить умовний характер, якщо мова йде про імена у художніх творах, де вони стають носіями певної інформації про персонажів чи предмети.

Власні назви у творі Дж. К. Ролінг «Harry Potter and the Order of the Phoenix», як яскравому прикладі жанру фентезі, вирізняються тематичною різноманітністю, а їх переклад – креативним підходом у збереженні експресивності лексики оригіналу та збереженні стилістичної цілісності твору.

Список використаних джерел:

1. Rowling, J. K. (2003). *Harry Potter and the Order of the Phoenix*. London: Bloomsbury Publishing.
2. Флейшер, Е. А. (2014). Основы прецедентности имени собственного (дис. канд. фил. Наук) Санкт-Петербургский государственный университет. Санкт-Петербург, Российская Федерация. Вилучено з <https://disser.spbu.ru/disser2/disser/Fleysher.pdf>
3. Terhi Ainiola, Minna Saarela, & Paula Sjöblom. (2012). Names in focus: an introduction to Finnish onomastics. Helsinki: Studia Fennica. Retrieved from <https://www.oapen.org/download?type=document&docid=617174>
4. Клименко, О. Л. (2012). Авторські новотвори як проблема перекладу. *Нова філологія*, (50), 146–149. Вилучено з http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILA=&S21STR=Novfil_20_12_50_44
5. Ролінг, Дж. К. (2003). *Гаррі Поттер і Орден Фенікса*. (В. Морозов, пер. з англ.). Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.

SEKCJA XIV. PEDAGOGIA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.28

APPLIED ORIENTATION OF THE MATHEMATICS TEXTBOOK FOR LYCEUMS

Nina Tarasenkova

Doctor of Science in Pedagogy, Full Professor,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

Mykhailo Burda

Doctor of Science in Pedagogy, Full Professor,
Full member of the NAPS of Ukraine,
The Institute of Pedagogy of the NAPS of Ukraine

UKRAINE

Formation of students math competencies involves the strengthening of the applied orientation of the math textbook contents, which should be corresponded to three stages of the application of Mathematics in practice [1].

At the *first stage* students must be brought to a new mathematical content, using examples from the environment, models, graphs, drawings, examples from the field of future professional activities, facts from other educational subjects, etc. or from the description of practical actions. This will allow them to find out the essential features of the concept, properties of a mathematical object and, based on this, independently formulate the corresponding statement. In our textbooks [2; 3], each paragraph begins in this way. This takes into account the level of math knowledge and skills of students.

At the *second stage* the essence of the mathematical fact is clarified and substantiated and purely mathematical problems are solved. When substantiating mathematical statements, one should not admire the formal-logical severity of proofs and spend a lot of time on cumbersome transformations and calculations. More attention should be paid to understanding the meaning of concepts, properties, and ideas.

At the third stage, students should be immersed in real life situations where the use of mathematical knowledge is necessary. They traditionally includes: a) formalization and constructing math model of real situation; b) solving the problem within the framework of the constructed model; c) interpretation of the solution in the term of the original situation. In our textbooks [2; 3], a separate block of the tasks "Apply in practice" there are practical-oriented tasks, practical typical situations, where it is necessary to apply the studied material.

Conclusions. These three stages should be inherent in educational activities, since they affect the development of pupil's creativity, his activity and initiative.

References:

1. Tarasenkova, N. (2016). Kompetentnisnyy pidkhdid u navchanni matematyky: teoretychnyy aspekt [Competency Approach in Teaching Mathematics: Theoretical Aspect]. *Mathematics in the Native School*, 11 (179). 26-30. [In Ukr.].
2. Burda, M.I., Kolesnik, T.V., Malovany, Yu.I., & Tarasenkova, N.A. (2018). *Matematyka (algebra i pochatky analizu ta heometriya, riven' standartu): pidruchnyk dlya 10 klasiv zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity [Mathematics (Algebra & Calculus, and Geometry, standard level). Textbook for the 10th grade of the secondary school]*. Kyiv, Ukraine: UEPC "Orion". [in Ukr.].
3. Burda, M. I., Tarasenkova, N. A., Bogatyreva, I. M., Kolomiets, O. M., & Serdiuk, Z. O. (2013). *Heometriya. Pidruchnyk dlya 11 klasiv zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladiv (akademichnyy ta profil'nyy rivni)[Geometry. Textbook for the 11th grade of the secondary school (academic and profile levels)]*. Kyiv, Ukraine: Publishing House "Osvita". [in Ukr.].

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.29

DIGITAL COMPETENCE OF COLLEGE STUDENTS

Nadezhda Maksyutova

Ph.D. student of the

Department of pedagogy and methods of professional training,
Volgograd State Agricultural University

Natalia Zolotyh

Ph.D., Associate Professor, Head of the

Department of pedagogy and methods of professional training,
Volgograd State Agricultural University

RUSSIAN FEDERATION

The introduction of digital tools takes place in all spheres of life, including the education. Digital technology is changing the way people learn, not only inside but also outside of educational institutions. Non-formal education becomes a complement or alternative to formal education. The article discusses how digital competence affects digital informal learning for students.

Digital technologies are not just changing the way we learn inside, but also outside of educational institutions. Student's engagement with digital media is becoming a significant part of everyday life of students. Mass media they are called the "digital generation". Information and communication technologies (IT) provide more opportunities for learning [1]. Digital competence has been recognized by the European Union as one of the eight key competencies in the field of learning, which is a set of knowledge, skills, approaches (including abilities, strategies, values, and awareness) that required when using IT and digital media to perform tasks. Digital competence is an ability students consciously and responsibly use digital tools to solve professional and everyday tasks.

Digital competencies include three aspects:

– IT skills, which are the ability to use digital devices and communication applications to access network resources, search for information, create and share content, and effectively solve various tasks;

– critical thinking skills, which means the ability to read, select, analyze, interpret, and evaluate data and information based on their relevance and reliability;

– ethical behavior that is related to the ability to interact constructively with other people, attitude to pirated media content, non-disclosure of personal data, compliance with ethical and legal norms when placing digital content on the network, and a sense of responsibility for the use of digital technologies [1, p. 141].

The use of network and mobile technologies is for youth are the basis of informal learning [6]. Since informal learning is the process of a student's activity to achieve their goals. Digital informal behavior learning involves three different aspects of learning:

– cognitive (refers to the student's interaction with digital tools that need to be studied and applied);

– metacognitive (includes Executive processes in training planning, monitoring the progress of training, and learning outcome);

– social, motivational (means that the student interacts with the tutor to get help in learning and motivation for learning, provides communication in the network communities on the subject of training) [2].

Students with higher digital competence are more likely to participate in digital informal learning. Thus, the formation of digital literacy students are encouraged to become more involved and participate in informal learning. The role of technologies for providing access to both formal and non-formal education through educational platforms and communication with experts is increasing in professional network communities, forums, virtual support groups, coaches, chats, etc.

The results of the conducted research show that despite the existence of a large number of digital resources, programs and opportunities for partial automation of the educational process we need the teacher for the effective completion of the learning process. In the case of open online courses, the absence of a mentor, tutor or some person acting as a teacher affects the number of successfully completing online courses. Furthermore, the introduction of digital tools is often hampered by teachers' lack of skills to make full use of the tools in a particular digital environment.

References:

1. Berman, N.D. (2017). Influence of information environment on human ecology. *Sovremennye issledovaniya social'nyh problem (Modern studies of social problems)*, 11-2, 140-147. (in Russ.).
2. Berman, N.D. (2019). The potential of using mobile and network technologies as modern information training tools. *CITISE (CITISE)*, 1, 17-18. (in Russ.).

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.30

PEDAGOGICAL AND EDUCATIONAL CONCEPTS AS A FACTOR OF MODERNIZATION OF THE UKRAINIAN SYSTEM OF GENERAL SECONDARY EDUCATION

Mykola Holovko

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Senior Researcher, Lead Researcher
at the Department of Biological, Chemical and Physical Education
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

Svitlana Naumenko

Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Senior Researcher,
Senior Researcher at the Department of Monitoring and Assessment of the
Quality of General Secondary Education
Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

UKRAINE

Pedagogical concept (from the Latin conception – a set or a system), according to S. Honcharenko (1997) – «system of views on this or that pedagogical phenomenon, process, way of understanding, interpretation of some pedagogical phenomena, events; leading idea of pedagogical theory» [1].

The pedagogical concepts of such outstanding teachers as J. Locke, O. Neal, S. Rusova, V. Sukhomlinsky, and K. Ushinsky have received worldwide recognition. The views of these educators on the development of school education have not lost their relevance to this day.

Today, these concepts are an important factor in implementing public education policy. These strategy papers outline a range of topical issues, as well as ways and solutions.

The most important concepts that determine the priorities of modernization of general secondary education in Ukraine are:

- *The concept of general secondary education (12-year school)* (2001) [2] defines the strategic directions of development of general secondary education in Ukraine, substantiates the feasibility of introducing a 12-year term of school education, updating the purpose and objectives of school education, reforming its content, methodological and administrative support. The concept describes the structure of a 12-year school, in particular, it is emphasized that the high school functions mainly as a profile, outlining the content of general secondary education, and states that the process of transition to a 12-year school is complicated and long. One of the prerequisites for the creation of a quality 12-year school in Ukraine is the conception of a change in the professional training of the future teacher, which should be adequate to the current educational priorities and objectives;

- *The concept of state language policy* (2010) [3] defines strategic priorities and guidelines in overcoming the deformations of the national linguistic-cultural and linguistic-informational space, securing the linguistic rights of citizens and unity of Ukraine, as well ensuring the observance of constitutional guarantees regarding the comprehensive development and functioning of the Ukrainian language in all spheres of public life throughout Ukraine. The concept states that the status of the

Ukrainian language as a state language does not deprive Ukrainian citizens of the right to freely use any language for private communication and meeting other needs. At the same time, it emphasizes that ensuring the development of languages of national minorities should not impede the development of the state language; it's functioning in all spheres of public life throughout Ukraine. All citizens of Ukraine, regardless of their ethnic origin, beliefs and position, should be proficient in the Ukrainian language as their citizenship. The concept proclaims the obligatory use of the state Ukrainian language in the educational process in state and communal educational institutions of Ukraine;

- *The concept of national-patriotic upbringing of children and youth (2015) [4]* defines the strategy of education of the patriotic citizens in Ukraine. It describes the purpose and objectives of national-patriotic education in the education system of Ukraine, the directions and ways of realization of this education, and outlines the expected results and indicators of effectiveness. The concept outlines the measures for the implementation of national-patriotic education in the education system of Ukraine (from 2015 to 2020), in particular in the basic and complete general secondary education during the formation of the content of curricula and textbooks on basic subjects to strengthen their national-patriotic component, as well to organize and to undertake activities in educational institutions aimed at promoting the Ukrainian language as a state language. The concept also outlines methodological recommendations for national-patriotic education in general educational institutions (in elementary school and on the lessons of Ukrainian language and literature, foreign literature, foreign languages, languages and literatures of national minorities, history, mathematics, informatics, geography, physics, biology, ecology, chemistry, science, physical culture, labor training);

- *The concept of public policy implementation in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029 (2016) [5]* defines the purpose, ways and stages of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education for the period from 2017 to 2029. Meanwhile, the reform of the structure of general secondary education envisages the transition to a 12-year secondary school with a three-year profile school of academic or professional orientation. The concept emphasizes that in order to achieve its goal (to ensure a comprehensive and systematic reform of general secondary education), it is necessary to provide the teacher with incentives for personal and professional growth, to give him academic freedom, as well as through financial incentives. The concept states that its implementation will contribute to such things as follows: improving the quality of general secondary education as a whole; overcoming territorial differences as a general secondary education; ensuring the prestige of professional education; improving the quality of higher education through quality training in schools and better competitive selection of entrants;

- *The concept of development of pedagogical education (2018) [6]* aims at modernization of the pedagogical education system to create a training base for pedagogical workers of the new generation, to create conditions for involvement of pedagogical specialists of other professions and to provide conditions for the formation and development of modern alternative models of continuous professional and personal development. The concept envisages three directions of reforming teacher education: 1. Development of a modern model of the teaching profession in the context of the needs of society, prospects for the development of

the national economy and global technological change. 2. Transformation of higher and professional higher education in pedagogical specialties. 3. Identification of perspective ways of continuous professional development and skills development of pedagogical staff;

- *The concept of civic education development in Ukraine* (2018) [7] provides for the definition of values, objectives and specific approaches to civic education, characterization of the civic education system, legal education of citizens, in particular, in terms of understanding and ability to exercise their constitutional rights and responsibilities, as well as regulatory framework preparing. The concept outlines the results of civic education development, in particular, in the complete general secondary education: formation of active life and civic position; gaining the ability to exercise and defend their rights; promoting respect for the official language; promoting awareness of one's sense of dignity and awareness of the dignity of others, etc.

Concepts are not always fully implemented. For example, the Concept of profile education in high school (2013) [8] was introduced on October 2013, and on March 2014 discontinued and was abolished by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine (officially due to the inconsistency of organizational and pedagogical conditions of implementation of profile education in high school with the public requests).

Likewise, the Concept of Literary Education (2011) [9], approved in 2011, was abolished in 2014. Although its strategic goal was to achieve the urgent tasks of forming a new generation of individuals with a high humanitarian culture and civic responsibility, the need to preserve the national identity, spiritual ideals of Slavic in the conditions of globalization of the world space, however, it has lost its validity in connection with the introduction of state standards of education of the new generation.

Concepts play an important role in shaping public education policy and modernizing general secondary education in Ukraine. At the same time, their full implementation requires concentration of significant organizational, intellectual, material resources and depends on socio-cultural conditions and public requests.

References:

1. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainian Pedagogical Dictionary: reference edition [Ukrainskyi pedahohichyi slovnyk: dovidkove vydannia]*. Kyiv: Lybid. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua/106820/>. (in Ukrainian).
2. *The concept of general secondary education (12-year school) [Konseptsiiia zahalnoi serednoi osvity (12-richna shkola)]* (The Resolution of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Presidium of the Academy of Educational Sciences of Ukraine [Postanova Kolehii Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Prezydii Akademii Pedahohichnykh nauk Ukrainy]). № 12/5-2. (2001). Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2712/. (in Ukrainian).
3. *The concept of state language policy [Konseptsiiia derzhavnoi movnoi polityky]* (The Decree of the President of Ukraine [Ukaz Prezydenta Ukrainy]). № 161/2010. (2010). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>. (in Ukrainian).
4. *The concept of national-patriotic upbringing of children and youth [Konseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia ditei ta molodi]* (The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine [Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy]). № 641. (2015). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15>. (in Ukrainian).

5. *The concept of public policy implementation in the field of reforming general secondary education "New Ukrainian School" for the period up to 2029 [Konseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannya zahalnoi serednoi osvity "Nova Ukrainska shkola" na period do 2029 roku]* (The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine [Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy]). № 988. (2016). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n2>. (in Ukrainian).
6. *The concept of development of pedagogical education [Konseptsiiia rozvytky pedahohichoi osvity]* (The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine [Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy]). № 776. (2018). Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5b7/bb2/dcc/5b7bb2dcc424a809787929.pdf>. (in Ukrainian).
7. *The concept of civic education development in Ukraine [Konseptsiiia rozvytky hromadianskoi osvity v Ukraini]* (The Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine [Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy]). № 710-p. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80?lang>. (in Ukrainian).
8. *The concept of profile education in high school [Konseptsiiia prifilnoho navchannia u starshii shkoli]* (The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine [Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy]). № 1456. (2013). № 225. (2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1456729-13>. (in Ukrainian).
9. *The concept of Literary Education [Konseptsiiia literaturnoi osvity]* (The Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine [Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy]). № 58. (2011). № 458 (2014). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0058736-11>. (in Ukrainian).

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.31

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ ГРАМАТИКИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Павлович Андрій Васильович

викладач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

УКРАЇНА

Викладання мови з використанням комунікативного підходу вперше було запропоновано у 1970-х роках. Починаючи з 1990-х, комунікативний підхід у викладанні мови був введений у навчальний процес. У сучасному навчанні іноземної мови комунікативний підхід є невід'ємною частиною навчального процесу. Він заснований на життєвих ситуаціях, що дозволяють студентам практикувати свої навички говоріння, займатися інформаційними дослідженнями та здобувати знання самостійно, викладач є лише керівником для студентів, а не джерелом інформації.

В рамках комунікативного підходу студенти мають вивчити новий матеріал, осмислити його та вивести правило. Використання автентичних матеріалів є невід'ємною частиною навчального процесу. Перевагами автентичних

матеріалів є: культурна інформація про мову, знаходження в реальному світі, вони стосуються потреб студентів, більш креативний підхід до викладання. Існують такі аргументи проти автентичних матеріалів: створені матеріали також можуть бути мотивуючими для студентів, створені матеріали відповідають навчальним програмам на відміну від автентичних, оскільки вони не завжди можуть мати цю характеристику, автентичні матеріали можуть мати складну та неактуальну мову [1].

Комунікативний підхід є основою сучасного викладання іноземної мови. Граматична компетентність як одна із складових комунікативної компетенції передбачає знання мови, яка допомагає мовцям складати речення та блоки речень. Слід зазначити, що сучасні книги для студентів, що навчаються англійською мовою, ґрунтуються на складових комунікативного підходу, а граматика викладається в контексті різних комунікативних ситуацій, коли студенти можуть використовувати новий граматичний матеріал у життєвих ситуаціях. це допомагає і викладачеві, і студентам працювати з граматичним матеріалом у різних ситуаціях, а не лише з правилами, які є лише опорним елементом для студентів. Використання різноманітних наочних посібників (картинок, карток) є ефективним та допомагає зробити заняття цікавим та повчальним. Ігри, командні ігри, групові заняття – це хороший спосіб закріплення засвоєного матеріалу. Автентичні матеріали, наприклад статті, листи, розповіді в оригіналі, діалоги, веб-чати показують, як певні мовленнєві моделі використовуються у спілкуванні. З іншого боку, вони можуть спричинити труднощі в навчальному процесі, оскільки деякі мовні особливості (вирази, структури речень) досить важкі для розуміння. Відео, фільми, серіали, мультфільми, подкасти ілюструють, як певні граматичні зразки використовуються в мовленні [2].

Граматика – це основа для тих, хто вивчає іноземну мову, яка допомагає провести розмову. Завданням викладача – це допомогти студентам навчитися ним користуватися, не просто запам'ятовувати правила, а розуміти їх під час використання. Багато аспектів викладання граматики слід вивчити глибше, а саме методологічні та психологічні складові та взаємозв'язок між ними.

Список використаних джерел:

1. Richards Jack C. (2006), *Communicative Language Teaching Today*, Cambridge University Press, 1-30. Вилучено з: https://www.researchgate.net/publication/242720833_Communicative_Language_Teaching_Today
2. Damaris Coredero Badilla, Gineth Pizarro Chacon, *Revista de Lenguas* (2013). *Communicative Grammar: An Effective Tool to Teach a Second Language in Today's Classes*, 18, 267-283. Вилучено з: revistas.ucr.ac.cr/index.php/rlm/article/viewFile/.../11620

ДИДАКТИЧНА СИСТЕМА ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Багно Юлія Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

Сергійчук Олена Миколаївна

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

УКРАЇНА

Становлення та розвиток ефективної системи освіти, яка поєднує національні надбання світового значення та усталені європейські та світові традиції є однією з ключових реформ в Україні. Одним із аспектів її реалізації є створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти, які готові до самовдосконалення та особистісного зростання у професійній діяльності. За таких умов держава здійснює одну з пріоритетних функцій – практичну реалізацію освітньої політики на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій [1].

На шляху Україна зробила значні зрушення, зокрема в закладах вищої освіти впроваджено Європейську кредитно-трансферну систему навчання, яка має такі особливості: індивідуальний режим навчальної роботи, зокрема, домінування самостійної пізнавальної діяльності; створення спеціальних матеріалів для самостійної роботи; зміна функцій викладача (організація, керівництво, загальна орієнтація в навчальному процесі, консультування, контроль); зміна позиції студента (ініціативність у режимі роботи над навчальним матеріалом, відповідальність за виконання намічених планів тощо).

Разом з тим в Україні представниками державних органів влади, а також науково-педагогічним співтовариством окреслено та акцентовано необхідність упровадження і дотримання одного із ключових принципів надання якісної сучасної вищої освіти в Європі та світі загалом – принципу студентоцентризму, що передбачає активну навчальну діяльність студента в набутті необхідних компетентностей, усвідомленні та розвитку відповідальності за навчання та досягнення певного результату [2]. Відтак, освітній процес в сучасних закладах вищої освіти в Україні набуває демократичних засад, що передбачають збільшення свободи здобувачів освіти, їх самостійності, комфортності, індивідуалізації освітніх програм та побудови власної індивідуальної освітньої

траєкторії, відбувається перехід від монологічного викладення навчального матеріалу до творчої співпраці викладача та студента. Важливо зауважити, що традиційна для класичної педагогіки тріада знання-вміння-навички не заперечуються, навпаки відбувається їх інтегрування, і на їх основі формуються як загальні, так і фахові компетентності майбутніх фахівців.

Реалізації студентоцентрованого навчання у підготовці майбутніх викладачів закладів вищої освіти лежить і основі дидактичної системи особистісно орієнтованого навчання, яка має мету, принципи, зміст освіти, методи, форми і результати навчання, та зорієнтована на професійно-особистісний саморозвиток студентів. Так мета, в умовах особистісно орієнтованого навчання майбутніх викладачів закладів вищої освіти, полягає в опануванні інтегральної, загальної та фахових компетентностей необхідних для викладання педагогічних дисциплін.

Реалізації і досягненню поставленої мети сприятиме:

- дотримання принципів індивідуалізації, варіативності, диференціації, оригінальності, новаторства;
- реалізація діяльнісного, компетентнісного, особистісно орієнтованого, системного підходів;
- використання традиційних (словесні, наочні, практичні) та інноваційних (розв'язування та моделювання педагогічних завдань, презентації результатів досліджень та власних висновків, анотація матеріалів і ін..) методів;
- проходження педагогічних практик, індивідуальна самостійна робота, упровадження дуальної форм організації навчальної діяльності навчання, участь у студентських науково-практичних конференціях;
- використання поточного, модульного, підсумкового контролю, захист дипломної роботи, комплексного кваліфікаційного екзамену, заліків та іспитів у формі тестів, практики, есе, створення проєктів.

Дидактична система особистісно орієнтованого навчання майбутніх викладачів закладів вищої освіти передбачає створення індивідуальних навчальних планів, які, відповідно до освітньо професійної програми, включають обов'язкові та вибіркові компоненти загальної і професійної підготовки. Саме вибіркові компоненти дозволяють студенту окреслити власну освітню траєкторію, обрати, відповідно до власного бачення та сприйняття ті навчальні предмети, які на думку студента сприятимуть його професійному становленню. За таких умов відбувається активізація позиції студента – ініціативність у навчальній діяльності, відповідальність за виконання означених завдань, інноваційність у виконанні завдань практичного характеру.

Разом з тим завданням закладу вищої освіти в таких умовах є створення освітнього середовища та прийняття, розуміння, визнання та сприяння у реалізації особистісно орієнтованого навчання студента. Відбувається трансформація й ролі викладача – з транслятора навчального матеріалу на методичний, науковий супровід в організації, керівництві, консультуванні студента не лише у виборі компонентів загальної та професійної підготовки, а й виборі методів освоєння змісту навчального матеріалу та загалом освітньої навчально-дослідної діяльності.

Цілеспрямоване й оптимальне управління процесуальним аспектом пізнавальної діяльності студентів здійснюється за допомогою навчально-

методичні рекомендації (література, вимоги та поради до виконання, зразки виконання завдань), які створюють викладачі. Такі навчально-методичні рекомендації можуть бути зорієнтовані на складання бібліографічних карток за останніми монографіями або науковими статтями; використані в процесі написання тез, рефератів, доповідей, повідомлень, підготовки до виступів.

Основними вимогами до розробки навчально-методичних рекомендацій, що забезпечать реалізацію основних положень особистісно орієнтованого освітнього навчання майбутніх викладачів закладів вищої освіти є:

- доступність змісту матеріалів для студентів із різним рівнем підготовки;
- запропоновані завдання мають бути варіативними та забезпечувати можливість вибору при виконанні завдань, вирішенні задач;
- матеріали мають спонукати студента до самоосвіти, саморозвитку, самовираження;
- стимулювати студентів до самостійного вибору і використання найбільш значущих для них способів опрацювання навчального матеріалу.

Реалізація виконання завдань передбачає консультування студента викладачем, для з'ясування які уміння потрібно формувати, розвивати більше, а які вже розвинуті на належному рівні і їх необхідно підтримувати; відбувається ранжування їхніх кількісних та якісних показників; здійснюється аналіз ставлення до навчання, старанність, ступінь виявлення інтересу до навчально-пізнавальної діяльності, мотивація.

Список використаних джерел:

1. *Про затвердження галузевої Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти*: Наказ МОН України від 14 серп. 2013 р. №1176 http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/36816/
2. *Міносвіти України сповідуватиме принцип дитино- та студентоцентризму – Новосад*. Мета : веб-сайт. Випущено з <https://news.meta.ua/archive/12.09.19>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.33

ДОСВІД ВЗАЄМОДІЇ ХДПІ ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ У ПЕДАГОГІЗАЦІЇ ОСВІТЯН РЕГІОНУ (50 РОКИ ХХ СТ.)

Васильєва Світлана Олександрівна

д-р. пед. наук. доцент, професор каф. Загальної педагогіки і ПВШ
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Трубавіна Ірина Миколаївна

д-р. пед. наук. професор, професор каф. Загальної педагогіки і ПВШ
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Агаркова Наталія Олександрівна

канд. пед. наук. доцент, доцент каф. початкової і професійної освіти
ХНПУ імені Г.С. Сковороди

УКРАЇНА

Сьогодні особливо актуальним є питання реформування освіти України у зв'язку з євроінтеграцією. Згідно до Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 - учителі / викладачі – це найважливіший ресурс будь-якої системи освіти. Без належної підготовки вчителя навряд чи можливо щось належно вдосконалити в навчанні учнів / студентів. Підвищення рівня ефективності, дієвості й рівності в освіті залежить значною мірою від створення умов, за яких учителями стають компетентні люди, здатні якісно викладати саме те, що є корисним для учнів / студентів [1].

Відповідно до отриманих даних зазначеного дослідження було встановлено, що успішність українських учнів / студентів із різним рівнем соціально-економічного статусу крізь призму використання їхніми вчителями / викладачами практик структурованого викладання, то можна побачити, що учні / студенти із середнім і низьким соціально-економічним статусом мають істотно вищі результати, коли їхні вчителі / викладачі на більшості чи на кожному занятті застосовують структуровані практики викладання. Отже, практична підготовка педагогічних кадрів сьогодні є важливою умовою ефективного навчання майбутнього покоління. Метою статті стало на основі аналізу архівних матеріалів узагальнити досвід взаємодії ХДПІ ім. Г.С. Сковороди у педагогізації освітян регіону у 50 роки ХХ ст.

На сьогодні вже прийнято ряд нормативних актів МОН які вносять кардинальні зміни як в організацію освітнього простору загальноосвітньої школи (НУШ, створенні опорних шкіл (Постанова Кабміну від 19 червня 2019 р. № 532 Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти)) так і в підготовці педагогічних кадрів [2]).

Зазначимо, що в результаті створення опорних шкіл, згідно до зазначеного в даному документі порядку [2], є велика вірогідність скорочення кількості шкіл сільської місцевості, що відновити згодом буде дуже важко. Ми можемо втратити, те що великими зусиллями будували на протязі цілих століть. У історичному досвіді наша країна вже мала опит побудови опорних шкіл проте,

ці школи були спрямовані на розповсюдження кращого передового педагогічного досвіду, а не на знищення освіти в сільській місцевості. Згідно до наказу МОН від 16.07.18 року «На континуумі навчання педагогічного працівника впродовж життя виділяють три основні етапи: відправну формальну освіту; початок професійної діяльності - педагогічну інтернатуру, яка повинна супроводжуватися комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію; безперервний професійний розвиток» [3]. Виходячи з даного наказу для педагогічних працівників не обов'язково стає мати педагогічну освіту, достатньо пройти педагогічну інтернатуру. Таке ставлення до підготовки педагогічних кадрів ставить під загрозу значення та взагалі існування педагогічних вишів взагалі. Проте досвід залучення до роботи в школи працівників інших спеціальностей без досвіду та знань з педагогічної науки вже був в історичному аспекті і не мав позитивних результатів. Тому вважаємо за необхідне розглянути досвід підготовки педагогічних кадрів та роль педагогічних вишів у розвитку педагогічної освіти на прикладі архівних матеріалів ХНПУ ім. Г.С. Сковороди.

У довоєнні роки вже зверталась увага на якісну професійну підготовку студентів, що сприяло розвитку професійного статусу вчителя. Згідно аналізу архівних матеріалів [4] у 1939 році одним із головних питань всього вузу було підвищення ідейно-політичного рівня лекційних, семінарських та практичних занять [4]. Серед форм роботи було залучення студентів до лекційно-пропагандійської роботи серед трудящих [4]. В інституті вже працює студентське наукове товариство [4], яке було засноване у 1939 році і знов почало свою працю в 1946-47рр. після Великої вітчизняної війни [5]. На засіданні наукового товариства студенти готують наукові розробки, виступають з доповідями, виступають викладачі вузу, проводяться заняття з науково-дослідної роботи, планується видання наукових праць студентів-науковців [4]. Більшість цих докладів написано на основі матеріалів педагогічної практики [5]. Також зазначено, що в 1952р. планується прикріпити до інституту базову школу, що зміцнить зв'язок вузу та школи, надасть змоги посилити та поглибити зв'язок зі школою товариства [5].

У вузі працювала комісія з питань педагогічної практики та зв'язку зі школою: апробуються програми з практики студентів, узагальнюється опит роботи кафедр по плану надання допомозі школами та апробування якості заходів які проводила кафедра [4]. Згідно до постанови КПСС і Ради Міністрів СРСР «О мірах по покращенню наукових, науково-педагогічних кадрів» внесені зміни в загальноінститутський план підвищення кваліфікації викладачів. Проводиться перебудова заочного відділення, більше уваги приділяється контролю за їх успішністю, збільшилась кількість практичних занять та консультацій. Для студентів заочників в ці часи організовувались консультаційні пункти, а у віддалених районах консультації для студентів-заочників проводили найбільш підготовлені вчителі місцевих шкіл які мали вищу освіту, та які займались творчою науково-педагогічною роботою [4].

Вступали до вчительських інститутів мали право особи які отримали повну середню освіту за результатами вступних іспитів, а також учні які закінчили педагогічні училища з оцінкою п'ять зі всіх предметів та добре проявили себе на педагогічній роботі в школі на протязі трьох років, зазначимо, що цей термін

був обов'язковим. Окрім того абітурієнти які мали досвід педагогічної роботи приймалися в інститути без іспитів. Вважаємо, що відбір абітурієнтів при зарахуванні до вузів є запорукою формування вчителя - професіонала, тому вважаємо, що відбір найкращих абітурієнтів є однією із умов розвитку професійного статусу вчителя.

З 1945/46 року учительські інститути організовували підготовчі курси в яких навчались учні після 9 класів навчання тривало лише один рік. Вважаємо, що за такий короткий термін навчання неможливо надати якісної педагогічної підготовки, що негативно впливало на підготовку вчителя. Проте позитивною тенденцією було звернення уваги керівництва як держави так і вузів на підбір висококваліфікованих кадрів : «учительські інститути повинні бути забезпечені професорськими та доцентськими педагогічними кадрами» [6], окрім того професори та доценти посилались до вчительських інститутів читати лекції. Великої уваги приділялось педагогічній практиці студентів, що також позитивно впливало на підготовку майбутніх вчителів.

У 1948 році згідно до архівних даних [7] кафедра педагогіки ХНПУ ім. Г.С. Сковороди проводила таку роботу спрямовану на підвищення рівня кваліфікації вчителів шкіл: було проведено 5 циклів лекцій по курсу педагогіка кожен по 20-40 годин, на курсах для директорів шкіл, вчителів історії та мов для директорів завучів, дитячих будинків, на курсова вожатих для піонервожатих. Зроблено 10 докладів на районних учительських конференціях, на семінарі для директорів шкіл та завучів м. Харкова було прочитано курс лекцій по історії радянської школи (10 годин). Кафедра педагогіки взяла на себе ініціативу по створенню в Харківському будинку учених секції методики викладання в вищій школі. У 1947 році було зроблено 10 докладів на цій секції в обговоренні яких приймали участь наукові співпрацівники всіх вузів м. Харкова.

Згідно до архівних даних [5] у 1949-50 н.р. відзначено, що практика в ці роки організовано була краще ніж в попередні, оскільки були залучені викладачі до керівництва практикою які мали великий стаж педагогічної праці. Увага приділялась використанню студентами практикантами наочності яку студенти в більшості робили самотужки. Слідкували за культурою речі студентів. Співробітники кафедри педагогіки приймали участь у масовій педагогічній пропаганді, а саме: проведення циклу лекцій в декількох батьківських лекторіях (у будинку вчених, в палаці офіцерів, школах). Теми лекцій: «Виховання дітей в сім'ї», «Авторитет батьків», «Трудове виховання», «Як допомогти дітям робити уроки» . Всього було прочитано біля 100 лекцій [7].

Згідно до матеріалів по організації зв'язку інституту зі школою (Приказ по інституту от 27 травня 1950 року, докладні записки кафедр, тематика лекцій для вчителів середньої школи) при інституті була створена комісія робота якої полягала у організації систематичної роботи інституту зі школою, а також контролю над її проведенням. Наказ ХДУ ім. Г.С. Сковороди № 96 а, від 27.05.50 р. Комісія розробляла єдиний загальноінститутський план роботи кафедр про допомогу школам міста Харкова та області, а також план роботи кафедр у базовій школі. Серед форм співпраці були: читання лекцій, проведення семінарів, консультацій з вчителями, екскурсій з вчителями та учнями, передача з кабінетів засобів навчання ((мікроскопів, посібників,

таблиць), допомога піонерським таборам шкіл, (монтування колекцій, збір матеріалу). Розробка методичних вказівок для вчителів про організацію різних форм роботи з учнями, проведення спортивних змагань, а також лекцій для батьків

Кафедра активно проводила науково-популярну роботу. Так в 1950 році члени кафедри проводили педагогічну пропаганду серед батьків - було прочитано більше 100 лекцій для батьків в школах, в батьківських лекторіях (Палац культури ім. Сталіна, в Будинку вчених, палаці офіцерів, в Палаці культури «Металіст») [8]. Проводились читання науково-популярних лекцій для вчителів які читались на курсах та семінарах для вчителів організованих міським та обласним інститутом удосконалення вчителів, в Доме учителя, та на педагогічних радах окремих шкіл. Тематики були досить різноманітною: «Педагогічна спадщина Н. Крупської», «Світове значення класичної руської педагогіки», «Ведуча роль виховання в розвитку дитини» [8]. Читались також лекції для вчителів училищ, технікумів, були лекції для учнів так в цьому році було прочитано 10 лекцій для учнів за такими темами: «О підготовки до екзаменів», «О культурі мови» [8]. Зв'язок зі школами організовувався наступним чином, кафедра зв'язувалась з однією із шкіл Харкова та розробляє сумісний план методичних об'єднань проводяться і методичні конференції за участю вчителів шкіл м. Харкова. Проводяться викладачами Вузу лекції у Палаці піонерів, для учнів старших та середніх класів [9].

Аналізуючи план роботи кафедри педагогіки на 1950-51 рік [9] зазначимо, що єдність викладачів кафедри та вчителів школи посідало одне із чільних місць вона полягала у: 1. У участі викладачів в семінарах, курсах і конференціях учителів, директорів шкіл. 2. Організації публічних лекцій, для вчителів на теми «20 років закону про загальне навчання», «освіта в країнах народної демократії»; 3. Учасі в роботі географічної секції міського інституту в справі застосування кіно в учбово-виховній роботі; 4. Організації навчально-виховної роботи у базовій школі; 5. Організація дискусій на теми про спільне та роздільне навчання в середній школі. Викладачі кафедри брали активну участь в роботі з батьками: проводились лекцій з питань педагогічної пропаганди для батьків при школах, клубах, на підприємствах [9].

У 50 роки одним із завдань кафедри педагогіки вважалось необхідність більше вивчати досвід вчителів та узагальнювати його. Однією із пропозицій Л. Когана на засіданні кафедри педагогіки ХДПУ ім. Г.С. Сковороди у 1950 році було проводити обговорення наукових робіт сумісно з вчителями шкіл, які повинні висловлювати власні думки о науки [9].

Висновки: отже, викладацький склад ХДПІ ім. Г.С. Сковороди активно брав участь в педагогізації освіти регіону: професори та доценти читали лекції в різних вчительських інститутах, проводились цикли лекцій з курсу педагогіка для вчителів шкіл, училищ, технікумів, лекцій для учнів, організовувались курси для директорів та завучів, для педагогічного складу дитячих будинків, а також вожатих літніх таборів. Робили доповіді на районних учительських конференціях, семінарах для директорів шкіл та завучів м. Харкова. Було створено секцію методики викладання у вищій школі при Харківському будинку учених. Для батьків читався цикли лекцій на батьківських лекторіях. Створювались комісії по організації систематичної роботи інституту зі школами

міста, області, а також базової школи. Серед форм співпраці були: читання лекцій, проведення семінарів, консультацій з вчителями, екскурсій з вчителями та учнями, забезпечення кабінетів засобами навчання, допомога таборам шкіл. Для вчителів, викладачами вишу розроблялись різноманітні методичні вказівки. Викладачі брали участь у роботі міського інституту в справі застосування кіно в учбово-виховній роботі, організації навчально-виховної роботи у базовій школі. Студенти також залучались до лекційно-пропагандійської роботи. Проводились виступи учасників наукового товариства, результати яких базувались на основі практичних досліджень у базовій школі. Створювались комісія з питань педагогічної практики студентів у школах. Пильна увага надавалась процесу навчання педагогічних кадрів. Підтримувався педагогічний досвід абітурієнтів при вступі до педагогічних вузів. Підіймались питання якісної підготовки студентів заочного навчання. У перспективі такі форми педагогізації освіти регіону можна застосовувати і сьогодні.

Список використаних джерел:

1. *Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 (2018)*. Вилучено з http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf, с.219
2. *Постанова Кабміну № 532 Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти (2019)*. Вилучено з: <file:///C:/Users/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0/Desktop/5b7bb2dcc424a809787929.pdf>
3. *Наказу МОН №776 Про затвердження концепції розвитку педагогічної освіти (2018)*. Вилучено з <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>
4. *План учебно-воспитательной и пицко-массовой работы института на 1 и 2 полугодие (1963/64)*. Державний архів Харківської області. Фонд Р 4293 – Харківський облвиконком. 1932-1992 рр. Оп. 3 справа 72, 13.
5. *Годовые отчеты о работе студенческого научного общества института (1949-50)*. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Государственный архив Харьковской области, ф. Р4693, оп. 2, д. 279, 17.
6. *Приказы всесоюзного комитета по делам высшей школы и управления по делам потделам высшей школы при СНК ССР. (17 января -26 сентября 1945г.)* Государственный архив Харьковской области, ф. Р 4293, оп. 2, д. 26, 36.
7. *Годовые отчеты о научно-исследовательской работе кафедр института за (1948)* Министерство просвещения УССР. Г. Харьков. Государственный архив Харьковской области, ф. Р429, оп. 2, д. 164, 104.
8. *Годовые отчеты кафедр института о выполнении планов научно-исследовательских работ (1950)*. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. научная часть .Государственный архив Харьковской области, ф. Р4293, оп. 2, д. 278, 102.
9. *Планы работы кафедр института (1950-51)*. Министерство просвещения УССР. г. Харьков. Государственный архив Харьковской области, ф. Р 4293, оп. 2, д. 242, 19.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.34

ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Крамаренко Алла Миколаївна

д-р пед. наук, професор, професор кафедри початкової освіти
Бердянський державний педагогічний університет

УКРАЇНА

За Європейською кваліфікаційною рамкою виокремлено ряд ключових компетентностей, серед яких: екологічна безпека та раціональне використання природних ресурсів, – не забезпечується системою освіти.

Натомість модернізаційні процеси, які здійснюються в Новій українській школі, передбачають сформованість екологічної компетентності в майбутнього вчителя початкової освіти.

Питання формування екологічної компетентності у студентів біологічних спеціальностей висвітлено Л. Титаренко, а праці Н. Черновол, С. Ключки та ін. присвячені формуванню у майбутніх фахівців технічного напрямку цього особистісного феномена. Дещо в новому руслі виконано дослідження О. Познанської, яка, аналізуючи поняття «екологічна креативність», пропонує поняття «еколого-креативна компетентність».

Так, О. Перфілова розкриває поняття «соціально-екологічна компетентність» як особистісний феномен, сутність якого полягає в готовності та здібності людини суб'єктивно сприймати навколишню дійсність у єдності природних та соціокультурних компонентів при усвідомленні соціальної відповідальності за свою профдіяльність [1].

Екологічна компетентність учителя початкових класів, згідно з І. Січко, – це цілісне інтегральне утворення його особистості, яке відображає здатність і підготовленість до професійної еколого-педагогічної діяльності на мотиваційно-ціннісному, емоційно-вольовому, змістово-операційному рівнях [2].

На підставі вищезазначених позицій визначаємо екологічну компетентність майбутніх фахівців початкової освіти як інтегральну особистісну властивість, сформовану на основі здобутих у процесі навчання знань, умінь, норм та цінностей, а також сукупності соціальних практик, які зумовлюють її гармонійну взаємодію з довкіллям у всіх сферах життєдіяльності, а також при реалізації вимог НУШ.

Серед шляхів формування зазначеної компетентності нами виокремлено та практично апробовано саме такі:

– наповнення складових освітнього процесу (викладання навчальних дисциплін, виховного впливу, НДР, педагогічної, навчально-польової та інших видів практик) екологічним змістом та спрямування його на формування у майбутніх учителів початкової школи екологічних цінностей у процесі професійного навчання;

- введення в освітній процес спецкурсу “Підготовка еколого орієнтованого майбутнього вчителя початкової школи у ЗВО” для студентів-магістрантів;
- упровадження в ЗВО розгалуженої системи позааудиторної роботи екологічного змісту з метою цілеспрямованого розвитку й активізації творчого самовиявлення майбутніми вчителями початкової школи екологічних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Перфилова О. Е. (2007). *Развитие социально-экологической компетентности педагога в профессиональном образовании* (автореф. дис. ... канд. пед. наук: Московский государственный гуманитарный университет им. М. А. Шолохова, Москва, Россия).
2. Січко І. (2013). Екологічна компетентність як професійна складова підготовки майбутніх учителів початкових класів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, (7)*. 205–209.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.35

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХІМІЇ

Форостовська Тетяна Олександрівна

викладач кафедри природничих наук та методик їхнього навчання
*Центральноукраїнський державний педагогічний
Університет імені Володимира Винниченка*

УКРАЇНА

Сучасна Україна активно проводить реформу освіти з метою створення нової української школи, яка вимагає від педагогічних закладів вищої освіти підготовки умотивованих, творчих, креативних вчителів, здатних імпровізувати та експериментувати, бути готовими до інновацій. Тому перед освітнім процесом у ЗВО нагальні і складні завдання, які вимагають від викладачів глибокого осмислення і перегляду особливостей педагогічної діяльності, принципів, форм і методів навчання, розвитку особистості студентів, їх професійного становлення і самовизначення. Саме сформованість професійного самовизначення, зокрема вчителя хімії, дозволить майбутньому педагогу на основі усвідомленого власного вибору спроектувати свою педагогічну діяльність, активно ставитися до власної життєвої перспективи, до подальшого саморозвитку і самовдосконалення.

На нашу думку, одним із найважливіших шляхів формування професійного самовизначення майбутніх вчителів хімії є компетентнісний підхід під час фахової підготовки в педагогічних закладах вищої освіти.

Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючою освітньої парадигми з переважної трансляції знань, формування навичок на

створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які є потенціалом, здатністю випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багатофакторного соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно і комунікаційно – насиченого простору [2]. Тому, компетентнісний підхід в підготовці педагогів є цілісною системою відбору змісту, організаційного та технологічного забезпечення процесу підготовки майбутнього вчителя на основі особистісних і професійних компетенцій, які гарантують високий рівень майбутньої професійної діяльності вчителя хімії.

Ми згодні з думкою О. Митник, який тлумачить професійну компетентність вчителя як здатність фахівця кваліфіковано й ефективно застосовувати теоретичні знання, знання-засоби, знання-цінності як у запланованих, так і у непередбачених педагогічних ситуаціях [1].

Професійна компетентність майбутнього вчителя хімії складається із сукупності ключових (необхідних в будь-якій професійній діяльності), фахових (відображають особливості педагогічної діяльності) і спеціальних компетенцій (предметно-спеціальних і предметно-методичних).

Однією із важливих складових підготовки майбутнього вчителя хімії є оволодіння методикою навчання хімії та проходженням виробничої педагогічної практики в школі.

Мета педагогічної практики полягає у підготовці студентів до виконання основних функцій педагогічної діяльності вчителя, становленні і розвитку педагогічних компетенцій, формуванні професійних умінь і навичок під час застосування сучасних педагогічних технологій та нових інформаційних засобів навчання, у вихованні особистості майбутнього вчителя.

Педагогічна практика студентів-хіміків педагогічного університету є важливою ланкою підготовки фахівців у системі вищої освіти. У ході практики не тільки закріплюються та поглиблюються теоретичні знання, яких набули студенти в університеті, а й виробляються навички та вміння педагогічної роботи.

Педагогічна практика дає можливість студенту відчути себе на місці вчителя в максимально наближених до дійсності умовах, визначитися, наскільки правильно він вибрав для себе сферу діяльності, з'ясувати ступінь співвіднесеності особистісних якостей з майбутньою професією. На педпрактиці відбувається становлення нової позиції студента - позиції суб'єкта самостійної педагогічної діяльності, суб'єкта нових для нього відносин з дітьми та колегами, перевірка теоретичної та практичної готовності студентів до самостійної роботи, створюються умови для розвитку професійно-значущих якостей, збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя. В умовах реального педагогічного процесу формується методична рефлексія, для вчителя предметом його роздумів стають засоби і методи власної педагогічної діяльності, процеси прийняття педагогічних рішень. Аналіз власної діяльності допомагає практиканту усвідомити труднощі, що виникають у нього під час самостійної педагогічної діяльності, та знайти грамотні шляхи їх подолання.

Таким чином, педагогічна практика створює умови і простір для самовизначення майбутніх вчителів, для відкриття ними кордонів власних здібностей і можливостей.

Компетентнісний підхід в професійній освіті майбутніх вчителів хімії сприяє підготовці кваліфікованого педагога, здатного реалізувати себе у педагогічній професії, приймати на себе відповідальність за вирішення важливих завдань,

розсовувати рамки професійної діяльності, креативного, здатного до ефективної та творчої роботи за фахом на рівні світових стандартів, здатного до саморозвитку та самореалізації. Компетентністний підхід під час підготовки учителів хімії в педагогічних закладах вищої освіти є необхідною складовою освітнього процесу і важливою умовою формування готовності майбутніх учителів-хіміків до реалізації професійного самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Митник, О.Я. (2009). *Розвиток професійної компетентності сучасного вчителя: реалії і перспективи*. Початкова школа, 11(485), 35-37.
2. Селевко, Г.К. (2004). *Компетентности и их классификация*. Народное образование, (4), 138-143.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.36

МОТИВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З СИНДРОМОМ ДАУНА ДО ЗАНЯТЬ СПОРТИВНИМ ПЛАВАННЯМ

Людмила Леонідівна Харченко-Баранецька
канд. фіз.вих., доцент, доцент кафедри олімпійського
та професійного спорту
Херсонський державний університет

УКРАЇНА

Актуальність дослідження. На сьогодні, в Україні актуальним є питання всебічного розвитку дітей з синдромом Дауна. Батьки намагаються вже в дошкільному віці залучати дітей до музичної, театральної, образотворчої діяльності. Вагоме місце в розвитку дітей з даним генетичним порушенням займає і спортивна діяльність. Автори О. Чеботарьова і І. Гладченко (2019) зазначають про наявний значний потенціал у дітей з синдромом Дауна, який і може проявлятися саме у спортивних досягненнях. Плавання, як вид спортивної діяльності – один з сприятливих, як для загального загартування організму загалом, так і для психофізичного розвитку безпосередньо. Проте, для активного залучення дитини до спортивної діяльності домінантом є бажання і мотив саме батьків. Питання впливу психологічного налаштування батьків на активну спортивну діяльність дітей з синдромом Дауна висвітлені недостатньо, що і обґрунтовує актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета дослідження – визначити мотиваційний компонент батьків дітей з синдромом Дауна до занять спортивним плаванням.

Завдання дослідження:

1. Вивчити теоретико-методичні основи обраного напрямку дослідження.
2. На основі психологічного тесту визначити домінуючі мотиваційні компоненти батьків дітей з синдромом Дауна до занять спортивним плаванням.

3. Проаналізувати отримані результати, зробити висновки.

Результати дослідження. Даунізм – одне з розповсюджених генетичних порушень: у 21-й парі хромосоми знаходиться три хромосоми, замість двох. В результаті замість 46 хромосом в кожній клітині знаходиться 47. Причина цього остаточно не встановлена. В 90 % випадках дитина формує зайву хромосому від матері, в 10 % від батька. Своєю назвою синдром зобов'язаний англійському лікарю Джону Дауну, який вперше описав його в 1866 році. Зв'язок між синдромом і зміною кількості хромосом був виявлений тільки в 1959 році французьким генетиком Жеремом Леженом [2].

Плавання справедливо називають ідеальним видом рухової діяльності: жоден вид спорту не має такого великого гігієнічно-оздоровчого і лікувального значення. Визначається це багатьма факторами. Насамперед тим, що саме водне середовище і створювані ним фізичний, механічний, біологічний і температурний впливи викликають сприятливі реакції організму, стимулюють його функціональний розвиток, створюють умови для профілактики та лікування різних захворювань опорно-рухового апарату, серцево-судинної, дихальної та нервової систем [3].

Для дітей з синдромом Дауна, виходячи з практичного досвіду, заняття з спортивного плавання на етапі початкової підготовки передбачають поступове вирішення взаємопов'язаних завдань:

1. Адаптація організму дітей до незвичних і несприятливих для дитини зовнішніх впливів.

2. Загартування організму дітей за принципом поступовості.

3. Корекція опорно-рухового апарату.

4. Зміцнення та розвиток функціональних систем.

5. Гармонійний розвиток фізичних якостей дітей.

6. Корекція психологічного стану дітей.

7. Формування вміння триматися на воді, виконання елементарних спеціальних вправ у воді й оволодіння основними технічними діями спортивних стилів плавання.

Ефективне розв'язання зазначених завдань можливе лише у співпраці з батьками. Саме це і спонукало до вивчення мотиваційного компоненту батьків до занять спортивним плаванням дітей з синдромом Дауна. Адже мотивація відносно психології спорту – це сукупність мотивів, що визначають активність і цілеспрямованість тренувально-змагальної діяльності. Виходячи з теоретико-практичного підходу до питання дослідження вбачається взаємозв'язок мотивації батьків з успішністю та позитивною результативністю вирішення поставлених завдань занять зі спортивного плавання для дітей з синдромом Дауна.

Результати дослідження. Дослідження було організовано і проведено на базі ДЮСШ № 4 м. Херсона, у групі початкової підготовки зі спортивного плавання для дітей з синдромом Дауна віком від 6 до 14 років. В опитуванні приймали участь 10 батьків дітей з синдромом Дауна. Для дослідження був обраний психологічний тестовий опитувальник «Оцінка компонентів мотиваційної структури» [4]. Респонденти відповідали на 42 запитання, запропоновані у бланку-опитувальнику. Після отриманих відповідей відносно ключа результативності тестового опитувальника була проведена обробка отриманих результатів. Так, середній показник набраного максимального балу становить 20. Фігуруючі компоненти мотиваційної структури відображені у таблиці.

Так, у 50 % респондентів виявлений внутрішній мотив (Компонент 1), який пов'язаний з процесом діяльності і виявляється в зацікавленості процесом безпосередньої діяльності. По 20 % набрали компоненти пізнавального (Компонент 2) і змагального (Компонент 4) мотивів. Пізнавальний компонент характеризує зацікавленість суб'єкта в результатах діяльності до якої залучені, змагальний компонент передбачає наміри респондентів підвищувати власні результати порівняно з іншими особами. І у 10 % виявлений мотив самоповаги (Компонент 6), що проявляється в прагненні суб'єкта ставити перед собою все більш важкі завдання в одній ті ж самій діяльності. Отже, проаналізовані ті компоненти мотиваційної сфери, які набрали максимальний бал відносно ключа тестового опитувальника. Максимально отриманий бал відносно відповідей респондентів становить 21 з 28 можливих.

Таблиця 1

Компоненти мотиваційної структури батьків дітей з синдромом Дауна до занять спортивним плаванням на основі психодіагностики

№	% за максимальним балом	Мотиваційний компонент	Тип мотиву	% за мінімальним балом	Мотиваційний компонент	Тип мотиву
1	50 %	Компонент 1	Внутрішній	80 %	Компонент 8	Складність завдання
2	20 %	Компонент 2	Пізнавальний	20 %	Компонент 13	Рівень результатів
3	20 %	Компонент 4	Змагальний			
4	10 %	Компонент 6	Самоповага			

Примітка: Нумерація компонентів відносно ключа психологічного тесту-опитувальника

Мінімальні бали набрали два компоненти відносно опитування респондентів: оцінка складності завдання, що виконується (Компонент 8) – 80 % респондентів і очікуваний рівень результатів діяльності (Компонент 13) – 20 % респондентів. Загалом, отримані результати свідчать про позитивне налаштування батьків на заняття зі спортивного плавання своїх дітей, адже саме батьки супроводжують і приймають активну участь в навчально-тренувальному процесі: знаходяться поруч у воді, показують вправи у воді, які задає тренер, спонукають, мотивують, іноді допомагають подолати страх дітей під час виконання певних спеціальних вправ у воді (Н: занурення, скольжіння). Отримані компоненти з мінімальним балом вказують на те, що батьки впевнені і вірять у своїх дітей, вони не бояться складності завдань.

Висновок. Діагностика мотиваційного компоненту батьків дітей з синдромом Дауна до занять спортивним плаванням дозволила виявити різновид мотивації дорослих, яка спонукає їх залучати власних дітей до спортивного плавання. Оскільки, рушійною силою дітей з синдромом Дауна, залучення їх до певної спортивної діяльності виступають батьки, виявляти мотивацію саме батьків вважаю за доцільним для ефективної навчально-тренувальної діяльності загалом і у спортивному плаванні безпосередньо.

Список використаних джерел:

1. Чеботарьова, О.В., Гладченко, І.В., Василенко-ван де Рей, А., Ліщук, Н.І. (2018). Дитина із синдромом Дауна. Харків: Ранок, ВГ Кенгуру.

2. Чеботарьова, О.В., Гладченко, І.В. (2019). Сосячні діти. Поради батькам і педагогам. Харків: Ранок.
3. Скалій, О. (2003) Азбука плавання: Навчальний посібник. Тернопіль: Астон.
4. Истратова, О.Н., Эксакаусто, Т.В. (2011). Психодиагностика: коллекция лучших тестов. Ростов н/Д: Феникс.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.37

НАЦІОНАЛЬНА РАМКА КВАЛІФІКАЦІЙ І ЄВРОПЕЙСЬКА ТРАНСФЕРНА КРЕДИТНО-НАКОПИЧУВАЛЬНА СИСТЕМА (ДРУГИЙ АСПЕКТ)

Євтух Микола Борисович

дійсний член (академік) НАПН України, доктор пед. наук, професор
Інститут педагогіки НАПН України

УКРАЇНА

Другий аспект. Моделі компетентності та оцінювання.

Науковці Відділення розробили: теоретико-методологічні засади модернізації і концепції змісту гуманітарних дисциплін і дисциплін фізичного циклу в ЗВО гуманітарного, технічного і природничого профілю; варіант структури освіти України, яка є основою створення в Україні Національної рамки кваліфікацій упродовж всього життя; концептуальну модель процесу соціалізації особистості студента у соціокультурному середовищі вищого навчального закладу; концептуальні засади законодавчо-нормативного забезпечення модернізації вищої освіти в Україні; проект Положення “Про впровадження європейської кредитно-трансферної системи у вищий навчальний заклад післядипломної педагогічної освіти”. Також було розроблено та апробовано моделі: компетентності керівника ЗВО; атестації загальноосвітнього навчального закладу; оцінювання діяльності місцевого органу управління освітою з позицій кваліметричного підходу; рейтингового оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів у ринкових умовах. Узагальнено досвід відділів освіти щодо рейтингового оцінювання якості освіти в навчальних закладах і підготовлено для оцінювання програму використання сучасних комп’ютерних технологій [1, 2].

Упровадження результатів наукових досліджень починаючи з 2007 по 2018 рік включно відбувалося за кількома напрямками. Зокрема, підготовка і видання підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, а також впровадження навчальних програм дисциплін (розроблених за кредитно-модульною системою) і пакетів тестових завдань (для забезпечення модульно-рейтингової системи оцінювання успішності студентів). Видавалися монографії та проводилися масові заходи для поширення і апробації новітніх розробок співробітників Інституту та видання збірників наукових матеріалів.

Особливе місце поміж впроваджених результатів наукових досліджень у педагогічну науку і практику посідають підручники і навчально-методичні посібники з математики академіка М.І. Шкіля, які упродовж останніх років кілька разів перевидавалися і нині є серед основних для підготовки вчителів математики у педагогічних вищих навчальних закладах України. Підручники академіка М.Б. Євтуха “Педагогічна психологія”, спільно з академіком С.Д. Максименком “Психологія і педагогіка вищої школи” окрім того, що витримали чотири видання, були видані ще й англійською мовою.

Успішно послуговуються студенти закладів вищої освіти підручниками академіків В.П. Андрущенко, Л.В. Губернського, А.А. Мазаракі, А.Г. Слюсаренка, А.П. Грищенка, В.І. Кононенка, В.С. Бакірова, М.З. Згуровського, М.В. Загірняка, А.І. Кузьмінського, М.П. Таланчука, Б.І. Мокіна та ін.

Найбільш поширеною формою впровадження та використання результатів наукових досліджень стала публікація наукових праць. За даний період науковці Відділення вищої освіти опублікували понад 230 монографій, 70 підручників, 190 навчальних посібників, 142 методичні посібники, більш як 200 навчальних програм, концепцій і рекомендацій, 162 збірники наукових праць, 26 словників і довідників тощо. Понад 200 публікацій розміщено у зарубіжних періодичних виданнях, що свідчить про міжнародне визнання результатів наукових досліджень членів Відділення. Крім того, значна увага приділялась поширенню результатів наукових досліджень на численних міжнародних наукових форумах, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, наукових семінарах, круглих столах тощо.

Прискорення руху України до суспільства знань та її інтеграції в Європейський Союз буде можливим лише за умови перетворення науково-освітнього комплексу з маргінальної сфери інтересів держави і всього суспільства в пріоритетну.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». (2017). (38-39). Відомості Верховної Ради, Київ.
2. Національна доктрина розвитку освіти. (2002). (26). Освіта. Київ.

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ УСТНОЙ УЧЕБНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ РЕЧИ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ НА ПРОДВИНУТОМ ЭТАПЕ

Черненко Ирина Ивановна

ст. преп. кафедры языковой подготовки

*Учебно-научный институт международного образования
Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина*

УКРАИНА

Актуальность проблемы формирования навыков устной учебно-профессиональной речи на материале научного стиля русского языка обусловлена необходимостью оптимизации процесса обучения студентов-иностранцев. Умение общаться на неродном языке в учебно-профессиональной сфере, в полном объеме точно передавать необходимую информацию являются основными компонентами не только учебной, но и дальнейшей профессиональной деятельности. Мы принимаем следующее определение учебно-профессиональной речи: «Учебно-профессиональная речь представляет собой функциональную разновидность научной речи репродуктивно-продуктивного характера, лингвистическая характеристика которой, ее форма, а также реестр ситуаций определяются целями и задачами конкретной формы учебно-профессионального общения» [1].

Теоретические достижения и практические рекомендации в области методов и приемов в обучении устной учебно-профессиональной речи можно изучать в работах А. А. Алхазавили, А. Р. Арутюнова, И. Д. Зарубиной, Д. И. Изаренкова, В. Г. Костомарова, А. А. Леонтьева, Н. А. Метс, О. Д. Митрофановой, Е. И. Пассова, С. В. Тимониной, А. Н. Щукина и др.

И если практические положения данных работ в методике преподавания РКИ достаточно хорошо известны, то практическая реализация основных аспектов указанной проблемы остается актуальной и требует постоянного осмысления и серьезной разработки.

Репродуктивный характер учебно-профессиональной речи обусловлен тем, что она базируется на изученном тексте или прослушанной лекции, а продуктивный тем, что полученная информация может использоваться в других коммуникативных ситуациях и в другой языковой форме. Практическая направленность обучения русскому языку как иностранному предполагает овладение учащимися устной речью в аспектах аудирования и говорения, которое выражается в форме диалогической и монологической речи [2]. Основной целью при обучении монологической и диалогической речи является формирование навыков репродуктивной и продуктивной устной учебно-профессиональной речи, от ответов на вопросы до построения собственного высказывания по теме (выступления на семинаре, доклады на конференции) и диалога. Но при этом различия между монологом и диалогом существенны, если первый характеризуется трудностями логического порядка, то диалогу присуща свернутость, в нем наличествуют повторы, переспросы. В естественном же речевом общении монолог чаще всего

сочетается с элементами диалогической речи. Зачастую одна из этих форм переходит в другую, поскольку между ними нет резких различий.

Монологическое высказывание и диалог можно рассматривать как коммуникативное задание, сформулированное на основе комплексного использования лингвистического и экстралингвистического материала. Иными словами, оно является важным дидактическим средством формирования коммуникативных умений (коммуникативной компетенции), но в то же время коммуникативное задание представляет собой заключительный этап работы над новым и уже известным материалом, завершающим в рамках какой-либо темы.

Коммуникативное задание является средством контроля за усвоением знаний, развитием навыков и умений, формированием коммуникативной компетенции, при продуцировании монологического высказывания следует оценивать как языковую нормативность, так и содержательную полноту высказывания, логику построения и четкость формулировок, выразительность языковых средств.

В связи с этим коммуникативное задание можно рассматривать как отправной пункт организации учебного материала, который определяет содержание, структуру и последовательность предшествующих ему языковых и речевых упражнений. Это можно представить как системно-лингвистический аспект (общая структура предложений, лексика), коммуникативно-лингвистический (конструкции для характеристики определения предмета, классификации, состава и других категорий научного стиля), экстралингвистический (отбор текстов в соответствии с изучаемыми дисциплинами).

На материале научного стиля актуальными являются формулировки коммуникативных заданий с информативной функцией (*расскажите..., передайте содержание...*) и с познавательной (*аргументируйте вашу точку зрения..., докажите...*).

Формулируя коммуникативное задание, мы предлагали необходимые содержание и объем материала, которым должен владеть учащийся для успешной реализации задания.

В разные периоды обучения иностранных студентов можно выделить разные виды *монологического высказывания*, которыми целесообразно заниматься: 1) монологическое высказывание на основе одного текста; 2) монологическое высказывание по теме на основе нескольких текстов; 3) монологическое высказывание на основе диалога.

Что касается *диалога* в учебно-профессиональной речи, то примером элементарного диалога являются вопросы и ответы как неотъемлемая часть работы на занятии с самого начала обучения; позже формированию навыков диалогической речи уделяется отдельное внимание. Основными целями учащихся в диалогическом общении являются сообщение (при ответе на поставленный вопрос), запрос информации с целью уточнить, уяснить что-либо (в форме диалога-расспроса), обсуждение с целью найти оптимальный вариант решения (в форме диалога-обсуждения).

Составлению монологического высказывания на основе одного текста предшествует работа с этим текстом, т.е. сначала чтение, ответы на вопросы с целью выявления понимания основного содержания текста; затем составление плана и выделение информации по этому плану. Последний

аспект представляется наиболее сложным, т.к. связан с умением анализировать текст и вычленять нужную информацию, что и необходимо сформировать у студентов. Первоначально задание «передать содержание текста» многими студентами воспринимается как заучивание наизусть. Работа с информацией текста направлена на формирование навыков а) обобщения или свертывания информации, развертывания, детализации того, что дано в сжатом виде; б) замены одного выражения другим, равнозначным по смыслу, – более свободному обращению с информацией и пересказу, а не заучиванию.

Монологическое высказывание по теме на основе нескольких текстов предполагает не только описанную выше работу с каждым текстом, но и составление общего плана; при этом информация текстов используется последовательно или одни тексты дополняют другие по какому-либо аспекту, что требует еще формирования навыков а) смещения или перемещения отдельных частей; б) объединения разрозненных частей в целое.

Названные выше навыки необходимы при построении монологического высказывания на основе диалога, где требуется как выделение нужной информации, так и соединение, склеивание ее в единый текст (монолог).

Формированию отмеченных выше навыков способствуют упражнения а) подстановочного характера (без преобразования структуры); б) на трансформацию (видоизменение структуры, подбор синонимичных конструкций); в) на сокращение предложения; г) на расширение, распространение высказывания (с заданным материалом или без); д) на составление высказывания (по образцу или без).

Иногда задания группируются по блокам. Сначала задания на общее понимание текста и его структуры: это может быть постановка проблемного вопроса перед чтением текста и более частных вопросов после чтения; составление плана в разных формах. Затем работа с частями текста (абзацами), предполагающая задания на лингвистический анализ текста, на конструирование микротекстов: это может быть постановка вопросов к предложениям абзаца, выделение важных понятий и синонимичные средства выражения их, определение значения и сочетаемость некоторых слов и т.д. В заключение задания на продуцирование сообщения на основе базового текста и на самостоятельную подготовку научных сообщений с использованием лексики базового текста: это может быть выявление особенностей устной речи в сравнении с письменной, установление соответствий между языковыми средствами выражения и смысловыми компонентами текста, объединение информации нескольких текстов или дополнение одного текста другим и т.д.

В работе над двумя формами устной учебно-профессиональной речи важную роль играет сравнительная характеристика монолога и диалога, выявление особенностей синтаксического, лексического характера. Формирование навыков диалогической речи начинается с простых заданий: поставить вопрос к выделенным словам, к предложению и т. д., затем подстановочные задания: дополнить диалог недостающей информацией в репликах, недостающими репликами на основе текста; продолжить диалог на основе текста. Более сложным является составление диалогов на основе информации нескольких текстов и по сути участие в дискуссии по теме.

Учебно-профессиональное общение направлено на повышение мотивации студентов в изучении не только иностранного языка, но и самой

специальности и основано на потребностях студентов в изучении иностранного языка, которое диктует им их будущая профессия [3].

Таким образом, необходимо отметить, что формирование навыков устной учебно-профессиональной речи, профессионально ориентированной компетенции студентов-иностранцев на продвинутом этапе возможно лишь при условии системной работы с двумя ее формами: монологом и диалогом.

Список использованных источников:

1. Суворова, Н. В. (1988). Обучение устной диалогической учебно-профессиональной речи на системе текстов в нефилологическом вузе. *Рус. яз. за рубежом*, (6), 66-71.
2. Новоселова, Н. В., Скорик, А. С. & Семанина, А. А. (2017). Обучение студентов-иностранцев диалогической речи. *Вестник научных конференций*, (3), 80-86.
3. Щербаква, И. В. & Тимашова, М. В. (2019). Роль профессионально-ориентированного обучения в развитии диалогической и монологической речи на иностранном языке в неязыковом вузе. *Балтийский гуманитарный журнал*, (3), 205-207.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.39

НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА ЯК РЕЗУЛЬТАТ СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Вишківська Ванда Болеславівна

кандидат педагогічних наук, доцент

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

УКРАЇНА

Ми живемо у вік інновацій та безперервної модернізації. І це пов'язано не тільки з політичним курсом нашої країни, а й з об'єктивною потребою глобального суспільного розвитку, особливості розвитку якого диктують нові вимоги до особистості професіонала і тих соціальних структур, які здійснюють його підготовку. Особистість, що володіє знаннями, навичками і вміннями, стає головною рушійною силою суспільного розвитку, концентрованим вираженням національної і глобальної можливості. Конкурентоспроможне суспільство - це, перш за все, конкурентоспроможні фахівці, головним механізмом формування яких у сучасному світі є освіта.

Постіндустріальний розвиток веде до радикальної зміни структури робочої сили, що не може не позначитися на системі освіти і підготовки кадрів: скорочується частка некваліфікованої праці і різко зростає частка висококваліфікованої праці, заснованої на високій якості і рівні освіти. У цьому контексті необхідно перейти до нової моделі освіти, адекватної новій моделі економіки. Нова система освіти повинна бути більш гнучкою, характеризуватися, перш за все, опорою на передові інформаційні технології, серед яких Інтернет і цифрові технології, технологічні стартапи, що підтримують будь-яку інноваційну діяльність. Основною метою впровадження нових технологій в освіту є підвищення конкурентоспроможності учнів і швидкий розвиток відповідної галузі виробництва. Тому не збереження і

передача знань, а генерація, виробництво, створення і впровадження нових знань стає головним завданням сучасної освіти. Нові знання повинні відповідати потребам суспільства, і їх подальша доля повинна бути пов'язана з переходом з університетської площини в площину суспільного розвитку, реальної економіки. Відтак, очевидною стає потреба в концептуалізації і впровадженні в систему професійної підготовки нової освітньої парадигми.

У сучасній педагогічній літературі аналізуються різні парадигми базових моделей освітнього процесу. Так, наприклад, Ш. А. Амонашвілі звертає увагу на авторитарно-імперативну і гуманну парадигми освіти [1]. Е. А. Ямбург зосереджує увагу на когнітивній і особистісній парадигмах, наголошуючи, що особистісна парадигма не протиставляється когнітивній, вони доповнюють одна одну, маючи на меті емоційний і соціальний розвиток учнів [14].

У контексті розробки нової освітньої парадигми не втрачає актуальності особистісно-орієнтована парадигма, в межах якої переакцентовуються уявлення про пріоритетні завдання професійної освіти із засвоєння системи знань, умінь, навичок на розвиток особистісного і професійного потенціалу на основі діалогу, довіри, забезпечення суб'єктної позиції студента в освітньому процесі ВНЗ, створення умов для реалізації професійно-особистісного потенціалу майбутнього фахівця [3; 6].

Не менш значущою залишається і діяльнісна парадигма, яка проявляється в такому характері організації освітнього процесу, при якому викладач виступає в ролі "менеджера", організатора навчання, а не в ролі "транслятора знань і способів діяльності"; основний акцент робиться на проектно-творчу діяльність студентів [4]. Однак існує ряд суперечностей між характером навчальної та професійної діяльності, які ускладнюють досягнення зазначеної мети (наприклад, протиріччя між абстрактним предметом навчально-пізнавальної діяльності (інформацією в символічно-знаковій формі: тексти, програми, алгоритми дій) і реальним предметом майбутньої професійної діяльності, яка потребує не академічних знань, а їх грамотного застосування в реальних процесах професійної діяльності.

Перспективною професійно-освітньою парадигмою підготовки фахівців освітньої сфери є розроблена О. С. Белкіним парадигма вітагенної освіти, яка базується на активізації життєвого досвіду студента, який розглядається як вітагенна інформація, що стала надбанням особистості, відкладалася в резервах довгострокової пам'яті і знаходиться в стані постійної готовності до актуалізації в адекватних ситуаціях [2]. По суті, вітагенне навчання - навчання, засноване на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях. Джерелами вітагенної інформації є засоби масової інформації; наукова, технічна і художня література; твори мистецтва; соціальне, ділове і побутове спілкування; різні види діяльності; освітній процес [5]. На думку О. С. Белкіна, включення в навчальний матеріал суб'єктивного досвіду породжує нову психодидактичну реальність, засвоєння якої, з одного боку, збагачує досвід особистості, надає знанням та вмінням особистісного сенсу, а з іншого - збагачує життєвий досвід.

Таким чином, нова освітня парадигма має відповідати запитам сьогодення щодо підготовки фахівців з урахуванням потреб їхнього особистісного розвитку та нових тенденцій у розвитку освіти, до числа яких відносяться глобалізація, уніфікація, інформатизація, відкритість і стандартизація якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили, Ш. А. (1996). *Размышления о гуманной педагогике*. М.: Издательский дом Шалвы Амонашвили.
2. Белкин, А. С. & Жукова, Н. К. (1999). *Витагенное образование*. Голографический подход. Екатеринбург.
3. Вишківська, В.Б. (2014). Використання особистісно орієнтованих технологій в професійній підготовці майбутніх педагогів. *Молодь і ринок*, (5). 6-11.
4. Вишківська, В.Б. (2018). Розвиток професійної компетентності майбутніх фахівців шляхом педагогічного проектування культурно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Естетика і етика педагогічної дії*, (17). 172-180.
5. Мартинець, Л.А. (2015). *Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник*. Донецьк.
6. Якиманская, И.С. (2013). *Основы личностно ориентированного образования*. М.: БИНОМ. Лаборатория знаний.
7. Ямбург, Е. А. (1996). *Школа для всех: Адаптивная модель*. М.: Новая школа.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.40

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗАНЯТЬ ФІТБОЛ-АЕРОБІКОЮ У ФІЗИЧНОМУ
ВИХОВАННІ СТУДЕНТОК**

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Базилевич Наталія Олександрівна,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри ТМФВіС,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

Тонконог Олександр Станіславович,

ст. викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

Божко Сергій Анатолійович

канд. пед. наук, викладач циклової комісії фізичного
виховання та захисту вітчизни

Київський державний коледж туризму та готельного господарства

УКРАЇНА

Збереження та зміцнення здоров'я студентської молоді є одним з найбільш важливих завдань сучасного суспільства, яке відіграє важливу роль у соціально-економічному, політичному та культурному розвитку України. Однак, стан здоров'я молоді загрозливий. Обмеження спеціально організованої рухової активності є одним з провідних чинників зниження фізичної підготовленості молодих людей та резервів їх здоров'я.

На нашу думку, ефективність фізичного виховання студентів у вищому навчальному закладі залежить від побудови нових стратегій фізкультурно-

оздоровчої спрямованості. У зв'язку з цим, на сьогодні особливої актуальності та практичної значущості набувають дослідження, які спрямовані на розробку, апробацію та впровадження у практику різноманітних фізкультурно-оздоровчих засобів виховання, які сприяють фізичному, духовному та естетичному розвитку особистості, є нетрадиційна гімнастика, до складу якої входить фітбол-аеробіка [1, 2, 3].

Вплив фітбол-аеробіки на фізичний і психоемоційний стан студентів досліджували Т.С. Овчинникова, А.А. Потапчук, 2003; І.В. Тихомирова, 2004; Т.В. Левченкова, О.Ю. Сверчкова, 2005; Г.Г. Лукина, 2006; Е.Г. Сайкина, С.В. Кузьміна, 2011; М. В. Верховська, 2015 та інші [4, 5].

Для підвищення позитивної мотивації студенток до занять фізичною культурою і з метою покращення їх фізичного стану була доповнена і впроваджена у навчально-виховний процес сучасна фізкультурно-оздоровча гімнастика з використанням фітболів (Е.Г. Сайкина, С.В. Кузьміна, 2011). Інноваційна експериментальна методика була застосована як в обов'язкових навчальних заняттях з дисципліни «фізичне виховання», так і на факультативних заняттях у позанавчальний час [5].

Дослідження проводилось на базі ЛВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». Для участі у формульованому експерименті було створено дві групи зі студенток 2-го курсу фінансово гуманітарного факультету: контрольна (18 дівчат) і експериментальна (19 дівчат), які не мали достовірних розходжень у початкових результатах тестування їх фізичної підготовленості і функціонального стану.

Студентки контрольної групи займалися фізичною культурою 2 години на тиждень за Навчальною програмою з фізичного виховання для ВНЗ III-IV рівня акредитації. Заняття в експериментальній групі будувались за експериментальною методикою, а також дівчата відвідували факультативне заняття (2 години на тиждень) з фітбол-аеробіки. Експериментальна методика застосування фітбол-аеробіки у фізичному вихованні студенток включала три взаємопов'язаних етапи.

Перший етап *мотиваційно-підготовчий*, мета якого – сприяти розвитку адаптаційних можливостей студенток до фізичних навантажень різного обсягу та інтенсивності, що входять до складу заняття з фітболом, а також залучення дівчат до регулярних занять фізичними вправами. Тривалість означеного етапу два місяці, протягом яких вирішували наступні завдання:

1. Сформувати в студенток позитивну мотивацію до систематичних занять фітбол-аеробікою.

2. Вивчити базові фізичні вправи, що складають зміст фітбол-аеробіки.

3. Сприяти поступовому розвитку у студенток аеробних можливостей організму.

4. Сформувати систему спеціальних знань, гігієнічних навичок у студенток для результативного використання фізкультурно-оздоровчих технологій аеробного спрямування та попередження травматизму.

З метою вирішення означених завдань на цьому етапі використовували наступні методи навчання техніки та фізичної підготовки:

– методи вивчення техніки фізичних вправ (цілісно-розчленований – вивчення по частинам, розучування в цілому, вдосконалення типового варіанту техніки фізичних вправ під музичний супровід);

- словесні та наочні методи навчання рухових дій;
- методи оптимального поєднання фізичних навантажень малої (35-40%) інтенсивності з поступовим збільшенням обсягу повторів;

- метод поступового підвищення інтенсивності навантажень до (50-60%).

Другий етап *мотиваційно-тренувальний*, метою якого було поступовий розвиток функціональних систем організму студенток в режимі аеробної витривалості. Етап тривав 4 місяці, протягом яких вирішувались наступні завдання:

1. Стабілізувати рівень позитивної мотивації у студенток до систематичних занять фізичним вихованням, сформувані у них потребу щодо самостійних занять фізичними вправами з фідболом як під керівництвом викладача, так і самостійно в період зимових канікул.

2. Удосконалити техніку базових фізичних вправ фідбол-аеробіки на рівні стандартного її варіанта з елементами імпровізації.

3. Сприяти розвитку загальної витривалості, силових, швидкісних і швидкісно-силових фізичних якостей.

4. Забезпечити лікарсько-педагогічний контроль та навчити самоконтролю.

5. Сформувані систему спеціальних знань з питань фізкультурно-оздоровчої технології, раціонального харчування, психофізичної регуляції, профілактики шкідливих звичок.

На даному етапі, для вирішення визначених завдань застосовували наступні методи навчання і тренування:

- методи удосконалення техніки фізичних вправ, що вивчалися – метод багаторазового повторення вправ в стандартних умовах, під різний музичний супровід, з поступовим ускладненням та метод імпровізації;

- метод оптимального поєднання фізичних навантажень помірної та великої інтенсивності (70-85%) з поступовим зниженням кількості повторів тренувальних вправ;

- методи повторної, перемінної і комбінованої фізичної вправи.

Застосовувані методи забезпечували ефективно використання комплексів вправ з фідболом. Протягом даного етапу поступово збільшували тривалість факультативного заняття 50-55 хв., фізичні навантаження чергували у різних режимах: аеробному (70 %) і анаеробному (25-30 %), ЧСС у процесі досягнення пікових навантажень знаходиться в межах 160-175 уд.хв; моторна щільність занять при цьому була адекватною на рівні 75-80 %, а загальна педагогічна щільність занять 90-100 %.

Третій етап *мотиваційно-стабілізуючий*, метою якого було – стабілізувати психоемоційні й функціональні можливості студенток. Термін означеного етапу 4-ри місяці, протягом яких вирішувались спеціальні завдання:

1. Удосконалити техніку фізичних вправ з фідболом, індивідуалізувати її та сприяти творчому розвитку.

2. Розширити функціональні можливості студенток, сприяти розвитку всіх фізичних здібностей.

3. Удосконалити творчі аспекти свідомого ставлення студенток до систематичних занять фізичними вправами з фідболом.

4. Озброїти студенток методикою самостійних занять фізичними вправами з фідболом аеробного і анаеробного спрямування.

Для ефективного вирішення поставлених завдань застосовували наступні методи навчання і тренування:

– індивідуально-інтегрованої та індивідуально-варіативної фізичної вправи (додатково методи наочності і вербальні методи);

– оптимального поєднання фізичних навантажень помірної (65-70%) і великої (80-85 %) інтенсивності з адекватним обсягом повторень;

– методи відновлення, релаксації і стретчингу [5].

Відповідно до завдань етапів із застосуванням означених методів були використані наступні фізичні засоби з фітболом:

1) *в підготовчій частині заняття*: загально-розвиваючі вправи, гімнастичні вправи, різновиди ходьби, бігу, стрибків; базові рухи аеробіки, поєднані у блоки і комбінації; танцювальні вправи і елементи ритмики; вправи на гнучкість і рівновагу;

2) *в основній частині заняття*: вправи на м'язи рук; вправи на м'язи ніг; різноманітні комбінації вправ і комплексів фітбол-аеробіки; вправи на м'язи преса; вправи на м'язи спини; вправи на рівновагу; функціональні вправи;

3) *в заключній частині заняття*: вправи на розвиток гнучкості; вправи на розслаблення м'язів.

Як і в будь-якому виді рухової активності на заняттях фітбол-аеробікою вирішували три основних типи педагогічних задач – освітні, оздоровчі й виховні. Обсяг засобів, їх зміст і різноманітність рухів підбирали в залежності від основної мети заняття і фізичної підготовленості студенток експериментальної групи. Для кращого вирішення поставлених завдань експерименту застосовували два типи моделювання і проведення занять фітбол-аеробікою – структурний (хореографічний) і вільний (фрістайл) [4, 5].

У *структурному методі* моделювання фізкультурно-оздоровчих занять фітбол-аеробіки здійснювалось за заздалегідь наміченим планом, при цьому використовували спеціально підготовлені музичні фонограми і розроблені комбінації фізичних вправ, що складались та повторювались у визначеному порядку, із заданою частотою, кількістю рухів і в точній відповідності з музичним супроводом [5]. Такі стандартизовані фізкультурно-оздоровчі заняття використовували на перших двох етапах експериментальної програми.

Вільний метод передбачав спонтанний добір вправ протягом заняття, широко використовувалась імпровізація в рухах і комбінаціях фізичних вправ фітбол-аеробіки. При застосуванні фрістайлу постійно змінювали музичний супровід, зміст вправ і частин заняття, а також методи навчання і проведення занять [5]. Елемент несподіванки, характерний для фрістайлу, був привабливим для студенток експериментальної групи. А введення творчого компоненту в заняття із застосуванням імпровізації на задану рухову тему вимагав високого рівня кваліфікації, музичної і рухової підготовки викладача фізичного виховання.

Перевагою цього підходу є те, що після вивчення фізичних вправ фітбол-аеробіки, студентки експериментальної групи упевнено виконували вправи у рівновазі, що безпосередньо зв'язано з фізичними вправами на фітболі в різних поєднаннях. Цей варіант проведення занять був результативним, тому що студентки отримували можливість оцінити свої досягнення і підвищити рівень тренуваності.

Для збільшення позитивного ефекту від експериментальної методики чітко слідкували за регулюванням фізичного навантаження як у кожному окремому занятті, так і в системі тривалих занять протягом всього експериментального дослідження. Діяльність студентів як на обов'язкових, так і на факультативних заняттях з фітбол-аеробіки організовувалась фронтальним (усі водночас виконують вправи), індивідуальним (самостійне виконання завдання під керівництвом викладача) або коловим способом (виконання вправ по чергово на «станціях» з різною цільовою спрямованістю в складі невеликої групи).

Незважаючи на різні підходи до складання фізкультурно-оздоровчих занять експериментальної програми, не забували про необхідність обліку фізіологічних змін в організмі студенток, що відбуваються під час заняття. Виходячи з того, що студентки мали різний рівень фізичної підготовленості, було рекомендовано різну структуру занять фітбол-аеробікою для студенток із низьким, середнім та високим рівнем фізичної підготовленості.

Так, на основі аналізу літературних джерел у галузі педагогіки, психології, фізичного виховання, спорту і здоров'я людини [1, 2, 3] застосовували оптимальну структуру занять фітбол-аеробікою на факультативних заняттях з фізичного виховання зі студентками II курсу експериментальної групи з різним рівнем фізичної підготовленості. Відповідно, до кожної частини занять підбирали різні вправи фітбо-гімнастики. Вони виконувались з різних вихідних положень, з різним темпом і різною кількістю повторень, зважаючи на рівень фізичної підготовленості студенток експериментальної групи.

До занять фітбол-аеробікою підходили функціонально і приділяли увагу розвитку не лише сили та витривалості, але і гнучкості, рівноваги, спритності. Вправи на розвиток гнучкості на фітболі допомагали звільнитися від перенапруження м'язів, покращували гнучкість хребту, поліпшували поставу і забезпечували необхідну для нормального функціонування усього організму рухливість суглобів плечей, рук і ніг, допомагали розвинути координацію рухів та навчали розслаблятися.

Унікальність запроваджених вправ полягала в тому, що, виконуючи їх, студенткам експериментальної групи доводилось постійно утримувати рівновагу, тому окрім гнучкості розвивалась і спритність, і стійкість, і координація, і навіть, загальна витривалість і сила м'язів всього тіла, а не певної однієї ланки тіла у момент утримання положення.

В заключній частині експериментальних занять застосовували вправи на розвиток гнучкості, які не повинні були викликати хворобливих відчуттів, оскільки при цьому може виникнути рефлекторно-захисна напруга м'язів, яка заважала відновленню рухливості в суглобах [5]. Тому, намагались уникати напруження м'язів під час розтягування.

Контролювали напругу та розслаблення за допомогою правильного дихання. Приймаючи початкове положення, студентки робили глибокий вдих, потім на видиху розтягували потрібний м'яз. У кінцевій точці кожного руху затримувались на 15 рахунків, щоб м'язи встигли розслабитися і максимально розтягнутися. Щоб отримати значного поліпшення гнучкості, займалися як можна частіше, виконуючи вправи на розвиток гнучкості на прикінці кожного тренування, або присвячували розвитку гнучкості усе заняття. Наприклад, 2-3 рази в тиждень виконували один із запропонованих комплексів вправ для розтягування м'язів, по 1 підходу кожних вправ на розтягування у зазначеному

порядку. Щоб не втрачати наявний рівень гнучкості, виконували вправи для розвитку гнучкості м'язів мінімум 3 рази в тиждень.

Виконували вправи одну за одною, плавно переходячи від руху до руху. Слідкували, щоб дихання при цьому було рівним і глибоким, тому що правильне дихання допомагало розслабитися. На відміну від інших варіантів вправ на розвиток гнучкості, розслаблююча гімнастика, що проводилась з використанням фітбола, дала змогу студенткам експериментальної групи розтягнути не лише великі поверхневі м'язи, але і дрібні глибокі, що інші розповсюджені вправи на розвиток гнучкості не задіюють. Від їх стану залежав гармонійний розвиток м'язів усього тіла і те, наскільки стійким виявиться результат занять будь-яким видом фізкультурно-оздоровчих технологій.

Ще одним потужним мотиваційним засобом був музичний супровід занять в експериментальній групі. Акустична система дає змогу використовувати музичний супровід для фізкультурно-оздоровчих програм та занять як зі спортивним обладнанням, так і без нього. За допомогою спеціальних комп'ютерних програм складали фонограми музичного супроводу, які використовували на заняттях фізичним вихованням.

При підборі музичного супроводу керувались принципами, що надавали можливість ефективно використовувати музику. Це принцип урахування психовікових особливостей студентської молоді, характер рухів, що виконуються, художньо-естетичні вимоги до якості звучання музичного твору, відсутність одноманітності музичних творів тощо [5]. Для того, щоб використання музичного супроводу було більш ефективним, створювало позитивний емоційний фон, підвищувало мотивацію до регулярних занять засобами відповідного музичного супроводу, враховували уподобання студенток та напрям заняття з використанням фітболу (аеробний, силовий, розслаблюючий). Такий музичний супровід міг бути як основою під конкретне заняття, так і спеціально підібрані засоби музичної виразності під конкретні вправи, для відволікання від монотонності вправ, концентрації на тілесних відчуттях тощо.

Під час проведення формувального експерименту зі студентками фінансово-гуманітарного факультету особливу увагу приділяли техніці безпеки на заняттях з фітболом. Тому що техніка безпеки на оздоровчих практичних заняттях з фізичного виховання – важливий фактор для забезпечення гарного самопочуття та фізичного здоров'я студентів. До факультативних занять з фітбол-аеробіки допускались лише ті студентки, які пройшли інструктаж з охорони праці, медичний огляд і не мали протипоказань за станом здоров'я.

При проведенні факультативних занять з фітбол-аеробіки дотримуватися правил поведінки, розкладу навчальних занять, встановлених режиму занять та відпочинку. Факультативні заняття з фітбол-аеробіки проводились лише в спортивному одязі та спортивному взутті з неслизькою підшвою. У процесі занять студенткам наголошували і навчали безпечної техніки проведення заняття, домагались носіння відповідного спортивного одягу і спортивного взуття, дотримуватися правил особистої гігієни.

Висновки. Використання фізкультурно-оздоровчої програми з фітбол-аеробіки є практичним проявом сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій, що сприяють формуванню, зміцненню і збереженню здоров'я студентської

молоді. Заняття фітбол-аеробікою – один із сучасних напрямів фізкультурно-оздоровчих технологій з використанням еластичних м'ячів. Вони не мають протипоказань, відмінно формують поставу й зміцнюють м'язи хребта, розвивають координацію. Експериментальна методика застосування фітбол-аеробіки у фізичному вихованні студенток включала три взаємопов'язаних етапи мотиваційно-підготовчій, мотиваційно-тренувальний і мотиваційно-стабілізуєчий, які мали свої завдання і відповідні методи їх реалізації. Для кращого вирішення поставлених завдань застосовували два типи моделювання і проведення занять фітбол-аеробікою – структурний (хореографічний) і вільний (фрістайл).

Список використаних джерел:

1. Бабичева, И. В. (2014). Физкультурно-оздоровительные технологии на занятиях по физическому воспитанию. *Молодой ученый*, (18), 65–67.
2. Круцевич, Т.Ю. & Безверхня, Г. В. (2010). Рекреация у фізичній культурі різних груп населення. Київ : Олімпійська л-ра.
3. Фурман, Ю. М., Мирошніченко, В. М. & Драчк С. П. (2013). Перспективні моделі фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів. К. : НУФВСУ, Олімп. літ-ра.
4. Верховська, М. В. & Рибницький, А. В. (2015). Фітбол-гімнастика як вид факультативних занять з фізичного виховання студентів вищої школи. Мелітополь: ТДАТУ.
5. Сайкина, Е.Г. & Кузьмина, С.В. (2011). Теоретико-методические основы занятий фитбол-аэробикой: учеб. пособ. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.41

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ КОЛЕДЖУ В УМОВАХ ЗМІН

ORCID ID: 0000-0002-2305-4111

Самойленко Оксана Анатоліївна

канд. пед. наук, голова циклової (предметної) комісії
викладачів соціально-економічних дисциплін

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

Мороз Василь Миколайович

директор

ВКНЗ «Коростишівський педагогічний коледж імені І.Я. Франка»

УКРАЇНА

Постановка проблеми. Ми живемо у XXI столітті. Країна та світ змінилися, суспільство змінилося, потреби економіки докорінно змінилися, а підходи до освіти залишилися далеко в минулому сторіччі. В українських школах і вишах учні та студенти здебільшого здобувають сукупність знань без розуміння того, як це може допомогти їм реалізуватися в житті. Освітній процес у закладах професійно-технічної та вищої освіти відірваний від потреб ринку праці та економіки в цілому. Саме тому освітня та наукова галузі мають перетворитися

на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України. У цьому процесі розкривається роль освітнього менеджменту як інструменту підвищення ефективності навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що дослідження шляхів удосконалення управління навчальним закладом на різних рівнях діяльності освітніх організацій стає актуальною проблемою сучасного менеджменту в освіті. Цю проблему у своїх роботах розглядають відомі фахівці педагогічної та психологічної науки. Зокрема, проблему професійно-педагогічної підготовки керівників системи освіти досліджують Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, І. Підласий, М. Поташнік, А. Столяренко та ін. Проблеми оптимізації діяльності навчальних закладів у контексті вдосконалення освітнього менеджменту розробляють В. Олійник, В. Сімонов, Л. Карамушка, Л. Калініна, О. Капітанець. Проте все ще недостатньо розробленою залишається проблема значущості освітнього менеджменту у процесі управління коледжем в умовах змін.

Мета статті. На основі теоретичного аналізу особливостей та сутності освітнього менеджменту розглянути можливості його застосування до управління коледжем в умовах змін.

Методи дослідження: *теоретичні* – аналіз та систематизація педагогічної, психологічної літератури та літератури з менеджменту освіти для визначення науково-теоретичних засад управління коледжем і понятійно-категоріального апарату дослідження; *емпіричні*: спостереження, аналіз продуктів педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У контексті реформи освіти, зокрема, фахової та професійно-технічної, питання ефективності управління навчальним закладом набуває особливої значущості. Визначальну роль у цьому процесі відіграє освітній менеджмент.

Аналіз наукових джерел [1, 2, 4] свідчить, що існує багато різних визначень менеджменту залежно від так званої школи управління (табл. 1.).

Таблиця 1

Сутність та зміст поняття «менеджмент» (за [4])

Інваріанти поняття «менеджмент»				
Наука та мистецтво	Процес	Функція	Апарат управління	Категорія людей
мистецтво, що, як будь-яка наука, базується на концепціях, теоріях, принципах, формах, методах	інтеграційний процес з професійного формування організації та управління нею, відповідно до цілей із використанням визначених засобів	виконання функцій планування, організації, координації, мотивації, контролю праці робітників для досягнення організаційних цілей	ефективне використання та координація всіх ресурсів організації (людських, матеріальних, фінансових тощо) для досягнення її цілей	менеджери, робота яких полягає в організації та управлінні зусиллями всього персоналу для досягнення цілей

З одного боку, менеджмент розглядають як науку, що робить вагомий внесок у розвиток суспільних відносин та сприяє реалізації суспільних потреб, а з іншого – як процес, що здійснюється апаратом управління чи категорією людей засобами реалізації визначеної системи функцій. У свою чергу, цей

процес є об'єктом дослідження науки менеджменту з метою його вдосконалення та адаптації до суспільних потреб.

На сучасному етапі розвитку суспільного життя однією з провідних галузей менеджменту стає освітній, який має свою специфіку та притаманні тільки йому закономірності. Така специфіка, на думку Т. Шамова, зумовлена особливостями предмету, продукту, знарядь та результатів праці менеджера освіти – керівника навчального закладу [8].

На підставі аналізу особливостей праці керівника навчального закладу з позиції освітнього менеджменту можемо зробити висновок, що менеджмент – це система управління, яка передбачає здійснення способів, принципів керівництва, уміння спрямовувати працю людей, знання, досвід, інтелект на досягнення поставлених цілей. У контексті реформи освіти, метою діяльності будь-якого навчального закладу є створення умов для розвитку особистості та творчої самореалізації кожного учня, його морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного зростання. «Створення умов» залежить від ефективності управління навчальним закладом. Ефективність управління забезпечується дієвою системою освітнього менеджменту.

О. Товканець здійснено ґрунтовний аналіз поняття «освітній менеджмент» [6]. Дослідниця приходить до висновку, що «в науковій літературі відсутній єдиний підхід до визначення усталених понять «освіта» та «управління», що зумовило широкий спектр авторських позицій у трактуванні категорії «освітній менеджмент». Про це наглядно засвідчують дискусії з проблем управління освітою, які активно ведуться на сторінках вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних видань і різних міжнародних форумах. Ці дискусії відображають різне бачення освітнього менеджменту вченими.

Проте аналіз наукової дискусії про освітній менеджмент дозволяє виявити дві взаємодоповнюючі концептуальні позиції:

1) акцент робиться на управлінні освітою, що включає комплекс управлінських заходів і рішень, пов'язаних з керівництвом освітніми установами та освітніми системами;

2) освітній менеджмент розглядають у площині розвитку організації за допомогою освіти його співробітників, розширення педагогічних функцій організації, формування її корпоративної культури, залучення персоналу до інноваційної діяльності.

Вважаємо, що в ситуації впровадження фахової передвищої освіти друга концептуальна позиція виступає неодмінним підґрунтям успішного розвитку коледжу. Тільки за умови залучення педагогічного персоналу до інноваційної діяльності, простійного саморозвитку та самоосвіти викладачів, націленості на створення простору можливостей для студентів навчальний заклад має шанси та успішне функціонування. На підтвердження окресленої позиції виступає О. Товканець, яка визначає освітній менеджмент як вид управлінської діяльності, який складається із сукупності методів, засобів та форм впливу на індивідуум та колективи з метою ефективного функціонування освітньої галузі [6].

Освітній менеджмент спирається на чотири основні концепції управління навчальним закладом [2]:

1. Навчальний заклад розглядається як закрита, механістична, раціональна система, управління якою націлено на забезпечення її ефективності; визначальним є критерій економічної ефективності освітньої установи.

2. Навчальний заклад розглядається як напіввідкрита, органічна, природна система, управління якою спрямоване на інтеграцію складових елементів із метою оптимізації її функціонування; акцент робиться на людських стосунках і управлінській поведінці; визначальним є критерій педагогічної ефективності.

3. Навчальний заклад розглядається як відкрита й адаптивна система: у процесі управління основне значення надається ситуаційним змінним зовнішнього середовища (теорії управління розвитком організаційних структур, випадковості, інституціонального розвитку та ін.) з метою забезпечення її політичної гнучкості; визначальним є критерій гнучкості.

4. Навчальний заклад розглядається як цілісна система взаємопов'язаних елементів, у процесі управління якими фахівці спираються на свідомість і критичне мислення суб'єктів, суперечливість і спільність цілей у контексті культурної релевантності; визначальним є критерій релевантності.

Досвід управління коледжем показує, що в умовах змін управління навчальним закладом має будуватися з урахуванням критеріїв гнучкості та релевантності. Ці поняття прийшли в освітній менеджмент зі стратегічного менеджменту, де гнучкість розглядається як ефективна адаптація – здатність організації швидко змінювати внутрішні правила і структуру, види діяльності у гранично стислі терміни, а релевантність як міра відповідності отриманого результату бажаному.

М. Хацер вважає, що гнучкість має два виміри: швидкість реалізації та величина певної зміни в організації. Гнучкість виявляється у пропозиції нової продукції, широкому асортименті виробництва. Властивість гнучкості дозволяє підприємству швидко переналаштовувати свою організаційну структуру. У контексті реформи освіти гнучкість дає можливість швидко перебудувати напрями розвитку коледжу відповідно до потреб ринку праці, таким чином забезпечуючи релевантність системи управління [7].

Сучасний коледж, на нашу думку, – це гнучка організаційна структура, здатна до швидкого пере завантаження в умовах змін. Швидкість реакції коледжу щодо його конкурентів відбиває інертність або мобільність управління, що можуть бути супровідними характеристиками як гнучкості, так і адаптивності. Гнучкість та мобільність не тільки дають стійку конкурентну перевагу навчальному закладу на ринку освітніх послуг, а й дозволяють «активно формувати його, змінювати обставини у своїх інтересах». Властивості гнучкості та мобільності процесів прийняття стратегічних рішень формують у керівника стратегічне бачення процесу розвитку коледжу – найважливішу компетенцію для створення довгострокової конкурентної переваги навчального закладу.

Виконуючи свої обов'язки, керівник навчального закладу виступає у ролі управлінця, дипломата, лідера, новатора, вихователя для якого характерним є виконання п'яти базових операцій: постановка цілей; організаційна робота; мотивація працівників; визначення показників; сприяння розвитку своїх підлеглих [8].

Досвід управління коледжем показує, що стратегія його розвитку – це модель довгострокових дій керівника навчального закладу, реалізація якої спрямована на досягнення поставлених стратегічних цілей. Стратегія – це генеральна комплексна програма дій суб'єкта господарювання, яка визначає його місію, пріоритетні для нього проблеми (фактори невизначеності), головні й проміжні цілі та розподіл ресурсів для їх досягнення.

Розробка стратегії розвитку навчального закладу повинна здійснюватися поетапно. При цьому, обов'язковою умовою розробки ефективної стратегії розвитку коледжу повинно стати всебічне врахування мінливих суспільних умов буття. Наведемо можливі етапи розробки стратегії розвитку коледжу в умовах змін (за В. Симоновим) [4]:

1 етап – усвідомлення місії коледжу.

2 етап – вивчення стану зовнішнього середовища та ступеня його впливу на діяльність навчального закладу. На цьому етапі особливу увагу слід приділити саме факторам нестабільності в економіці України (кризові прояви, наявність освітніх реформ, неефективність державних інституцій у період реформ та ін.).

3 етап – оцінка сильних та слабких сторін діяльності навчального закладу (для чого рекомендується використовувати метод SWOT-аналізу).

4 етап – формування системи стратегічних цілей розвитку коледжу.

5 етап – розробка стратегічних альтернатив розвитку навчального закладу та їх оцінка (вибір).

6 етап – здійснення заходів, що спрямовані на реалізацію розробленої стратегії розвитку коледжу.

7 етап – моніторинг ходу реалізації стратегії та оцінка необхідності її коригування.

8 етап – оцінка реалізації стратегії та врахування недоліків реалізації при розробці наступної або зміні існуючої.

Одними із ключових етапів формування стратегії є вибір стратегії з-поміж опрацьованих стратегічних альтернатив. Для вирішення окресленого завдання на сьогодні існує досить розвинутий інструментарій, який з успіхом можна застосовувати в освітньому менеджменті.

Відповідно до проведеного аналізу зауважимо, що для формування стратегії розвитку коледжу дієвим буде матричний метод, який дозволяє провести детальну оцінку стратегії за мінімальних витрат ресурсів, з урахуванням різноманітних факторів впливу, а графічна інтерпретація допускає порівняння основних стратегічних альтернатив; до того ж він є простим і наочним у використанні.

Матриця – це модель, що може бути побудована на основі будь-яких показників. Найбільше поширення одержали двовимірні матриці, за допомогою яких підприємства або продукція можуть порівнюватися один із одним за такими критеріями, як темп зростання продажів, відносна конкурентна позиція, стадія життєвого циклу, частка ринку, привабливість галузі й ін. [5]. У застосунку до навчального закладу критеріями порівняння можуть слугувати зростання кількості абітурієнтів, конкурентна позиція на ринку освітніх послуг у регіоні, частка охоплення ринку освітніх послуг,

привабливість навчального закладу для вступників, працевлаштування випускників після закінчення коледжу та ін.

Найбільш популярними матричними інструментами під час розробки стратегій є матриця SWOT – аналіз сильних (Strengths) та слабких (Weaknesses) сторін внутрішнього середовища з позиції можливостей (Opportunities) та загроз (Threats) зовнішнього середовища [3].

Перед початком SWOT-аналізу комплексно зосереджуються на ймовірних загрозах і можливостях, що постають перед учасниками процесу. Після цього з'ясовують, які загрози є найбільш імовірними і які ризики вони здатні спричинити. Саме вони потребують найбільшої уваги і концентрації зусиль з метою їх усунення. Оцінюючи можливості, слід зважити на їх потенційну привабливість і ймовірність їх реалізації, а також на те, чи заплановані вигоди можуть перевершити ймовірні втрати внаслідок реалізації можливостей. Іноді можливості несуть в собі як велику привабливість, так і великий ризик. Залежно від ситуації один і той самий фактор здатний бути як загрозою, так і можливістю.

У застосуванні до освітнього менеджменту, мета SWOT-аналізу – виявлення сильних і слабких сторін у розвитку навчального закладу, які можуть стати ключовими факторами успіху коледжу серед конкурентних йому.

Висновки і пропозиції. Таким чином, оцінивши дефініції терміну «освітній менеджмент», його концептуальні засади та мету застосування для побудови ефективної стратегії розвитку коледжу запропоновано використання «SWOT-аналізу» з врахуванням змінних суспільних умов. Таке врахування зазначених умов нестабільності дозволить навчальним закладам підвищити ефективність розробки власної стратегії розвитку.

До перспектив подальших досліджень відносимо представлення результатів «SWOT-аналізу» стратегії розвитку педагогічного коледжу в умовах упровадження фахової передвищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Андрушків, Б.М. & Кузьмін, О.Е. (1995) *Основи менеджменту*. Львів: "Світ".
2. Карамушка, Л.М. (2004) *Психологія освітнього менеджменту*. Київ, Либідь.
3. Лісовський, С. А. (2016) *SWOT-аналіз і аналіз прогалін (GAP-аналіз) політик, програм, планів і законодавчих актів у сфері суспільного добробуту (соціального захисту) і підготовка рекомендацій щодо їх удосконалення відповідно до положень Конвенції Ріо; GEF, UNDP, Проект ПРООН/ГЕФ "Інтеграція положень Конвенції Ріо у національну політику України"*. Київ ; Херсон : Грінь Д. С.
4. Симонов, В.П. (1997) *Педагогический менеджмент*. Москва.
5. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: монографія / за заг. ред. Ю. Б. Іванова, О. М.Тищенко. Харків : ВД «ІНЖЕК».
6. Товканець, О. С. (2018) *Освітній менеджмент як філософія соціального управління. Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки, (167), 98-101.*
7. Хацер, М.В. (2014) *Стратегія розвитку підприємства в умовах нестабільності економіки держави. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки), (3/27).*
8. Шамова, Т.И. & Третьяков, Н.П. (2002) *Управление образовательными системами*. Москва.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.42

ОРГАНІЗАЦІЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ ДЛЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В 2000-І РОКИ

ORCID ID: 0000-0002-0432-8893

Шевченко Світлана Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти

Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

УКРАЇНА

Робота з дітьми та молоддю з особливими потребами є одним із важливих і пріоритетних напрямів спеціальної та соціальної педагогіки, в основі якої – правові основи соціального захисту та підтримки цієї категорії населення, система державних і недержавних закладів і установ, форми, методи соціально-педагогічної роботи, соціальні технології і технології соціально-педагогічної роботи, зміст і специфіка яких визначається рівнем обмеження життєдіяльності дітей та молоді, а також повноваженнями організації соціальної сфери, рівнем кваліфікації працівників, досвідом роботи, фінансуванням, ресурсами тощо. Саме тому суспільству варто адаптувати існуючі в ньому стандарти до потреб людей з особливими потребами для того, аби вони не почували себе заручниками обставин та обмеженої дієздатності.

Історіографію дослідження склали: психолого-педагогічна теорія корекційної спрямованості навчання, виховання та розвитку дітей з особливими потребами (В. Засенко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, І. Мартиненко, В. Синьов, О. Таранченко, М. Шеремет та ін.). Результати ґрунтовних досліджень історико-педагогічних аспектів становлення та розвитку вітчизняної корекційної педагогіки і спеціальної психології широко висвітлюються в наукових працях українських вчених (В. Бондар, Н. Засенко, В. Золотоверх, С. Кульбіда, І. Соколянський, М. Супрун, О. Шевченко, М. Ярмаченко та ін.). Означений аспект навчального процесу дітей із особливими потребами був предметом розгляду таких українських учених: В. Засенка, Т. Єжової, С. Кульбіди, О. Таранченко та ін. Питання теорії та історії організації спеціального навчання і виховання дітей, що недочувають і глухих, завжди були предметом багатьох досліджень (В. Бондаря, В. Засенка, Є. Синьова, В. Шевченка, Л. Фомічової, М. Ярмаченка та ін.).

Огляд історіографічних джерел із проблем організації діяльності спеціальної школи для дітей з особливими потребами та їх соціального захисту в 2000-і роки дає можливість констатувати, що діяльність спеціальних закладів складалася з ефективного забезпечення як навчальним обладнанням так і різними засобами технічного обладнання. Зокрема, відбувалося постійне контролювання режиму роботи спеціальної школи з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу відповідно до контингенту вихованців, а також її напряму роботи, яка погоджувалася з відповідними органами управління освіти та державною санітарно-епідеміологічною службою. Для забезпечення організаційної діяльності дітей з

особливими потребами, під час канікул адміністрація спеціальної загальноосвітньої школи сприяла організації відпочинку та оздоровлення вихованців у дитячих санаторіях, таборах відпочинку тощо.

Утримання учнів, які потребували корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у спеціальних школах (школах-інтернатах) державної та комунальної власності здійснювалося за рахунок держави. Зокрема, учнів спеціальних шкіл забезпечували предметами гардеробу, текстильної білизни та предметами першої потреби відповідно до Норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 17.11.2003 № 763, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 12.01.2004 за № 27/8626 [1]. Крім того, спортивним інвентарем та обладнанням, засобами навчання та іншим навчальним приладдям, іграшками та іграми, матеріалами для розвитку індивідуальних творчих здібностей учнів, гурткової, секційної роботи, технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення.

Забезпечення підручниками та навчальними посібниками учнів спеціальних шкіл здійснювалося відповідно до Порядку забезпечення учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів підручниками та навчальними посібниками, затвердженого наказом Міністерства освіти України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України від 24.12.99 № 442/311/155, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13.01.2000 за № 14/4235 (із змінами) [1]. Зазначимо, що учні спеціальних шкіл з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату забезпечували засобами індивідуальної корекції. Проте, учні спеціальних шкіл з числа дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, перебували на повному державному утриманні та користувалися пільгами, установленими законодавством для цієї категорії дітей.

Проведений аналіз наукової літератури показав, що в освітніх закладах відбувалася організація взаємодії установ масової і спеціальної освіти, інноваційні змістові технології соціальної адаптації, підготовка до самостійного життя; застосування реабілітації, відновлювального лікування та оздоровлення; формування індивідуальності, сприяння соціалізації з урахуванням можливостей та індивідуальних потреб молодшої людини з особливими потребами.

Список використаних джерел:

1. *Положення про спеціальну загальноосвітню школу-інтернат (школу, клас) України для дітей з вадами фізичного або розумового розвитку (Закон України)*. Випучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0120-93>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.43

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО СПРЯМУВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Хмельницька Олена Сергіївна

канд. пед. наук, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Ткаченко Лариса Василівна

канд. філол. наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

УКРАЇНА

Сучасні зміни та трансформації освіти покликані формувати активну особистість, що здатна мислити творчо, самостійно і продуктивно. Згідно Законів України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014), Концепції Нової української школи (2016), одним із ефективних шляхів досягнення такого результату є застосування у навчальному процесі технології критичного мислення.

В основі формування цілісної, усебічно розвиненої особистості, патріота з активною громадянською позицією, інноватора, поряд із ключовими компетентностями лежить наскрізне уміння критично мислити.

Упровадження технології розвитку критичного мислення забезпечує перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення. Зрештою, критичне мислення є дієвим способом виховання громадян, які мають власну думку, обґрунтовану позицію і не дозволяють маніпулювати своєю свідомістю.

До проблеми критичного мислення звертались педагоги епохи Просвітництва (Вольтер, Ж.-Ж. Руссо, І. Кант, Дж. Локк). Вони вважали, що формування вільної, відповідальної, гармонійної і творчої особистості слід розглядати саме через призму критицизму.

Проблема критичного мислення охарактеризована в працях відомих американських психологів ХХ ст. У. Джемса та Дж. Д'юї. Цю проблему досліджували Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, М. Ліпман, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та ін.

Поняття, принципи та закономірності функціонування критичного мислення вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: В. Біблер, Т. Бізенков, П. Блонський, А. Брушлинський, М. Вертгеймер, Д. Вількеєв, Дж. Гілфорд, І. Ільясов, З. Калмикова, І. Лернер, О. Лук, О. Матюшкін, М. Махмутов,

С. Рубінштейн, Б. Теплов, О. Тихомиров, В. Шубинський та ін. Формуванню критичного мислення у навчальній діяльності присвячені дослідження Ш. Амонашвілі, А. Байрамова, Т. Бізенкова, С. Векслера, Д. Джумалієвої, В. Казакова, В. Коневої, В. Крутецького, Г. Липкіної, В. Макаренко, Ф. Мінкіної, О. Пометун, Л. Рибак, В. Синельнікова, О. Тихомирова, О. Туманцова, С. Терно, Н. Тягло та ін.

Сучасна педагогіка трактує поняття «критичне мислення» як складний, багаторівневий процес творчого переосмислення отриманої інформації, який ґрунтується на усвідомленому сприйнятті власної розумової діяльності в інтелектуальному середовищі і дає змогу сформуванню важливих цінностей, вибудувати власну модель поведінки.

Зазначена освітня технологія сприяє розв'язанню наступних задач: освітньої мотивації (підвищення інтересу до процесу навчання та активного сприйняття навчального матеріалу); інформаційної грамотності (розвиток здатності до самостійної аналітичної та оцінювальної роботи з інформацією будь-якої складності); культури мовлення (формування навичок написання текстів різних жанрів); соціальної компетентності (формування комунікативних навичок та відповідальності за знання).

Реалізація технології передбачає реалізацію трьох основних етапів, в основу яких покладено базовий дидактичний цикл. Кожна стадія має свою мету й завдання, а також набір прийомів, методів, спрямованих перш за все на активізацію дослідної, творчої діяльності, а потім на осмислення й узагальнення здобутих знань.

Перший етап – «виклику», на якому виникає інтерес до теми, визначається мета навчання нового навчального матеріалу.

Другий етап – «осмислення», у ході якого здійснюється безпосередня осмислена робота, складання опорних конспектів, таблиць, що направлена на власне розуміння обраної теми.

Третій етап – «рефлексія», на якому відбувається активне переосмислення власних уявлень з урахуванням набутих знань, обмін знаннями з іншими, оцінка і самооцінка діяльності (Бохан М.А., 2018).

Під час вивчення дисциплін педагогічного спрямування («Загальна педагогіка. Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», «Практична педагогіка з основами педагогічної майстерності», «Педагогіка вищої школи», «Технології спеціальної діяльності» тощо) у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» для розвитку критичного мислення здійснюється створення у процесі навчання проблемних ситуацій; використання кейс-методів; ознайомлення студентів із принципами, стратегіями та процедурами критичного мислення; створення ситуацій вибору; застосування інтерактивних форм навчання (діалогів, дискусій); письмовий виклад міркувань студентів із подальшою рефлексією (творчі роботи, есе); надання студентам права на помилку та моделювання ситуації з її виправлення.

Розвиток критичного мислення – це одночасно активний та інтерактивний процес, який заснований на творчому співробітництві студента і викладача, студентів між собою (соціальна компетентність).

На практичних заняттях з дисциплін педагогічного спрямування переважає дослідницька діяльність, отримання знань студентами в активній пізнавальній формі. Головне завдання викладача – це вміле поєднання інтерактивних, інформаційно-комунікаційних технологій із метою забезпечення розвитку критичного мислення у здобувачів вищої освіти.

У процесі використання технології критичного мислення знання засвоюються міцніше і легше, адже інтерактивні методики розраховані не на заучування, а на творчий процес пізнання, на постановку проблеми та пошуки її вирішення, можливість бачити й оцінювати альтернативи, встановлювати пріоритети, визначати достовірність і доцільність інформації, приймати необхідні рішення, коригувати помилки, зокрема і в процесі власного мислення, уміння використовувати графічні організатори, знаходити, аналізувати й інтерпретувати інформацію з різних джерел, презентувати результати роботи. Співпраця в парах, трійках, малих групах, загальному колі розвиває комунікативність, здатність до праці у колективі, сприяє обміну ідеями.

Інноваційними педагогічними інструментами під час вивчення дисциплін педагогічного спрямування у вищій школі є методики INSERT (детальне опрацювання) та «Mind Maps» (карти асоціацій, карти розуму, карти думок, карти пам'яті, ментальні карти). Ці інструменти покликані сформувати цілісне сприйняття освітнього процесу, а також систематизувати пройдений матеріал. У процесі роботи з ментальними картами поданий матеріал засвоюється легко, оскільки передбачає вербалізацію і візуалізацію теми, може бути формою передачі і засвоєння знань під час проведення лекційних та практичних занять (Єрко Г., Луцюк Ю., 2018).

Під час проходження педагогічної практики студенти мають можливість перевірити чи готові вони до застосування своїх теоретичних знань у практичній діяльності. Одним із елементів педагогічної практики є аналіз уроків. Саме на цьому етапі є можливості для формування критичного мислення майбутнього фахівця. Вони оцінюють свої досягнення, визнають невдачі та усвідомлюють шляхи подальшого професійного самовдосконалення, здійснюючи самоаналіз проведених занять.

Таким чином, застосування технології розвитку критичного мислення під час освітнього процесу у закладі вищої освіти спрямоване на всебічний розвиток особистості студента, розвиток його фахових та професійних компетентностей, уміння знаходити рішення у проблемних ситуаціях, здатність до саморозвитку і самоаналізу, оволодіння критичним стилем мислення, уміння приймати оптимальні рішення у будь-якій життєвій ситуації.

Список використаних джерел:

1. Бохан, М.А. (2018). Розвиток критичного мислення у процесі навчання дітей та молоді Вилучено із http://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2018/03/2018_03_29_2_Bohan.pdf
2. Єрко, Г., Луцюк, Ю. (2018). Формування критичного мислення майбутніх учителів початкової школи при вивченні дисципліни «Методика навчання освітньої галузі «Суспільствознавство». *Педагогічний часопис Волині*, (9), 68-74. Вилучено із http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2018_2_13

3. Макаренко, В. М., Туманцова, О. О. (2008). Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків: вид. група «Основа».
4. Музичук, К. (2019). Розвиток критичного мислення здобувачів вищої освіти в умовах змішаного навчання. *Нова педагогічна думка*, (99), 61-65. Вилучено із http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2019_3_18
5. Пометун, О. І. (2016). Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. Дніпропетровськ: Ліра.
6. Терно, С.О. (2011). Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) : посібник для вчителя. Запоріжжя : Запорізький національний університет.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.44

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ

Пангелов Б.П.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спортивних
дисциплін, ігор і туризму,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

Рубан В.Ю.

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, старший викладач,
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*

УКРАЇНА

У процесі змін соціально-економічної і політичної ситуації в Україні змінюються цільові пріоритети фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, її завдання, методи і форми, технології організації навчальної, фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової роботи.

На основі аналізу сучасних наукових досліджень підкреслюється, що педагогічна технологія – це науково обґрунтована системна модель діяльності вчителя, яка містить опис алгоритму його дій з розв'язанням певної навчально-виховної проблеми [4].

На нашу думку сутність педагогічної технології оптимізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів у сільському соціумі полягає у сукупності педагогічних дій, які спрямовані на досягнення оздоровчих ефектів, запланованих результатів виховання та оздоровлення учнів (підвищення рівня здоров'я, фізичного розвитку, фізичної підготовленості, рухової активності).

Мета – визначити методологічне підґрунття та структурні компоненти побудови педагогічної технології оздоровлення учнів в умовах сільського соціуму.

У якості обов'язкових структурних компонентів побудови педагогічної технології оздоровлення учнів ми розглядаємо [3]:

- *теоретичні ідеї*, які є базовою основою фізичного розвитку особистості;
- *педагогічне проектування*, яке є конкретною програмою педагогічних дій, спрямованих на підвищення рівня фізичного стану учнів;
- *педагогічний процес*, який складається із завдань, підходів, змісту, та видів діяльності, які забезпечують участь дітей у фізкультурно-оздоровчих заходах;
- *педагогічна майстерність*, яка полягає у виборі найбільш ефективних методів і прийомів навчання і виховання, які є адекватними для певного контингенту учнів, з врахуванням можливостей соціокультурного середовища.

У сфері фізичного виховання будь-яка технологія передбачає визначення алгоритму послідовного здійснення певних технологічних операцій (типових дій, процедур тощо), реалізація яких забезпечує очікуваний результат (досягнення визначеної мети і завдань) в умовах перманентної зміни внутрішнього та зовнішнього середовища соціальної системи [2].

Методологічними підставами для проектування фізкультурно-оздоровчої діяльності виступають [1]:

- системний підхід, що дозволяє уявити процес діяльності як цілісне явище, що розвивається в єдності, ієрархічній послідовності та упорядкованості великої кількості системно-структурних елементів;
- нормативно-цільовий підхід, що передбачає постановку цілей, проектування структури, змісту й результатів діяльності щодо загальноприйнятих підходів і норм;
- особистісно-орієнтований підхід, що дозволяє формувати й практично реалізовувати спрямованість процесу фізкультурно-оздоровчої роботи на розвиток особистості фізичного культури й культури здоров'я індивідуума.

Система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи володіє певними якісними характеристиками, які визначають її як:

- соціально-педагогічну систему, яка охоплює своїм впливом школу і соціум і здійснює цілеспрямований педагогічний вплив на всі сфери життєдіяльності учня;
- відкриту систему, що заснована на партнерстві школи, відкритої до інновацій з різними соціокультурними об'єктами;
- інтегровану систему шкільної і додаткової освіти, яка охоплює весь контингент учнів;
- багатofункціональну систему, яка реалізовує інтегруючу, регулюючу функції, а також діагностичну, виховну, навчальну, оздоровчу, культурно-дозвіллеву, соціалізуючу;
- полісуб'єктну систему, що об'єднує різні суб'єкти оздоровчого процесу: педагогів, батьків, учнів, тренерів, медичних працівників;

Отже застосовується відповідна сукупність конкретних теоретичних і методологічних підходів до організації і проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів в умовах сільської школи.

Список використаних джерел:

1. Андреева, О. В. (2013). Концептуальні та прикладні аспекти технологізації проектувальної діяльності в сфері фізичної рекреації. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (1), 35-39.
2. Ковальова, Н. В. (2013). *Технологія проектування позакласної роботи старшокласників з фізичного виховання*: (автореф. дис. ...канд. наук з фізичного виховання і спорту). *Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України*.
3. Пангелова, Н. Є. (2014). *Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання* (дис. ... доктора наук з фіз. вих. та спорту). Переяслав-Хмельницький.
4. Педагогічні технології: теорія і практика: за ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава: АСМУ.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.45

ПРАКТИЧНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Корнят Віра Степанівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи

Львівський національний університет імені Івана Франка

УКРАЇНА

Питання якісної професійної підготовки фахівців, які володіють необхідними компетентностями, у системі вищої освіти було і залишається актуальним. Особливої значущості воно набуває, коли стосується фахівців у сфері «людина – людина»: вихователів закладів дошкільної освіти, вчителів початкової освіти, спеціальних педагогів, соціальних педагогів, соціальних працівників та інших галузей.

У теорії та практиці сучасної педагогічної освіти наявна низка фундаментальних наукових досліджень, які розглядають закономірності професійної підготовки фахівців (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Сластьонін та ін.), проблеми реформування та модернізації вищої освіти (В. Кремень, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.). Сучасні соціальні, економічні, суспільно-політичні зміни в суспільстві загалом загострюють потребу у фахівцях, котрі б допомагали особистості, групі людей, які опинилися у складній життєвій ситуації, долати труднощі соціалізації, саморелазуватися, самоствердитися, жити повноцінним життям. Ці завдання покликаний вирішувати соціальний педагог, соціальний працівник. Відтак питання його професійної підготовки набуває ваги. Проблема професійної

підготовки майбутнього соціального педагога була і залишається предметом наукових досліджень вітчизняних учених. Вивчалися теоретико-методологічні засади професійної підготовки соціальних педагогів (В. Поліщук, Р. Вайнола, І. Доброскок), особливості підготовки соціальних педагогів до виконання окремих професійних функцій (Г. Локарева, С. Пащенко, А. Первушина), до соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в різних соціумах (В. Оржеховська, Ю. Мацкевич, С. Харченко).

Серед важливих засобів, які забезпечують підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери до виконання професійної діяльності, є педагогічна практика. Під час практики студент здійснює ті вчинки, що відповідають нормам власне професійних та соціальних відносин фахівців. Завдяки практиці засвоєні в навчанні знання, уміння й навички виступають уже не як предмет навчальної діяльності, а як засіб діяльності професійної. Саме під час практики відбувається формування особистості професіонала як цілісного утворення в єдності знань, умінь та навичок, професійно-важливих якостей та ціннісних установок [1].

Соціально-педагогічна діяльність, як і соціальна робота, є однією з багатопланових та трудомістких. Вони передбачають надання допомоги індивідам, групам чи спільнотам, посиленні або відновленні їх здатностей до соціального функціонування та створенні сприятливих суспільних умов для досягнення цих цілей [2]. Майбутній фахівець повинен бути підготовлений до неї вже у процесі навчання. В ході професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, соціальних працівників до виконання професійної діяльності навчальний заклад не лише має наповнити студентів відповідними знаннями, а й сформувати відповідні уміння, дати їм можливість спробувати реалізувати себе в безпосередній роботі з різними категоріями людей. Таку можливість студенти отримують у ході педагогічної практики. Можливості педагогічної практики для професійного росту та становлення фахівця є надзвичайно великі. Вона, з одного боку, – важлива складова професійної підготовки, спрямована на закріплення та реалізацію в спеціально створених умовах набутих студентами предметних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь та навичок, необхідних для професійної діяльності; з іншого – засіб творчого розвитку та саморозвитку фахівця, формування у нього професійно значущих якостей і готовності до інноваційної діяльності [3]. Практика проводиться в умовах, які відповідають умовам самостійної соціально-педагогічної діяльності чи соціальної роботи. Робота студентів у період практики характеризується тим же різноманіттям функцій, що і робота соціального педагога чи соціального працівника. Педагогічна практика наділена великими можливостями для формування внутрішньої установки на професію. Під час її здійснення інтенсифікується процес професійного становлення соціального педагога, соціального працівника, його самоосвіти і самовиховання, відбувається перевірка ступеня професійної готовності й придатності до фахової діяльності, рівня соціальної спрямованості. Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, технологіями, формами організації і видами професійної діяльності, формування на базі одержаних знань професійних умінь, навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в закладах освіти, закладах соціальної сфери

з педагогічною спрямованістю, виховання потреби систематично поповнювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності [4].

Формування професійних умінь у процесі навчання майбутніх соціальних педагогів, соціального працівника, на думку В. Барій, до певної міри набуває більш важливого значення, аніж оволодіння теоретичними знаннями, бо без уміння ефективно застосовувати знання на практиці фахівець в такій складній професійній сфері як соціальна може взагалі не відбутися [5]. До моменту проходження педагогічної практики студенти вже отримують теоретичну, психолого-педагогічну, методичну підготовку. Практика ж, ставлячи студента в умови самостійного розв'язання проблем, дає йому змогу перевірити свою готовність до професійної діяльності. Від організації і проведення практики залежить готовність практиканта ефективно застосовувати отримані знання і навички в безпосередній роботі з дітьми, що робить практику особливо важливою для професіоналізації студентів. Педагогічна практика нерідко впливає на ставлення студентів до майбутньої професії та призводить іноді до розчарування в ній. Це пов'язано, по-перше, з розривом між настановою на «ідеальні моделі», на які орієнтуються студенти під час теоретичного навчання, і проходження практики в реальних умовах; по-друге, з міжособистісними стосунками, які виникають у ході практики; по-третє, ефективність практики може знижуватися через переоцінку своїх знань, умінь і навичок [6].

Ефективність педагогічної практики забезпечується зв'язками між навчальним закладом та відповідною базою практики – соціальною установою. З одного боку, соціальна установа зацікавлена у співпраці з навчальним закладом для отримання в майбутньому кваліфікованих працівників, а з другого – без безпосередньої участі і допомоги соціальної установи підготовка спеціаліста у закладі є неможливою. Як зазначає Н. Гайдук, працівники установ баз практики повинні не лише створювати умови для виконання поставлених завдань, але й оцінювати їх успіхи, невдачі. Такі питання вимагають від супервізорів на практиці відповідних знань та умінь [7]. Відповідно, стоїть питання про необхідність певних консультацій, короткочасних курсів для них, які дають уявлення про основні функції керівника практики, знайомство з програмою практики, основними завданнями.

Навчання студентів на робочому місці дає можливість оволодіти конкретними навичками, відчутти себе спеціалістом і зрозуміти її суть. Важливо, щоб студенти мали можливість, навіть під безпосереднім керівництвом, але повністю виконувати завдання, які передбачають всі етапи роботи – планування, визначення проблеми, постановка мети, підбір методів діагностики, їх реалізація, оцінка та підбиття підсумків. Якщо студенти будуть лише спостерігати за роботою іншого (соціального педагога, соціального працівника, колеги-студента), не маючи можливості діяти самостійно, то навчання не буде повноцінним. У процесі професійного навчання мають місце і спостереження, і наслідування, але цього недостатньо, потрібна реальна практика, практична діяльність студента. Отже, практика продовжує процес входження студента в професійну діяльність, створюючи чудові умови для оволодіння фаховими вміннями. Студенти можуть самостійно виконувати діяльність, мають можливість експериментувати, шукати, творчо

використовувати набуті вміння, удосконалюючи таким чином власну компетентність.

Важливим є також змістове наповнення практики. Чітке розуміння студентом особливостей проблеми, шляхів її вирішення, чіткий план роботи – це ті компоненти, які допомагають майбутньому фахівцеві з одного боку виконати формальні вимоги (виконання навчального плану, завдань практики), а з іншого – вирішити проблему, допомогти у її вирішенні, відтак робити впевнені кроки в оволодінні професією..

Таким чином, практика є невід’ємною складовою освітнього процесу закладу вищої освіти на етапі професійного становлення. Разом з теоретичною складовою створює фундамент професійної компетентності фахівця.

Список використаних джерел:

1. Бутенко, Н.Ю. (2005). *Педагогічна практика: підготовка та реалізація*: навч. посіб.: за заг. ред. Н.Ю.Бутенко. – Київ : КНЕУ.
2. Овчарова, Р.В. (2001). *Справочная книга социального педагога*. М. : Сфера.
3. Вайнола, Р.Х. (2009). *Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Національний пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ.
4. Фалинська, З.З. (2006). *Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах* : (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. Теорія і методика професійної освіти). Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця.
5. Багрій, В.Н. (2010). *Формування професійних вмінь майбутніх соціальних педагогів у процесі педагогічної практики* : (автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. Теорія і методика професійної освіти). Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця.
6. Корнят, В.С. (2015). *Формування діагностичних умінь майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки в педагогічних коледжах* :(дис. ... канд.. пед. наук: 13.00.04). Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ.
7. Гайдук, Н. (2006). Професійна підготовка соціальних працівників в національному університеті «Львівська політехніка». *Педагогіка і психологія проф. Освіти*, № 5, 123–137.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.46

РОЗВИВАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАРОДНИХ РУХЛИВИХ ІГОР В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Троценко Тетяна Юріївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту
*Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди*

Данилко Валентина Миколаївна

викладач кафедри теорії та методики фізичного виховання і спорту
*Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди*

Троценко Дмитро Валерійович

викладач кафедри спортивних дисциплін, ігор і туризму
*Державний вищий навчальний заклад
«Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди*

УКРАЇНА

Сучасна система фізичного виховання школярів передбачає широке використання народних рухливих ігор у початковій школі, які є одним з провідних засобів підвищення рухової активності молодших школярів, сприяють формуванню позитивної мотивації до занять фізичними вправами та вихованню гармонійно розвиненої особистості. Однак, аналіз шкільних програм, навчальних посібників та практики фізичного виховання показує, що народні рухливі ігри в початковій школі використовуються епізодично, без достатнього наукового обґрунтування їх впливу на фізичний стан дітей та їх морально-вольове вдосконалення [2].

У навчально-виховному процесі початкової школи народні рухливі ігри використовуються як засіб фізичного виховання, проте розвивально-виховний потенціал українських рухливих народних ігор значно ширший. Будучи важливим засобом надбання і передачі соціального досвіду, народні рухливі ігри повинні увійти сьогодні у всі сфери навчально-виховної роботи, емоційно збагачуючи особистість, викликаючи потребу до творчої діяльності та підвищення фізичної працездатності [1].

Творцем національних рухливих ігор є сам народ зі своїм багатотисячним досвідом, а виховання при цьому набуває народного характеру. У свою чергу, кожен народ, в залежності від соціально-економічних умов свого розвитку, психічного складу, географічного положення історично виробляв самобутні види рухливих ігор та розваг, способи їх, використання, які потім склали своєрідні системи тіловиховання. Тому національні рухливі ігри кожного народу своєрідні, неповторні й унікальні. Не є винятком у цьому плані й традиції української системи фізичного виховання, основу якої складає надзвичайно багатий пласт народних рухливих ігор .

Аналіз матеріалів історико-етнографічних досліджень показав, що українські народні ігри дуже різноманітні й більшість з них утвердились в календарній обрядовості. Зокрема, в нашого народу існували такі основні ігри як: біг; стрибки: ввверх, через вогонь, через воду; метання списів; стрільба з лука; кулачні бої; гра в боротьбу родів; гра у війну – прикладні бої та багато інших, – це у хлопців. У дівчат проводились численні ігри, пов'язані з гаданням-ворожінням, з чаруванням, з мріями про майбутнє одруження, про щасливе подружнє життя і та ін. Хлоп'ячі ігри бували досить бурхливі, дівочі – спокійні [3].

Традиційні народні ігри справляють комплексний вплив на особистість. Окрім виразного спрямування на фізичний розвиток, у них міститься потужний пізнавальний та емоційний заряд. Здебільшого, в таких іграх рухи виконуються під пісенний супровід, а за змістом вони дуже правдоподібно відтворюють окремі трудові процеси. Тому й неможливо поділити їх на ті, які забезпечують лише фізичне, морально-трудова, етичне, художнє виховання. Швидше їх можна розрізнити лише за тим, що в одних присутні елементи боротьби, змагань, а в інших вимагалось більше пам'яті, уваги, сміливості; спостережливості.

У той же час, національна специфіка рухливих ігор проявлялася: у відтворенні психологічних особливостей народу, його світобаченні, моральних нормах; у національній мові; у відображенні історії нації, в її культурі, у громадському житті та побуті, в традиціях, релігійних віруваннях, звичаях; у зв'язках рухливих ігор з національним фольклором; у національній специфіці вираження загальнолюдських ідей добра і справедливості, естетичних поглядах, суспільних інтересах; у любові до природи, до рідного краю, де живе нація. Усе це разом являє собою могутню рушійну силу естетичного, морально-етичного, культурного, фізичного виховання молодших школярів.

Висновки. Проведене нами дослідження переконливо доводить, що учні початкової школи повинні перебувати під постійним виховним впливом духовної культури свого народу. Правильно організований освітній процес фізичного виховання формує повноцінну особистість та індивідуальність, а систематичне застосування українських народних рухливих ігор на уроках фізичної культури сприяє не лише розвитку і вдосконаленню рухових якостей, а й вихованню позитивних рис особистості, виховує любов і повагу до рідного краю. З огляду на це, підвищення ефективності фізичного виховання молодших школярів тісно переплітається з проблемами впровадження в практику елементів народної фізичної культури, які мають розвивальну, культурну і виховну цінність.

Список використаних джерел:

1. Ващенко, О. М., Ермолаєва, В. М., Іванова, Л. І., Операйло С. І., & Романенко Л. В. (2003) *Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра*. Кам'янець-Подільський: Абетка.
2. Москаленко, Н. В. (2007) *Фізичне виховання молодших школярів*. Дніпропетровськ: Інновація.
3. Цьось, А.В., Деделюк, Н.А. (2014) *Історія фізичного виховання на теренах України з найдавніших часів до початку ХХ століття*. Луцьк.

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Котелянець Юлія Сергіївна

канд. пед. наук, старший викладач кафедри методик
дошкільної та початкової освіти,
*Центральноукраїнський державний педагогічний
Університет імені Володимира Винниченка*

УКРАЇНА

В сучасних умовах стрімких змін в соціально-економічній та технологічній галузях життя нашого суспільства зростає роль освіти як основного фактору збереження й розвитку творчого потенціалу особистості. У зв'язку з цим, особливого значення набуває гуманізація освітнього процесу, створення умов для максимального розкриття творчих можливостей кожної дитини.

Психологічна наука показала важливе значення діяльнісного підходу у формуванні творчості (Д. Богоявленська, А. Брушлінський, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець, О. Леонтьєв, М. Поддьяков, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн та ін.). Розробляючи проблематику творчості в рамках діяльнісного підходу, О. Леонтьєв вважав власне творчістю знаходження адекватного принципу або способу вирішення проблеми, завдання [8]. Згідно положення Т. Кудрявцева творчість є взаємодією суб'єкта з об'єктом, яка виступає у вигляді суперечності.

Відомі психологи та педагоги (Н. Ветлугіна, Л. Виготський, В. Давидов, О. Запорожець, В. Кудрявцев, О. Кульчицька, М. Поддьяков, Є. Суботський та ін.) довели, що творчі здатності яскраво проявляються в дошкільному дитинстві й розвиваються у процесі спеціально організованого навчання, коли діти оволодівають суспільно виробленими засобами діяльності.

Творчість розглядається вченими як людська діяльність вищого рівня пізнання й перетворення навколишнього природного й соціального світу. У процесі творчої діяльності змінюється й сама людина – форми і способи її мислення, особистісні якості – вона стає творчою особистістю.

Творчість в широкому розумінні – це діяльність, спрямована на отримання чогось нового, неповторного, і тому основним показником творчості є новизна його результату (художній твір, ідея, механічний прилад тощо). Новизна результату творчої діяльності носить об'єктивний характер, оскільки створюється те, що раніше не існувало.

У спеціальній науковій літературі творчість найчастіше визначається як процес діяльності, результатом якого є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, або як створення нової реальності, яка задовольняє різні суспільні та особисті потреби. Творчість являє собою багаторівневий процес, її перший, високий, рівень полягає у здійсненні революції у тій чи іншій галузі, в докорінній зміні розуміння системи знань та їх застосування. Другий, більш низький, рівень виявляється в подальшому розвитку відомого, розширенні сфери його використання.

Здатність до творчості проявляється у дітей вже в дошкільному віці. Розвиток цієї здатності відбувається в умовах тієї або іншої діяльності під час оволодіння суспільно виробленими засобами. Л. Виготський вважав, що «в повсякденному житті творчість – умова існування. І все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини. Якщо так розуміти творчість, – зазначав він, – то неважко помітити, що творчі процеси в усій своїй повноті проявляються вже в дуже ранньому дитинстві. Гра дитини – це не проста згадка про пережите, а й творча переробка пережитих вражень, комбінування їх і розбудова з них нової дійсності, що відповідає запитам та бажанням самої дитини» [7]. В. Давидов теж вказує на те, що творчість є постійним супутником дитячого розвитку [1]. Від того, що буде закладено в дошкільному віці, великою мірою залежить, чи керуватиметься дитина, сприймаючи та оцінюючи події, явища зовнішнього світу раз і назавжди заданими стереотипами й шаблонами, чи зможе виробляти власні засоби постановки і розв'язування проблем, що виникають.

Творчість – це одна із найзмістовніших форм психічної активності дитини. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дітей. Будь-який творчий акт дошкільника – результат його активних пізнавальних, творчих дій. Засвоєння дитиною мови є творчим процесом (процес засвоєння норм словотворення), гра – це теж творчість, адже, створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє, суб'єктивне в ігрові дії, зображувальну діяльність, музику, конструювання тощо. Навіть наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприймання відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний. Нові знання творчо трансформуються кожною дитиною і набувають своїх особливостей.

Аналіз результатів досліджень дитячої творчості, здійснених відомими вченими (Н. Ветлугіною, О. Кульчицькою, І. Лернером, Б. Тепловим, Є. Фльоріною та ін.), дозволяє сформулювати її визначення. Дитячу творчість слід розуміти як створення дитиною суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту – малюнка, конструкції, гри, оповідання, створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ: різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи в усьому. Дитяча творчість – це також процес створення образів з казки, оповідання, гри, драматизації, у малюванні, конструюванні, пошук у ході діяльності способів, шляхів розв'язання завдань. При цьому основними етапами творчого процесу дитини, на думку вчених, є: виникнення відчуття неясності чогось (поява проблеми); виникнення низки запитань, уточнень; виділення значущих для успішного розв'язування проблеми елементів; усвідомлення, розуміння проблеми; формування гіпотези; пошук і знаходження розв'язку [6].

Творча діяльність дитини, яка веде до створення суб'єктивно нового продукту, є першим етапом присвоєння соціокультурного досвіду (Л. Виготський, А. Брушлінський, Н. Поддяков, Т. Кудрявцев тощо).

Досвід можна трактувати як інтеграцію та акумулювання знань, навичок, умінь, здібностей тощо. Це – досвід життя, досвід оцінки, досвід перенесення

умінь на інші предметні галузі, це й професіоналізм. Досвід в даному сенсі є поведінковою категорією: у нього є свій носій (суб'єкт) і своє обличчя. Досвід висловлює дискретність (роздільність, уривчастість, змінність) людського буття і людської ситуації. Він може бути набутим випадково, як досвід оволодіння різними ситуаціями, а може бути предметом спеціального навчання. У будь-якому випадку досвід висловлює буття в індивідуально-особистісному вигляді. Межами досвіду людини як соціокультурної істоти є його початок і розпад, а також досвід іншої людини (особливо досвід дітей дошкільного віку). Досвід – це практична визначеність людського існування при ресурсній обмеженості.

Формування творчого досвіду в ранньому онтогенезі не тільки відповідає вимогам органічної цілісності людини (як культурно-антропологічного артефакту), але й визначає можливу майбутню поведінку. Якою б не була дитина вона обов'язково буде здатною набувати досвід. У цьому сенсі творчий досвід (досвід діяльності творчого характеру) є можливістю позитивного досвіду в майбутньому. Таким чином, творчість об'єднує всі аспекти часу в одне ціле і тим самим долає обмеженість «часу на» «часом для».

Творчість починається там, де перестає бути тільки відповіддю, тільки розв'язком раніше поставленої задачі. При цьому вона залишається і розв'язком, і відповіддю, але разом з тим у ній є дещо «понад того», що й визначає її якісний статус. Б. Ельконін також зауважує, що діяльність, одного разу виникнувши, не зникає, а переходить у наступну, складнішу форму. Самоцінним є й сам процес діяльності; у цьому випадку він не обривається, а розвивається – феномен саморуху діяльності, який призводить до виходу за межі заданого, що дозволяє побачити «непередбачуване». Це відбувається в процесі діяльності, у ході якої формуються певні навички, знання, певні духовні особливості, прийоми мисленнєвої та іншої психічної діяльності. В подальшому всі вони в комплексі, на думку В. О. Моляка, складають передумови, основи творчості, «творчу передстратегію» [6].

Досвід висловлює і більш фундаментальні (поведінкові) визначення людського буття: унікальність людського життя в життєвій ситуації. «... Кожна життєва ситуація виникає лише одного разу. Конкретна задача будь-якої людини завжди пов'язана з її унікальністю й неповторністю. Таким чином, в будь-який заданий момент кожен може мати лише одну-єдину задачу. Світ цінностей тому бачиться під кутом зору окремої особистості, а для кожної даної ситуації існує один-єдиний правильний погляд. Відповідно абсолютно правильне уявлення про будь що існує не всупереч відносності особистісних точок зору, а завдяки ним» [3]. «Об'єктивні цінності стають конкретними обов'язками, «відпливають» в форму щоденних вимог й індивідуально-особистісних завдань. Цінності, що лежать в основі цих завдань, можуть бути досягнуті, очевидно, тільки через їх розв'язання» [3]. В. Франкл виділяє три культурно-регулятивні цінності: «творчі цінності, що реалізуються у творчій діяльності»; «цінності переживання», які не залежать від будь-якого дії; цінності відношення до чинників, які обмежують людське життя. Всі ці цінності можуть бути в досвіді дитини як елементи власного досвіду з вирішення життєво значущих для неї задач.

Досвід дитини накопичується, налагоджується й функціонує як «ресурс накопичувальна» освіта. Одночасно досвід дитини є і досвідом пристосування до самої себе, і досвідом формування «самості». У природних умовах досвід складається за принципами «що можу», легкості та можливості виконання. В освітній практиці творчість стає предметом навчання.

Творчість як предмет освітньої практики – особливий предмет. У творчості людина перебуває відразу вся, цілком. Творчість – це інтегральна якість людини, і вона робить можливим людське буття: через творчість людина творить себе й стверджується в бутті. «Працювати» з таким предметом надзвичайно захоплює, і в той же час в ньому багато непередбачуваного. Власне якість цього унікального, захоплюючого предмета, його інтегрованість знаходиться між можливістю й творчим потенціалом, між можливістю й потребою в творчості, між можливістю й дійсністю.

Дослідження В. Дружиніна показали, що творчість як глибинна (особистісна), а не тільки поведінкова (ситуативна) властивість має формуватися під впливом умов середовища. Середовище, в якому творчий потенціал міг би розвиватися, повинно володіти багатством можливостей (невизначеністю й багатоваріантністю). Невизначеність стимулює пошук власних орієнтирів, а не прийняття готових; багатоваріантність забезпечує можливість їх знаходження. Саме таке середовище визначає досвід творчості, впливає на його становлення. Можна припустити, що навколишнє середовище як широке поняття включає в себе й освітню практику.

Здатність дитини до творчості яскраво виражає цю специфічну спільність (цілісність). Особливість буття дитини визначає її творчі можливості. Категорія буття - це категорія, в межах якої можна говорити про людське, оскільки буття включає і можливе, і неможливе. Сама людина є умова свого буття.

Для нас актуальні дані В. Дружиніна про вікові можливості творчого потенціалу в ранньому онтогенезі. Він вважає, що вік від трьох до п'яти років є найбільш сензитивним для розвитку творчої активності. Саме художня творчість, «досвід її реалізації» характерні для даного етапу життя. У 6 років спостерігається спад. В. Дружинін пояснює спад творчих проявів зменшенням ролі несвідомого в поведінці й зростанням усвідомленості, дитина перестає бачити можливість відхилення від стереотипної, запропонованої соціальним середовищем поведінки. «Для того щоб дитина розвивалася як творча особистість, недостатньо прибрати «бар'єри» й зняти контроль свідомості, потрібно, щоб структура свідомості стала іншою: потрібний позитивний зразок творчої поведінки, як не парадоксально це звучить» [2].

В. Дружинін виділяє фактори, необхідні для розвитку творчого потенціалу:

- відсутність регламентації предметної активності, відсутність зразка регламентованої поведінки;
- наявність позитивного зразка творчої поведінки;
- створення умов для наслідування творчої поведінки й блокування проявів агресивної й деструктивної поведінки;
- соціальне підкріплення творчої поведінки.

Аналіз представлених факторів і власне дослідження дають нам право вважати, що досвід творчості актуалізується лише тоді, коли дозволяє оточуюче середовище, коли є зразок творчої поведінки.

Таким чином, отримані теоретичні результати можна розглядати як необхідні методологічні й ціннісні критерії. Вони призначені, в першу чергу, для розуміння існуючої педагогічної практики розвитку здатності до творчості у дітей, а також для обґрунтування конкретних методик формування творчості в умовах перебування дитини в світі речей. Становлення дитини як предметної істоти є творчим процесом.

References:

1. Davy`dov, V. V. (1996). *Teoriya razvivayushhego obucheniya*. M.: Pedagogy.
2. Druzhinin, V.N. (1999). *Psikhologiya obshhikh sposobnostej*. SPb.: Publishing «Piter».
3. Frankl, V. (2000). *Volya k smy`slu*. M.: April Press, Izd-vo E`KSMO Press.
4. Kononko, O. L., Plokhij Z. P., Goncharenko A. M. (2009). *Metodichni` aspekti reali`zaczi`yi Bazovoyi programi rozvitku ditini doshki`l`nogo vi`ku «Ya u svi`ti»*. K.: Svi`tich.
5. Molyako, V. A. (1978). *Psikhologiya tvorcheskoy deyatel`nosti*. K.: Znanie [in Russian].
6. Molyako, V. O. (2004). *Psikhologi`chna teori`ya tvorchosti`*. *Gifted child*, 6, 2-9
7. Vy`gotskij, L. S. (1991). *Voobrazhenie i tvorchestvo v detskom vozdaste*. M.: Education.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.48

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСКУСІЙНИХ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Бондар Юлія Володимирівна

аспірантка

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Сорока Ольга Вікторівна

д-р. пед. наук, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

УКРАЇНА

Сучасне суспільство динамічно та неперервно змінюється в умовах глобальних викликів і трендів сучасного світу. З огляду на це, ключовим завданням початкової школи є поряд із отриманням системи знань, розвиток особистості молодшого школяра, здатного творчо та критично мислити, проявляти неординарність та креативність у розв'язанні різноманітних проблем, самостійно здобувати інформацію, конструктивно взаємодіяти з іншими людьми. Творча активність дитини, здатність до саморозвитку є запорукою успіху в подальшому житті. Тому виникає необхідність у модернізації навчально-виховного процесу та пошуку нових підходів до його організації. Особливої уваги заслуговує інтенсивне впровадження інтерактивних технологій в освітній процес початкової школи, адже вони

активізують пізнавальну діяльність школярів, мобілізуючи інтелектуальний та творчий потенціал його учасників. Зауважимо, що використання технологій опрацювання дискусійних питань сприятиме формуванню власного світогляду, посиленню мотивації до навчання, розвиватиме критичне мислення.

Мета дослідження – висвітлити особливості творчого розвитку молодших школярів засобами дискусійних інтерактивних технологій навчання.

Дослідженням дискусії, як жанру ділової комунікації, займалися такі лінгвісти: А. Загнітко, А. Коваль, Л. Мацько та інші. Питання сутності, класифікації та особливостей використання інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі висвітлено в працях Л. Пироженко, О. Пометун, О. Савченко, О. Ярошенко та інших.

Дискусія, на думку О. Пометун та Л. Пироженко, – це широкий обмін думками з приводу якогось невизначеного питання. До інтерактивних технологій опрацювання дискусійних питань вчені відносять метод «Прес», «Шкала думок», «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», «Континуум», «Зміни позицію», «Займи позицію», «Дебати», «Оціночна дискусія» тощо [1].

Зупинимось детальніше на розгляді деяких різновидів технологій опрацювання дискусійних питань. Так, метод «Прес» доцільно використовувати якщо є необхідність у вирішенні суперечливого питання і потрібно зайняти ту чи іншу позицію, чітко аргументуючи її. Висловлювання необхідно формулювати, дотримуючись такого алгоритму: власна думка – «Я вважаю, що...», обґрунтування – «Тому що...», наведення прикладу – «Наприклад...», висновки – «Отже,...», «Таким чином,...». Зокрема, на уроці природознавства, під час вивчення теми «Корисні копалини», учням можна запропонувати вислови, що потребують доведення або спростування: «Нафта – горюча корисна копалина», «Кам'яне вугілля – корисна копалина», «Кухонна сіль – нерудна корисна копалина». Дана технологія навчає учнів аргументовано переконувати інших, продукуючи таким чином креативні ідеї [2].

Корисним методом, який доречно застосовувати на початку роботи опрацювання дискусійних питань, вважаємо метод «Займи позицію», який допоможе зібрати різні нестандартні міркування для вирішення неоднозначної проблеми. Учніма надається можливість висловити свою думку та обґрунтувати її. Якщо інші діти навели більш переконливі аргументи, свою позицію можна змінити. Організація роботи передбачає такі етапи: постановка вчителем проблемного питання; визначення школярами власної позиції; вибір плакату, залежно від думки обговорюваної проблеми: «Згодний», «Незгодний» або «За», «Не визначився», «Проти»; голосування ногами; обрання декількох учнів для обґрунтування позиції та її обговорення, визначення спільних аргументів; перехід до іншого плакату, за умови зміни своєї думки; наведення переконливих фактів – своєї та протилежної сторони. Проблемні дискусійні питання можуть бути такого змісту: «Використовувати комп'ютер у повсякденному житті – корисно» і «Використовувати комп'ютер у повсякденному житті – шкідливо»; «Вода – друг» і «Вода – ворог»; «Треба заборонити паління в громадських місцях» і «Не можна заборонити паління в громадських місцях». Таким чином, дана інтерактивна технологія розвиває в молодших школярів здатність творчо мислити, придумуючи самі неординарні

факти та ілюструючи їх конкретними прикладами для доведення своєї аргументованої позиції [3].

Ще однією креативною технологією, яка дасть змогу учням отримати навички дискутування та публічного виступу, вважаємо технологію «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу». У ній задіяні всі учні класу. Учителю виконує роль ведучого ток-шоу, повідомляє тему обговорення і пропонує переглянути відеофрагмент з проблеми, яка досліджується. Після чого обираються «запрошені» учні, які висловлюються із даної теми і надається слово глядачам, які можуть висловити своє бачення і задавати запитання протягом однієї хвилини «запрошеним». Ведучий також може запитувати щось із теми обговорення. Розглянута технологія допоможе школярам навчитися формулювати та захищати власну позицію [1].

Для нашого дослідження важливими є погляди Л. Каленюк, яка звертає увагу на правила культури ведення учнями дискусії: висловлювати свою думку по черзі; не перебивати того, хто говорить; поважати думку товариша; критикувати лише ідеї, а не особу, яка висловлюється; не змінювати тему дискусії; заохочувати своїх однокласників до активного обговорення [4].

Ми погоджуємося з думкою Л. Бурлаєвої, яка наголошує на важливості дискусійних інтерактивних технологій навчання, адже вони сприяють всебічному та поглибленому розгляду обговорюваної проблеми, дають можливість учням сформувати чітку життєву позицію, наводячи переконливі аргументи на підтвердження своїх міркувань [5].

Отже, вчитель початкової школи повинен активно використовувати інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань у навчальному процесі, адже це не тільки підвищить інтерес учнів до творчого засвоєння знань, а й розширить їхнє світобачення.

Список використаних джерел:

1. Пометун, О. І., Пирожено, Л. В. (2005). *Сучасний урок: інтерактивні технології навчання*. Київ: А.С.К.
2. Веремко, К. І. (2015). Інноваційні технології на уроці. *Завучу. Усе для роботи*, (3-4), 2-10.
3. Стецюра, Н. І., (2010). Інтерактивні технології навчання. *Освіта. Технікуми. Коледжі*, (2), 31-35.
4. Каленюк, Л. В. (2010). Інтерактивні технології – перспектива розвитку використання інтерактивних технологій в навчальному процесі. *Розкажіть онуку*, (5), 8-30.
5. Бурлаєва, Л. Ф. (2005). Інтерактивні технології в таблицях. *Управління школою*, (16-18), 49-55.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.49

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В НАВЧАННІ

ORCID ID: 0000-0001-8889-5782

Саркісова Алла Володимирівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

*Військовий інститут танкових військ Національного технічного
університету «Харківський політехнічний інститут»*

УКРАЇНА

Питання формування мотивів до навчання, що є невід'ємним елементом у майбутньому професійному розвитку, є актуальним тому, що сучасні студенти поступово втрачають стимул до навчальної діяльності. Будь-яка діяльність протікає більш ефективно і дає якісні результати, якщо при цьому в особистості є сильні, яскраві, глибокі мотиви, що викликають бажання діяти активно, з повною віддачею сил, долати неминучі труднощі, несприятливі умови та інші обставини, наполегливо просуваючись до наміченої мети. Все це має пряме відношення до навчальної діяльності, яка йде більш успішно, якщо в учнів сформовано позитивне ставлення до навчання, якщо у них є пізнавальний інтерес, потреба в здобутті знань, умінь і навичок, якщо у них виховані почуття обов'язку, відповідальності й інші мотиви вчення. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі С.Л.Рубінштейн, Л.І.Божович, О.Г.Ковальов, Г.С.Костюк, В.С.Мерлін, В.О.Сухомлинський, М.І.Алексеева, І.О.Синиця та інші.

Для того щоб сформулювати такі мотиви, використовується весь арсенал методів - словесні, наочні і практичні методи, репродуктивні та пошукові методи, індуктивні і дедуктивні методи, а також методи самостійної навчальної роботи. Кожен з методів організації навчально-пізнавальної діяльності володіє не тільки інформативно-навчальним, але й мотиваційним впливом. У цьому сенсі можна говорити про стимулююче-мотиваційної функції будь-якого методу навчання. Групу методів стимулювання і мотивації навчання можна умовно поділити на дві великі підгрупи. У першій з них увявити методи формування пізнавальних інтересів в учнів. У другій - методи, переважно спрямовані на формування почуття обов'язку і відповідальності в навчанні.

Сприятливий мікроклімат під час навчання знижує почуття невпевненості, боязні. Стан тривожності при цьому змінюється станом впевненості. Процес навчання спирається не тільки на мотив пізнавального інтересу, але й на цілий ряд інших мотивів. Мотиви стають умовою формування навчальної діяльності студентів, коли вони відповідають таким вимогам: у структурі мотивів переважає, домінує внутрішня мотивація, змістовно пов'язана з навчальною діяльністю; навчальні мотиви глибоко усвідомлені і стійкі (сила мотиву); навчальні мотиви реально діють, актуалізуються в поведінці, у навчальних діях.

Формування повноцінних мотивів навчальної діяльності багато в чому залежать від взаємин між викладачем та студентом, які регулюються педагогічним тактом викладача.

Особливістю навчання іноземної мови як навчального предмета у немовному ВНЗ є те, що студенти не завжди усвідомлюють доцільність її вивчення; немає чіткої обґрунтованості цілей і набору умінь, якими повинен володіти фахівець. Постає питання в котрий раз про формування позитивної мотивації оволодіння іноземною мовою в процесі професійної підготовки. На практичних заняттях, як правило, іноземна мова вивчається через систематичне теоретичне вивчення і практику під керівництвом викладача. Це означає, що ми використовуємо комунікативний підхід до навчання іноземної мови – це навчання спілкування, бажана мета при цьому – комунікативна компетенція майбутніх фахівців. То як же педагогу підвищити навчальну мотивацію студентів під час вивчення іноземної мови? При навчанні необхідно враховувати запити, інтереси і прагнення студентів. Необхідна умова для формування мотивації до навчання та пізнавальної діяльності в студентів – можливість проявити в навчанні розумову самостійність та ініціативність. Чим активніші методи навчання, тим легше викликати інтерес до навчання. Основний засіб виховання стійкого інтересу – використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від студентів активної пошукової діяльності: непохитна цікавість має бути основним фактором у процесі навчання; змінювати методи і прийоми навчання; на практичних заняттях застосовувати таких методів стимулювання студентів, як створення ситуації успіху через виконання завдань, посылних для всіх студентів; включення студентів у колективну діяльність через організацію роботи в групах, ігрові та змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук вирішення проблеми, прийом «метод проб і помилок», надання студентам допомоги один одному.

Висновки. Вивчивши проблему мотивації до навчання та професійного розвитку під час практичних занять з іноземної мови, ми зазначаємо, що можливостей та технологій для підвищення мотивації існує безліч, але жодної чарівної – немає. Багато чинників впливають на спонуку конкретного студента до праці і навчання: інтерес до предмету, сприйняття його повноцінності, загальне бажання виконувати поставлені задачі, упевненість в собі і відчуття власної гідності, так само, як і терпіння і наполегливість. І, звичайно, не всі студенти мотивовані однаковими цінностями, потребами, бажаннями. Деякі будуть вмотивовані схваленням інших, інші – подоланням проблем. Тому кожному педагогу потрібно пам'ятати головне: викладач ВНЗ повинен розвивати у студентів відчуття впевненості та успішності, встановлювати важкі, але досяжні цілі, створювати атмосферу конкурентності, регулювати підбір завдань так, щоб постійно підтримувати оптимальну мотивацію до використання свого потенціалу в області спонукання студентів до навчання.

Список використаних джерел:

1. Gary, N. (1999). *Chambers. Motivating language learners modern languages in practice*; 12, Multilingual Waters.
2. *Практическая психодиагностика.* (2002). Методики и тесты: Учебное пособие: ред. Райгородский, Д. Я.. Самара.: Изд. Дом «Бахрах».

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.50

РОЛЬ МУЗИЧНО-РИТМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ФІЗИЧНИХ ТА МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ У ЗДО

Кравченко Олена Михайлівна

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

Цуранова Оксана Олексіївна

канд. мистецтвознавства, доцент

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР

УКРАЇНА

На сьогодні проблема розвитку музично-ритмічних здібностей дитини є актуальною, адже із розвитком інформаційних технологій значно знижується дитяча рухливість, послаблюється імунітет, що впливає на загальний стан здоров'я.

Серед найважливіших завдань у вихованні дитини є всебічний розвиток і становлення її духовного, психічного й фізичного здоров'я. Вчені Н. Гундобін та Н. Тобольський указують на потребу руху у дитячому організмі. Науковці вважають задоволення цієї потреби найважливішою умовою здорового розвитку дітей [1].

Одним із найефективніших напрямків розвитку дитини є її виховання засобами музики та усіма видами музичної діяльності, що впливає на загальний розвиток та становлення всебічно розвиненої особистості. Зокрема, використання музично-ритмічних рухів сприяє розвитку музичних здібностей, фантазії, здатності імпровізувати, активізації мислення, уваги.

Заняття танцями як одним із видів музично-ритмічної активності допомагають найбільш яскраво розкрити характер дитини, її індивідуальність. Діти навчаються передавати почуття та емоції через ритмічні рухи, тим самим вчаться правильно сприймати і відчувати музику, розвивати свої акторські здібності та позбавлятися таких якостей як сором'язливість, похмурість, незграбність.

У час інформаційних технологій діти багато часу проводять перед екранами моніторів та телевізорів, а отже, мало рухаються. Тому саме музично-ритмічні ігри та вправи допомагають їм розвиватися ще й фізично. Танцюючи, у дитини працює все тіло, завдяки чому зміцнюється її організм, покращується дихання, кровообіг.

Музично-ритмічні рухи збуджують нервову систему і викликають посилену діяльність вищих відділів головного мозку, що, в свою чергу, покращує асоціативні, інтелектуальні і вольові процеси. Більшість рухів, на яких побудовані музичні ігри, вправи, таночки, хороводи – це основні рухи (ходьба, біг, стрибки, підскоки, повороти, кружляння, присідання, плескання). Вони сприяють зміцненню м'язів ніг, рук, виробленню правильної постави, ритмічності. Окрім цього, рухи, які виконуються під музику, завжди

супроводжуються емоційним підйомом і тому позитивно впливають на загальний стан організму і здоров'я дитини.

До найбільш поширених видів музично-ритмічної діяльності належать ігри, танці та вправи. Гра – вид рухової творчості, діяльність якої спрямована на виконання музично-ритмічного завдання, що передбачає визначення характеру музики, темпу, розрізнення динаміки, окремих частин твору. Одним із прикладів найбільш улюблених дитячих активностей є музично-ритмічна гра «Діти та ведмідь». За правилами гри діти, під тиху музику, ходять по колу, в середині якого один гравець виконує роль сплячого ведмеда, та співають. Та раптом, прокидається ведмідь та під гучну музику намагається спіймати дітей, які якого розбудили. Ця гра розвиває не лише спритність, але й сприяє розвитку музичних відчуттів дітей, адже саме завдяки зміні динаміки, швидкості вони здогадуються, що прокинувся ведмідь і потрібно тікати.

Ще одним видом музично-ритмічної діяльності є музично-ритмічні вправи. Вони полягають у відтворенні певного ритму чи мелодії. Наприклад музичний керівник запропонував дітям відтворити його плескання в долоні, при цьому чітко дотримуючись попередньо заданого ритму. У подальшому такі вправи можна ускладнювати додаючи стрибки, присідання, плескання по колінах, кроки тощо. Такі вправи дуже добре розвивають пам'ять, почуття ритму, уважність.

До не менш важливих видів музично-ритмічної діяльності належать таночки. Вони є більш складним видом музично-ритмічної діяльності, адже в них об'єднуються декілька її видів. Дітям необхідно не лише запам'ятати правильну послідовність ритмічних рухів, а й виконати їх ритмічно під музику. Тому таночки вимагають поступового засвоєння танцювальних рухів. Музичному керівникові слід пам'ятати, що під час такого виду діяльності діти витрачають велику кількість енергії, в наслідок чого можуть швидко втомитися та, навіть, втратити цікавість. Тому танок слід чергувати з іншими видами діяльності задля того, щоб діти встигали відпочити.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що музично-ритмічна діяльність є одним з найважливіших видів активності дітей дошкільного віку, завдяки чому у дітей розвиваються не лише музичні здібності, а й покращується фізичний стан, зміцнюється здоров'я, розвивається значна кількість творчих якостей, що сприяють становленню всебічно розвиненої особистості.

Список використаних джерел:

1. Гребенюк, М. (2005). Використання музики в заключній частині уроку фізкультури. Здоров'я та фізична культура, (10), 5-6.
2. Грищенко, Л. К., Пятницька, Д. В. & Школа, О. М. (2015). Теорія та методика викладання рухливих ігор і забав: навчально-методичний посібник. Харків: ФОП Бровін.
3. Пономарьова, Г. Ф., Репко, І. П. & Кузнецова, О. В. (2015). Фізкультхвилинки та ігри на перервах (для дітей молодшого шкільного віку): навч.-метод. посіб. Харків: ТОВ «ТО Ексклюзив».
4. Школьник, С. Я. & Бєсшапошникова, Т. В. (2015). Музичні фізкультхвилинки в початковій школі. Мистецтво та освіта, (1-2), 12-16.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.51

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

ORCID ID: 0000-0003-4295-2934

Левченко Фессалоніка Григорівна

канд. пед. наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України

УКРАЇНА

Сьогодні у час бурхливих перетворень у всіх сферах суспільства і, зокрема, в освіті є підстави стверджувати, що успіх інноваційних змін, у першу чергу залежить від учителя, його творчого потенціалу, готовності до безперервної самоосвіти, здібності до гнучкого соціально-педагогічного мислення, гуманістичної спрямованості особистості.

Національна доктрина розвитку освіти одним із пріоритетних напрямків державної політики щодо розвитку освіти визначає розвиток системи безперервної освіти та навчання протягом життя. Сучасний учитель повинен поєднувати в собі готовність до застосування нових освітанських ідей, здатність "навчатися протягом життя", бути у постійному творчому пошуку [1].

Основним напрямком удосконалення рівня професійної компетентності вчителя є професійне самовдосконалення шляхом цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. Стрімкий розвиток сучасної науки, збільшення інформаційного поля, зростання вимог до будь-якого професіонала і у тому числі до його професійної компетентності потребують від кожної особистості уміння систематично та наполегливо займатися самоосвітою.

Самоосвіта є основною формою підвищення педагогічної компетентності, яка складається з удосконалення знань та узагальнення педагогічного досвіду шляхом цілеспрямованої самоосвітньої роботи. Мова йде про ознайомлення з новітніми педагогічними та психологічними дослідженнями, пошук нових напрямків у методиці та організації навчально-виховного процесу, розгляд на високому науковому рівні педагогічних проблем, що викликають утруднення в роботі [2].

Проводилося дослідження щоб з'ясувати яким чином здійснюється самоосвітня діяльність педагогів. Результати аналізу дали підстави стверджувати, що 38% учителів не володіють знаннями з теорії самоосвіти та засобами вивчення потенційних можливостей учнів, не вміють відстежувати результати свого впливу на розвиток учнів. Тобто третина педагогів працює на репродуктивному рівні самоосвітньої діяльності, що не відповідає сучасним вимогам до організації навчально-виховного процесу.

Запровадження компетентісно орієнтованого навчання і перехід до нової української школи створили підґрунтя для постійної самоосвітньої діяльності педагогів.

Використання у своїй самоосвітній діяльності відповідного науково-методичного забезпечення підготовки вчителя сприяє підвищенню кваліфікації педагогічних працівників, зокрема їх професійної компетентності.

Під науково-методичним забезпеченням розуміємо сукупність форм і методів, що сприяють підвищенню рівня фахової підготовки вчителя для нової української школи. Цей вид забезпечення включає вправи для самопідготовки, тренінги, творчі індивідуальні і групові завдання, практикуми, семінари та ін.

Запроваджуючи форми і методи науково-методичного забезпечення створюються реальні умови для того, щоб учителі могли максимально представити свій власний досвід, свою позицію, аргументувати ті і чи інші рішення, зіставити їх з іншими точками зору. Використання запропонованих для вирішення тих чи інших педагогічних ситуацій, вправ створює атмосферу взаємної поваги, особистої психологічної безпеки при високій внутрішній відповідальності і на тлі групової підтримки дозволяє максимально використовувати свої ресурси, одночасно залучаючи інтелектуальні ресурси інших членів групи в свій освітній досвід.

Розроблення форм і методів науково-методичного забезпечення відбувається на андрогогічних засадах, тобто з урахуванням особливостей навчання дорослих. А також враховуючи принципи цілісності (системність самоосвітньої діяльності); діяльності (практична спрямованість роботи); мобільності (відповідність змісту самоосвіти рівню професійної компетентності); самореалізації (впровадження в життя своїх внутрішніх можливостей та здібностей); самоорганізації (здатність особистості раціонально організувати свою діяльність).

Отже, використання форм і методів, що становлять науково-методичне забезпечення підготовки вчителя дасть можливість

- керівнику: пізнати індивідуальні особливості членів педагогічного колективу, щоб обґрунтовано визначити, яку віддачу можна очікувати від співробітників при тих умовах, які створені в закладі освіти, а також зрозуміти, за рахунок чого в найбільшій мірі створюється несприятливе середовище, яке потребує змін; отримати орієнтири у виборі методів створення позитивної мотивації, які будуть найбільш ефективними при формуванні готовності членів педагогічного колективу до діяльності в умовах компетентісно орієнтованого навчання; виявити найбільш схильних і найбільш готових до самоосвітньої діяльності співробітників; спираючись на цю основу, управлінець зможе формувати відповідну організаційну культуру і поступово залучати інших педагогів, підбираючи для кожного з них свій особливий мотиваційний вплив;

- учителю – дасть можливість самому усвідомити себе. На основі самопізнання себе, визначення своїх сильних і слабких сторін, у вчителя з'являється бажання, яке спонукає його займатися самовдосконаленням. Ухвалення рішення про самовдосконалення відбувається, як правило, при глибокому внутрішньому переживанні учителем своїх позитивних і негативних сторін особистості. Це саме той етап, коли створюється своєрідна модель роботи над собою.

Список використаних джерел:

1. *Національна доктрина розвитку освіти.* Вилучено із <http://ru.osvita.ua/legislation/other/2827/>
2. Жорова, І.Я., Кузьмич, Т.О. & Назаренко, Л.М. (2012) Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності: методичні рекомендації. Х.: РІПО.

SEKCJA XV. KOMUNIKACJA SPOŁECZNA I KULTURA

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.52

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

Самохіна Євгенія Анатоліївна

канд. с.-г. наук

Сумський національний аграрний університет

УКРАЇНА

Продуктивність праці постійно змінюється під впливом безлічі факторів і причин. Одні сприяють підвищенню продуктивності праці, інші можуть викликати зниження. Тому основним завданням організації праці є забезпечення зростання продуктивності праці. Суть зростання продуктивності праці полягає в тому, що будь-які зміни в процесі праці повинні скорочувати робочий час на виробництво даного товару, збільшуючи кількість вироблених споживчих вартостей.

Фактори продуктивності праці - це причини об'єктивної і суб'єктивної властивості, що роблять вплив і які обумовлюють динаміку продуктивності праці. До факторів, що підвищує продуктивність праці відносять все, що пов'язано з поліпшенням організації праці та виробництва, соціальних умов працівників. В свою, чергу, до зниження продуктивності праці відносять: несприятливий вплив природних умов, недоліки в організації виробництва і праці, негативний вплив негативних елементів соціальної обстановки.

Залежно від спрямованості дії виділяють дві групи факторів:

1) підвищують продуктивність праці, до їх числа можна віднести: вдосконалення організації праці, економію робочого часу, комплексне використання сировини, мотивація працівників та інше;

2) понижуючі продуктивність праці, до складу яких включаються: недоліки в організації праці, перебої в матеріально-технічному забезпеченні процесу, несприятливі природно-кліматичні умови, погана трудова дисципліна та інше.

За внутрішнім змістом всі фактори прийнято об'єднувати в такі основні групи:

1) матеріально-технічні фактори: механізація і автоматизація виробництва; освоєння і застосування прогресивних технологій; скорочення витрат живої праці; економія всіх видів ресурсів; поглиблення спеціалізації обладнання та інші.

2) організаційні чинники, серед них виділимо основні: організація матеріально-технічного постачання; організаційно-технічна підготовка виробництва; раціональний розподіл і кооперація праці; поліпшення умов праці; раціональна розстановка та ефективне використання кадрів підприємства та інші.

3) соціально-економічні фактори: рівень кваліфікації працівників, їх мотивація до активної праці; ставлення працівників до праці і трудова дисципліна; зміна форм власності на засоби виробництва; розвиток виробничої демократії на підприємстві.

4) економіко-правові та нормативні фактори, які покликані регулювати систему соціально-трудових відносин і бути методичною основою зростання продуктивності праці.

Разом з факторами підвищення продуктивності праці, також розглядають поняття резервів підвищення продуктивності праці. Під резервами розуміються невикористані можливості збільшення обсягу та підвищення якості продукції (робіт, послуг) за рахунок посилення творчого початку в праці працівників та економного витрачання матеріально-технічних ресурсів, усунення всякого роду виробничих втрат. Сукупність резервів, доцільно класифікувати відповідно до класифікації факторів. Це дає можливість при проведенні аналізу виявити основні причини втрат і непродуктивних витрат праці по кожному фактору продуктивності праці та запрогнозувати шляхи їх усунення. Резерви зростання продуктивності праці на підприємстві можуть розрізнятися за двома ознаками: за характером використовуваних факторів (екстенсивних та інтенсивних); за напрямками впливу (за групами використовуваних ресурсів). За рівнем виникнення розрізняють резерви: загальнодержавні, регіональні, міжгалузеві, галузеві, внутрішньовиробничі.

Таким чином, при аналізі показника продуктивності праці необхідно, по можливості, враховувати всі фактори, що впливають на продуктивність праці, а також звертати увагу на склад резервів підвищення продуктивності праці.

Список використаних джерел:

1. Геврик, Є. (2009). Безпека життєдільності: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К. : Ельга Н: КНТ.
2. Яким, Р. С. (2007). Безпека життєдільності людини : Навч. Посібник. Львів : Видавництво «Бескид Біт».

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.53

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ТА МИСТЕЦЬКЕ ЗНАЧЕННЯ ПІСЕННИХ ТВОРІВ У ЯКИХ ЗОБРАЖЕНО СУЧАСНІ ПОТРЯСІННЯ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ПОДІЙ НА МАЙДАНІ ТА ВІЙНИ

ORCID ID: 0000-0003-4465-4738

Макаренко Лідія Петрівна
кандидат мистецтвознавства

УКРАЇНА

Важливі соціально-політичні потрясіння, як правило, знаходять своє відображення у музичній культурі. Адже, саме музична, а особливо пісенна творчість відображає актуальну громадську думку та є індикатором суспільних настроїв. Митці, композитори, поети, співаки, у час соціально-політичних потрясінь виступають лідерами суспільної думки і найчастіше саме вони першими відгукуються на громадський запит, який продиктований потребою переосмислення переломних або, часто, трагічних подій.

Українська пісенна творчість тісно пов'язана із важливими історичними подіями, у ній образно відображено, як важливі події, суспільні настрої так і особисті переживання окремої людини. У наш час, у зв'язку із трагічними подіями на Майдані під час Революції Гідності та війною на Донбасі, виник новий пласт української вокальної творчості, який, на даному етапі, вже сформувався у окремий пісенний жанр.

Однією із перших пісень, яка стала символом сучасних трагічних подій є обробка лемківської пісні у виконанні гурту Пікардійська Терція «Плине кача по Тисі». Народна пісня у виконанні акапельної формації стала реквіємом, під звуки якого відспівувати полеглих на Майдані та під час бойових дій на Донбасі.

Пісня «Плине кача по Тисі» представляє старовинний пласт українського фольклору, пройшовши багатомісячну історію, твір образно-символічно відображає світогляд та емоції, які, як колись так і зараз є актуальними та вічними. Фольклорну мелодію і текст вперше було зафіксовано у 1944 році в збірці «Народні пісні підкарпатських русинів» етнографом та українським композитором Дезидерієм Задором [1].

Аналізуючи текст та мелодію першоджерела можна дослідити історичну тяглість пісні, що тісно пов'язана із архаїчним українським фольклором. Мелодика пісні ґрунтується на речитативному остинатному мелізматичному оспівуванні опорних звуків та на різких кварто-квінтових низхідних стрибках, що відображають тужливий образ матері. Мелос пісні має інтонаційну та образну спорідненість із найдревнішим прошарком українського фольклору, що пов'язаний із поховальним обрядом, з плачами та голосіннями.

У тексті пісні зображено прощення матері із сином, який вирушає на війну. Смертність під час боїв (сто років назад і ще раніше була) надзвичайно великою, матері, які проводжали синів на війну, часто, прощалися з ними

назавжди. Жалісна картина прощання доповнюється символічним образом «качі», яка пливе по річці Тиса. Вода, у даному випадку, символізує перехід у інше неземне життя після смерті. Ріка, про яку згадується у тексті, може, також, символізувати давній поховальний обряд - спалювання покійників на воді.

У літературному джерелі пісні також прослідковується і конфлікт між соціальним обов'язком та особистим щастям. Слова сина: *«Погину я в чужім краю»* відображають жертовність та освідомлення ним своєї місії воїна-захисника, а слова матері: *«Ти на моїм серцю лежав»* акцентують увагу на основній цінності, на людському житті та підкреслюють вагомість особистісних переживань і емоцій.

Пісня «Плине кача по Тисі», швидше за все, могла виконуватися під час подій Першої світової війни, у якій Україна, опинившись між двома імперіями у боротьбі за свою незалежність втратила мільйони життів. Враховуючи, що пісні була зафіксована у 1940-х роках, можна із впевненістю припустити, що вона входила до репертуару воїнів УПА та українського підпілля.

Вперше для широкого кола слухачів на естрадній сцені пісня пролунала із вуст солістки Закарпатського народного хору Віри Баганич (за чоловіком Гамага) у 1960-х роках. Як зазначається в публікації у якій, зокрема, ідеться про нагородження п. Віри почесною відзнакою: «Згодом на святі коломийки у Волівці цей твір занотував від неї керівник гурту «Пікардійська терція» [2]. Таким чином, пісня продовжила своє життя у репертуарі відомого акапельного колективу. Гурт, здійснивши авторське аранжування та дещо змінивши мелодію, включив пісню-реквієм у свій аудіоальбом ще у 2002 році, однак, широку популярність твір здобув під час відспівування Героїв Небесної сотні на Майдані у 2014 році.

Оркестрову обробку твору включено до репертуару низки духових та симфонічних оркестрів, «Плине кача по Тисі» увійшла до неофіційного протоколу прощання та увічнення пам'яті полеглих українських військових на Донбасі. Твір, увібравши у себе трагедію сучасності, демонструє зв'язок із історичним минулим, відображає багатовікову боротьбою українського лицарства за Незалежність та справедливість. В українському суспільстві вже стало традицією слухати «Плине кача» після хвилини мовчання тільки стоячи.

Пісні створені на основі переосмислення сучасних подій є актуальними та надзвичайно важливими для суспільства, а мистецький рух, який пов'язаний із воєнними подіями на Донбасі стає все активнішим та організованішим.

У наш час, вже традиційними стали щорічні пісенні фестивалі та конкурси, серед яких популярність здобув Фестиваль «Пісні, народжені в АТО», мистецький захід було започатковано у 2016 року в Дніпрі.

Як зазначається на офіційному веб-сайті фестивалю: «На сцені літнього театру парку ім. Шевченка були зібрані двадцять сольних виконавців і груп з авторськими піснями. Сімнадцять бійців ВСУ і ДУК ПС, та три волонтера. Солдати, сержанти, старшини, офіцери і старший офіцер : десантники, морпіх, артелеристи, моторстрільці, танкісти, боєць добробата, батько загиблого спецназівця. Географія теж велика: Луганськ, Горлівка, Київ, Дніпро, Миколаїв, Запоріжжя, Мелітополь, Умань, Луцьк, Івано-Франківськ, Суми, Полтава, Житомир, Харків, Кам'янське, Кропивницький, Херсон» [3].

На даний час мистецький фестиваль «Пісні, народжені в АТО» є одним із найпопулярніших мистецьких подій. Захід проводиться у різних регіонах України, зокрема і на Донбасі. Участь у фестивалі є безкоштовна, анкети можуть подати всі бажаючі через офіційний веб-сайт.

Такі культурні події є надзвичайно важливим для розвитку українського мистецтва, що сприяють відродженню національної ідентичності, гордості за свою Батьківщину та відчуттю єдності, що є запорукою перемоги. Мистецькі заходи сприяють швидшій соціалізації військових, які пройшли через бойові дії, мають велику просвітницьку та виховну місію.

Велика кількість українських естрадних співаків беруть активну участь у заходах присвячених Майдану та воєнним діям на Донбасі, здійснюють концертно-волонтерську діяльність в районі проведення ООС (АТО) у своєму репертуарі мають пісні даної тематики.

Висновки. Отже, вокальні твори, у яких відображено сучасні потрясіння в Україні під час подій на Майдані та війні мають велике соціально-політичне і мистецьке значення. Адже, пісні, які народжені під час переломних історичних подій дозволяють нації згуртуватися і пережити разом складні випробування; відображають історично-культурну тяглість та ідентичність; допомагають суспільству адаптуватися до сучасних соціально-політичних реалій.

Список використаних джерел:

1. Задор, Д., & Костьо, Ю., & Милославський, П. (1944). Народні пісні підкарпатських русинів. *Ужгород, Вид. Подкарпат. о-ва науки*, 51. Вилучено із <https://elib.nlu.org.ua/view.html?id=3185>
2. Закарпатську співачку, яка відкрила українцям баладу «Гей, пливе кача по Тисині», нагородили почесною відзнакою. (2017). Вилучено із <https://pmg.ua/culture/59446-zakarpatsku-spivachku-yaka-vidkryla-ukraincyam-baladu-gey-plyve-kacha-po-tysyni-nagorodyly-pochesnoy>
3. Фестиваль «Пісні, народжені в АТО» (2016). Вилучено із <http://www.atofest.com.ua/pro-festyval/>

SEKCJA XVI. ARCHITEKTURA I SZTUKI

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.54

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ФОРМУВАННЯ ТА КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Роздорожнюк Олена Ярославівна

доцент, кандидат архітектури,
доцент кафедри архітектурних конструкцій
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

УКРАЇНА

Постановка проблеми. В умовах наростаючої у багатьох країнах світу популярності арт-терапії необхідно більш чітко уявлення про причини виникнення цього феномена, а також про те, яким чином відбувається реалізація внутрішніх ресурсів людського організму в процесі подібного роду лікування.

Метою даного дослідження є аналіз причин особливої актуальності арт-терапії в наш час, а також дослідження деяких аспектів її лікувального впливу в контексті завдань і проблем, що стоять перед цією специфічною різновидом терапії.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво в усі часи було найважливішим засобом прилучення до загальнолюдських цінностей через власний внутрішній досвід, через особисте емоційне переживання, через особисту участь у творчому процесі. Воно виражає і формує ставлення людини до навколишнього світу, до всіх явищ буття, до самого себе, ненав'язливо вводить в світ культурних цінностей і людських відносин, стимулює розвиток творчого початку. Вона унікальним чином дає перетворюючу силу внутрішніх ресурсів людини, сприяє особистісному зростанню і благотворно впливає на психіку.

Сьогодні в застосуванні елемента «арт» педагогами відчувається певна метафоричність, оскільки в даному випадку мистецтво не є безпосередньою метою діяльності, а стає лише засобом вирішення професійних завдань. Арт-терапія на сьогоднішній день є одним з найбільш ефективних методів психотерапії і – що особливо важливо – способів самопомоги.

Самореалізація людини як сформувалася особистості можлива лише у творчої діяльності, спрямованої на вирішення завдань, які посилає зовнішній світ. Сприйняття і створення мистецтва творчий процес. В його основі закладено ефект зустрічі або діалогу, з іншого персонажа або художника, або ж іншого в собі, зустрічі з досвідом іншого в собі. Тобто будь-який творчий акт пов'язаний з процесом самопізнання.

Властивості і користь арт-терапії. Арт-терапія виникла порівняно недавно, в першій третині двадцятого століття, а сьогодні стрімко і активно

методи арт-терапії набирають обертів. Слово «арт» позначає творчість, так що фактично арт-терапію можна називати терапією за допомогою творчості.

Творча терапія як метод психологічної корекції з успіхом застосовується для лікування дітей, дорослих і людей похилого віку і задіє малювання, ліплення, плетіння, танці або твір в якості основних прийомів. Методики арт-лікування дуже ефективні для зняття стресу, боротьби з депресією, апатією, фобіями, агресією. Різні техніки сучасної арт-терапії допомагають глибше пізнати себе, поліпшити настрій, гармонізувати душевний стан, заспокоїти розум і душу.

Для яких би цілей не застосовувалися ті чи інші види сучасної арт-терапії, вона завжди дає результат і, що характерно, не має небажаних побічних ефектів. Величезне відміну арт-техніки ще й в тому, що для лікування людина не зобов'язаний комунікувати, він проявляє своє «Я» в образах через візуальне мистецтво, а не через спілкування. А для дуже багатьох людей в стресовому стані це вкрай важливо. Таке лікування не викликає у людини ніякого опору, воно завжди добровільно і повністю безпечно.

Найважливіша умова будь-якого напрямку арт-терапії - це творити, не замислюючись про фактор художньої цінності створюваного арт-об'єкта, і зосереджувати увагу виключно на процесі, а не на результаті.

Основи арт-терапії. Сьогодні арт-терапія є відносно молодим методом реабілітації та психокорекції, що з'явилися в результаті об'єднання досвіду передових лікарів, психіатрів, художників та арт-терапевтів, мистецтвознавців та психоаналітиків.

Термін "арт-терапія" дослівно перекладається як терапія мистецтвом. Це окреме психотерапевтичний напрям з застосуванням готових предметів мистецтва або залученням до творчості самого клієнта.

Метод арт-терапії підходить для роботи з станами і переживаннями, які людині важко описати вербально. В такі моменти з'являється можливість випустити накопичене внутрішнє напруження через позначення кольором, формою, рухом або звуком. Крім того, асоціативні механізми і творча спрямованість допомагають не оголювати душу повністю і відразу – це світ образів, смислів і тонких архитипових асоціацій. Термін «арт-терапія» (буквально: лікування мистецтвом) ввів у вживання художник Адріан Хілл у 1938 р. при описі своєї роботи з туберкульозними хворими в санаторіях [1].

Головна мета арт-терапії полягає в гармонізації психічного стану через розвиток здатності самовираження і самопізнання.

Методика арт-терапії базується на переконанні, що змісту внутрішнього «Я» людини відображаються в зорових образах всякий раз, коли він малює, пише картину або ліпить скульптуру, в ході чого відбувається гармонізація стану психіки. З точки зору психоаналізу, основним механізмом арт-терапії є сублимація.

Завдання арт-терапії:

1. Дати соціально прийнятний вихід агресії та інших негативних почуттів.
2. Полегшити процес лікування (психотерапії) в якості допоміжного методу.
3. Отримати матеріал для психодіагностики.
4. Опрацювати пригнічені думки і почуття.
5. Встановити контакт з клієнтом.

6. Розвинути самоконтроль.
7. Сконцентрувати увагу на відчуттях і почуттях.
8. Розвинути творчі здібності та підвищити самооцінку.

Методи арт-терапії. За своєю спрямованістю методи арт-терапії поділяються на: активні – творче створення чогось нового; пасивні – сприйняття і переробка існуючих творів мистецтва. Неможливо заздалегідь визначити, який з підходів виявиться більш дієвим для конкретної людини. Навіть вважаючи, що активну участь у перетворенні життя є більш швидким шляхом до змін, іноді просте споглядання кольору дає великі результати.

Види класичної арт-терапії. Арт-терапія у вузькому сенсі слова — малюнок терапія (ізотерапія), заснована на образотворчому мистецтві. Популярна для психологічної корекції невротичних і психосоматичних порушень серед дітей і підлітків з труднощами в навчанні і соціальної адаптації. Виражає емоційний стан того, хто малює.

• Бібліотерапія (у тому числі казкотерапія) — літературний твір і творче прочитання літературних творів.

- Музикотерапія.
- Драматерапія.
- Танцювальна терапія.
- Лялькотерапія.
- Пісочна терапія.
- Глинотерапія.
- Медитативна живопис (є комбінацією арт-терапії з техніками самопізнання і саморозвитку).

- Плетіння, мандала.
- Скрапбукінг, колажування.
- Фотографія.
- Моделювання.
- Шиття, в'язання, рукоділля.
- Акторська гра, пантоміма.
- Написання прози або поезії.

Існують різні варіанти використання арт-терапії:

• використання вже існуючих творів мистецтва через їх аналіз та інтерпретацію;

• спонукання людини до самостійної творчості;

• використання наявного твору мистецтва і самостійна творчість;

• творчість самого педагога, психолога, соціального педагога, спрямована на встановлення взаємодії з особистістю [2].

Прийоми арт-терапії. Арт-терапія належить до числа психосоматичних, т. к. допомагає відновити здорову зв'язок між життєвими процесами і душею. При занятті усіма видами мистецтва інтенсивно і відкрито задіюються органи почуттів. Однак різні методи терапії концентрують увагу на різних органах почуттів. Згідно Трейхлеру принцип дії арт-терапії можна резюмувати наступним чином:

• в першу чергу арт-терапія сприяє активізації наших внутрішніх ресурсів — як у фізіологічному, так і в психологічному сенсі. Невживані, бездіяльні, загальмовані, пригнічені, забуті, неусвідомлені і недорозвинені фізіологічні

та/або психологічні процеси та навички завдяки їй можуть стимулюватися, розкриватися, активізуватися, розвиватися і вдосконалюватися;

- ініціюється процес позитивного самопізнання, однаковою мірою зачіпає область життєвих процесів, площина психіки і сферу міжлюдських відносин. Виникають нові можливості інтеграції, творчості, фантазії, ігри, експериментування, внутрішнього руху та творення;

- пробуджується власний потенціал сприйняття, завдяки якому розвивається здатність оцінювати свою поведінку, почуття і душевні хвилювання з боку. Це надає людині можливість надати нову форму свого життя і внести в неї зміни, як в тілесному, так і в соціальному плані;

- активізується і підвищується сила власного «Я». Цей процес відбувається на всіх чотирьох рівнях організації людської сутності [3].

Цілющий вплив. В арт-терапії елемент мистецтва визнається ефективним як такої, не потребуючи додаткових аналізів і обговорення. При цьому за основу приймаються оздоровчі (архитипічні) образи, які надають лікувальну і зміцнювальний вплив (на противагу аналітичного підходу, метою якого, навпаки, є аналіз і усвідомлення пережитого досвіду, а також підходу зіставному, що ґрунтується на відчутті контрасту з чимось нехорошим). Разом з тим при лікуванні психічних розладів деяке місце, звичайно ж, приділяється психотерапії з її художніми засобами, що дозволяють пацієнтові висловити свої переживання і внутрішні конфлікти допомогою художніх форм, а потім досліджувати і обговорити їх з терапевтом, компетентним в області психотерапії [4].

Особливостями арт-терапії які перетворюють її в потужний і ефективний засіб впливу на організм пацієнта є:

- 1) відсутність серйозних обмежень і протипоказань у застосуванні цього методу лікування (що забезпечує його масове застосування);

- 2) спрямованість на процес, а не на результат. Відсутність певного таланту не є перешкодою для заняття арт-терапією. Ця терапія не ставить своїм завданням створення повноцінного твору мистецтва. Важливо те, що відбувається з психологічним станом людини в ході лікування, а не естетичні якості створеного продукту;

- 3) це тісно пов'язаний з попереднім пунктом принцип безоціночності. Завдяки цьому, на думку психолога і арт-терапевта Анни Римаренко, «знімається» тривога пацієнта, що він зробить щось не так» і буде засуджений за це. Отримуючи свободу самовираження, людина позбавляється від настирливих, давили соціальних рамок. Це дозволяє йому максимально «виплеснути», наприклад у вигляді живописного образу, весь негатив, що накопився в його душі, позбувшись від нього таким чином в реальному житті. Об'єкту, зображеного в процесі арт-терапії, в принципі не можна давати оцінку, оскільки переживання людини, тим більше страхи, що ховаються в його підсвідомості, носять суто індивідуальний характер [5].

- 4) арт-терапія (у всіх формах свого прояву) припускає зниження психологічної напруги, що дозволяє мобілізувати ресурси організму на боротьбу з хворобою. Не випадково в даний час медицині застосовують арт-терапію не тільки для лікування важких захворювань психологічного характеру

(такі, як маніакально-депресивний психоз, різновиди шизофренії), але навіть алкогольну та наркотичну залежність.

Висновки. В умовах прискорення темпів життя, бурхливого розвитку технологій і як наслідок зростання навантаження на психіку сучасної людини арт-терапія буде отримувати все більше поширення. Це тим більш актуально, що багато тілесні (соматичні) захворювання є результатом несприятливого психічного стану індивіда, яке породжується в значній мірі зміненими умовами нашого буття. Тому не викликає сумнівів, що роль арт-терапії в житті кожної людини і суспільства в цілому буде неухильно зростати.

Список використаних джерел:

1. Арт-педагогика и арт-терапия в специальном образовании. (2001). Медведева Е. А., Левченко Ю. Ю., Комиссарова Л. Н., Добровольская Т. А. – М. : Академия.
2. Бетенски, М. (2002). Что ты видишь? Новые методы арт-терапии М. : ЭКСМО-ПРЕСС.
3. Катарсис. Современный словарь-справочник по искусству. (1999). М. : Олимп ООО «Фирма «Изд-во АСТ», 285–286.
4. Кузьмина, Е. Р. (2001). Нарисуй мне о себе: практическая психология для взрослых и детей. М. : Когелет.
5. Платонова, О. В. (2000). *Арт-терапия в художественном музее : учеб. пособие для студ. гуман.-худ. вузов.* СПб. : СпецЛит.

**SEKCJA XVII.
NAUKI WOJSKOWE, BEZPIECZEŃSTWO
NARODOWE I SPORT**

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.55

NATURAL DISASTERS IN GLOBAL SCALE

Olekasndr Mykhalko

lecturer in the Department of Feed Technology and Animal Feeding
Sumy National Agrarian University

UKRAINE

Globally, 3.9 billion people, or about half the worldwide population, were potentially exposed to natural disasters in 2018. When counting if a region was affected by multiple disasters, this number jumps to 10.7 billion people. In 2018, storms affected 19.4 million people around the world. Among them, 17.1 million people were located in Asia, accounting for 88% of the global total. To evaluate the burden of this type of disaster, the number of people affected has been compared to the people living in the area exposed to storms, identified as the population potentially exposed (PPE). In Asia, the number of PPE to storms was 2.1 billion people for 2018. Hence, the share of directly affected people among the PPE is at 0.8% for Asia, which is not distant from the value for the Americas at 0.6%. However, local extremes exist in certain areas, such as Laos (26.9%) and the Philippines (15.5%).

In relation to the previous decade (2008-2017), in 2018 there were fewer disasters compared to the annual average of 348 events, fewer deaths compared to the annual average of 67,572, fewer number of people affected compared to the annual average of 198.8 million people affected, and lower economic losses compared to the annual average of \$166.7 billion. This decrease is due to the lack of massive disaster events such as the 2010 earthquake in Haiti (222,500 deaths); the 2015/2016 drought in India (330 million people affected); and the 2011 Japan earthquake and tsunami (\$210 billion in damages). The deadliest events in 2018 occurred in Indonesia with the earthquake in September leaving 4,340 people dead or missing, followed by another earthquake in August which left 564 dead or missing. 2018 was a standout year for wildfires (10 events) and volcanic activity (7 events). The Attica Fires in Greece killed an estimated 100 people, making it the deadliest wildfire recorded in Europe within EM-DAT records. In the United States, the California wildfire season was the deadliest and costliest on record, with Camp Fire killing 88 people, the highest wildfire death toll in the country since the 1940s. Additionally, Camp Fire caused an estimated \$16.5 billion in damage, making it the costliest wildfire event ever recorded. As well, in 2018, volcanic activity resulted in more deaths than have occurred in the previous 18 years combined. In June, the Volcán de Fuego Eruption in Guatemala killed over 400 people and affected over 1.7 million, while in December, the eruption of Anak Krakatau in Indonesia triggered a tsunami that killed over 400 people on the islands of Sumatra and Java. Floods

have affected more people than any other type of disaster in the 21st century, including in 2018 (127 events). The August flash flooding in India's Kerala state was by far the largest flood event of the year, with 504 dead, and two-thirds of the state's residents affected (over 23 million people). Furthermore, flooding in Nigeria cost 300 lives and affected nearly two million people, while in Japan, heavy rains triggered the deadliest floods since 1982, killing 230 people. In terms of economic losses, storms were the costliest type of disaster. In the United States, hurricanes Florence and Michael cost \$14 billion and \$16 billion respectively, while Asia, China, India, Japan, and the Philippines faced extensive damage from multiple storms. The costliest storm was typhoon Jebi in Japan (\$12.5 billion), while for human impacts, multiple storms in the Philippines took over 300 lives in total, and affected over 10 million people. A number of disasters also occurred in countries with ongoing conflicts. Somalia, which commonly experiences drought, suffered flooding which affected 700,000 people, adding to the challenges faced by the population due to conflict. In Afghanistan, in addition to the civil war, which was the deadliest conflict in 2018,2 drought affected 3.6 million people and displaced hundreds of thousands. Additionally, droughts in Kenya (3 million people affected), Central America (over 2.5 million people affected), Madagascar (over 1.2 million people affected), and elsewhere continued to affect those dependent on agriculture or facing water shortages. Overall, notable features of the year were: intense seismic activity in Indonesia; a string of disasters in Japan; floods in India; and a very eventful year in volcanic activity and wildfires. These events occupied headlines throughout the year, despite an ongoing trend of lower death tolls from previous years continuing into 2018. The lower death tolls potentially demonstrate the efficacy of improved standards of living and disaster management. However, it is critical to avoid complacency towards major gaps in data collection and reporting, and in resilience, particularly for weather-related disasters considering the anticipated impacts of climate change.

In 2018, there were 315 natural disaster events recorded with 11,804 deaths, over 68 million people affected, and US\$131.7 billion¹ in economic losses across the world. The burden was not shared equally as Asia suffered the highest impact and accounted for 45% of disaster events, 80% of deaths, and 76% of people affected. Globally, Indonesia recorded nearly half the total deaths (47%), while India recorded the highest number of people affected (35%). Earthquakes were the deadliest type of disaster accounting for 45% of deaths, followed by flooding at 24%. Flooding affected the highest number of people, accounting for 50% of the total affected, followed by storms which accounted for 28%. Given Asia's large land mass, higher population relative to other continents, and multiple hazard risks, the results are not surprising.

Conclusions. In order to prevent emergencies, more effort is needed for monitoring of danger sources. The total number of emergencies in the world is increasing due to the lack of preventive measures and the complication of weather conditions.

References:

1. David, A., (2016). How to Write an Emergency Plan. *Health in Emergencies and Disasters Quarterly*. issue 1, pp. 215-224. DOI: 10.18869/nrip.hdq.1.4.215

2. Ripple, W.J., Wolf, C., Newsome, T.M., Barnard, P., Moomaw, W.R. (2020). World Scientists' Warning of a Climate Emergency. *BioScience*, Vol. 70, Issue 1, p. 100, <https://doi.org/10.1093/biosci/biz152>

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.56

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНОСТІ СБУ ДЛЯ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Меленті Євген Олександрович

Кандидат технічних наук, інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бугай Юлія Романівна

Курсант інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бубнюк Володимир Олександрович

Курсант інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА

Актуальність теми обумовлена стрімкістю розвитку інформаційних процесів у суспільстві та необхідністю суспільного реагування, у тому числі правового, на негативні аспекти їх прояву. У сучасному світі інформація є найціннішим глобальним ресурсом. Економічний потенціал суспільства переважно визначається обсягом інформаційних ресурсів та рівнем розвитку інформаційної інфраструктури. Інформація постійно ускладнюється, змінюється якісно, зростає кількість її джерел і споживачів. Водночас зростає уразливість сучасного інформаційного суспільства від недостовірної (а іноді і шкідливої) інформації, її несвоєчасне надходження, промислового шпигунства, комп'ютерної злочинності тощо. З цією ж проблемою зіткнулися й правоохоронні органи у своїй діяльності щодо запобігання та припиненню адміністративних правопорушень, виявленню та розкриттю злочинів, пошуку, затриманню злочинців. Удосконалення інформаційного забезпечення роботи правоохоронців дедалі стає одним з головних напрямків підвищення ефективності правоохоронної діяльності [1].

Інформаційні технології — це не просто сукупність методів і засобів, що використовуються для збору, зберігання, обробки і поширення інформації, а й на сьогодні технології постійно використовуються для життя і потреб сучасного суспільства [1].

Практика останніх десятиліть говорить про дедалі більш відчутне значення інформаційних операцій, інформаційних війн, що передують силовим діям у

відносинах між державами або ж нерідко, дедалі більшою мірою, замінюють їх. На інформаційному рівні йдеться про чітко спрямовані операції, що мають за мету вплив на свідомість населення.

Я вважаю, що однією з головних причин низької ефективності боротьби зі злочинністю є незадовільний стан взаємодії підрозділів правоохоронних органів України в оперативно-розшуковій роботі, відсутність ефективної інтегрованої системи обміну інформацією, своєчасного її отримання працівниками всіх рівнів.

Навіть нинішній конфлікт України з Росією також є прикладом гібридної війни, тобто війни, яка поєднує традиційні і нетрадиційні методи реалізації військових дій. Зокрема, про це зазначається у Стратегії національної безпеки України, у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, у Доктрині інформаційної безпеки України. Російсько-український конфлікт не тільки порушив регіональну стабільність, а й створив та підсилив глобальні ризики в країні. Агресія РФ проти України спричинила руйнівні наслідки для європейської та глобальної безпеки.

Дійсно, п'ять років війни в Україні наочно показали динаміку змін у процесі гібридної війни – як у методах нападу, так і у способах захисту та опору агресії. Враховуючи всі форми і методи, які використовуються в даному конфлікті, жертви і руйнування агресор завдає не лише прямим військовим вторгненням, а він все активніше застосовує засоби інформаційно-психологічного, економічного, політичного впливу [2].

Саме на сьогоднішній час у ході ведення Російською Федерацією «гібридної війни» проти України інформаційно-телекомунікаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування все частіше стають об'єктами кібератак, адже тепер здобути інформацію про будь-який об'єкт критичної інфраструктури (ОКІ) чи навіть про посадових осіб державної влади стає все легше і легше, а людей, які можуть цю інформацію роздобути також стає все більше.

Звичайно, інформація відіграє досить важливу роль в діяльності СБУ для вирішення її конкретних завдань, пов'язаних з контррозвідальним захистом державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, протидії розвідальній, розвідально-підривній та іншій протиправній діяльності спеціальних служб іноземних держав. Кібербезпека є одним з провідних завдань СБУ, вона є частиною інформаційної безпеки, діяльність її залежить від створення безпечних комп'ютерних систем.

Для вирішення всіх завдань і досягнення очікуваного результату СБУ повинна взаємодіяти з іншими складовими сектору безпеки і оборони, органами державної влади, установами та організаціями й надавати один одному достовірну інформацію для реалізації вирішення певних питань. Також необхідно встановити партнерський зв'язок зі спецслужбами іноземних держав відповідно до національного законодавства та міжнародних договорів, адже це значно посилить роботу наших спецслужб.

Робота СБУ повинна бути спрямована на вирішення таких проблем як витікання стратегічної інформації, або ж розміщення неправдивої інформації на офіційних електронних ресурсах органів державної влади, що в свою чергу може призвести до виведення з ладу робото здатності ОКІ. Також за

допомогою інформації можливе шантажування та погрожування співробітникам стосовно їхніх членів сім'ї, підриву репутації серед співробітників, вербування та кіберпогрози, що може призвести до підриву морально-психологічного стану та паніки у суспільстві, приховане залучення до співробітництва громадян іноземних держав, котрі можуть бути використані для реалізації сценаріїв диверсії.

Слід зазначити, що якість державного нагляду за мережею Інтернет, а також регулювання «діяльності» мережі здійснюється згідно законів України: «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про національну програму інформатизації», «Про основи національної безпеки України».

На теперішній час важливими проблемами, що постають перед правоохоронними органами є: вдосконалення нормативно-правової бази, покращення організаційно-кадрового забезпечення, яке потребує докорінного вдосконалення, створення та розробка дієвої системи інформаційної безпеки органів внутрішніх справ, яка б визначила загальні положення, основні поняття, цілі, принципи й напрями запровадження та підтримку надійної системи інформаційної безпеки правоохоронних органів України.

Уповноважені для контролю й розвитку інформаційного законодавства органи: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації, Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, Департамент спеціальних телекомунікаційних систем та захисту інформації Служби безпеки України, Управління по боротьбі з кіберзлочинністю МВС України та інші – на сьогодні не встигають із законодавчими ініціативами за темпами розвитку інформаційних технологій.

Отже можна зробити висновок, що проблема вдосконалення інформаційного забезпечення діяльності правоохоронних органів України є багатогранною та потребує комплексного підходу до її вирішення: від нормативно-правових аспектів до матеріально-технічного та кадрового забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Osnovy informatsiinykh tekhnolohii i system (2013). M-vo osvity i nauky Ukrainy, Nats. un-t "Lviv. politekhnika". L. : Vyd-vo Lviv. politekhniky|ISBN 978-617-607-440-3
2. Viina «hibrydna». Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk (2015). Uklad.: L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in. Kharkiv: Pravo.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.57

НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З РУКОПАШНОГО БОЮ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ У СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Пономарьов Віктор Олександрович

Старший викладач СК-2, інститут підготовки юридичних кадрів для СБУ
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Клюєва Ольга Сергіївна

Курсант інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Фисун Альона Віталіївна

Курсант інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УКРАЇНА

Умови виконання співробітниками силових структур професійної діяльності, тривале перебування в екстремальних ситуаціях потребують від них психологічної та фізичної витривалості [1-2].

Рукопашний бій як і всі інші розділи професійної підготовки працівників силових структур є дуже вагомим та суттєвим засобом для підвищення готовності до ефективних дій в екстремальних ситуаціях. Рукопашний бій як вид єдиноборств вимагає багато специфічних вимог до психіки спортсмена, наявності у нього вольових якостей.

І незважаючи на те, що система рукопашного бою як і будь-яка зброя не повинна бути залежною взагалі від яких би ні було моральних аспектів, але з-за того, що зброєю в даному випадку є людина, її вольові якості є визначним фактором при формуванні "профілю" рукопашника.

Розвиток вольових якостей повинен ґрунтуватися на впевненості у власних силах, розумінні реальності виконання поставлених техніко-тактичних та морально-вольових завдань, усвідомленні цілей та сил для їх досягнення. Спортсмени-рукопашники повинні знати характерні особливості свого стиля бою, його сильні та слабкі сторони, співвідношення сил з противниками, позитивні та негативні впливи можливих ситуацій на психіку супротивників.

Авжеж, для впевненого та успішного застосування прийомів рукопашного бою у службово-бойовій діяльності рівень підготовки співробітників силових структур повинен відповідати рівню підготовки спортсменів-розрядників з рукопашного бою. Але підготовка спортсмена високої кваліфікації з рукопашного бою є тривалим неоднорічним та безперервним процесом спортивних тренувань, які вимагають правильного планування дозування та своєчасності надавання таких складових спортивної підготовки як: теоретична, фізична, тактична, технічна, психологічна підготовка та комплексне

удосконалення, які спрямовані на дотримання специфічних принципів спортивного тренування:

- спрямованість до максимально можливих досягнень;
- поглиблена спеціалізація та індивідуалізація;
- єдність загальної та спеціальної підготовки;
- безперервність тренувального процесу;
- єдність в поступовості збільшення навантаження і тенденція до максимальних навантажень;
- хвилеподібність динаміки навантажень;
- циклічність тренувального процесу.

В решті решт спортсмени досягають певного індивідуального рівня та формують так званий “енергетичний рівень”, що і є морально-вольовими якостями особистості.

Методами розвитку вольових якостей можуть бути:

- організація спеціальних тренувальних занять,
- проведення сумісних занять спортсменів-рукопашників різного рівня підготовленості,
- виконання індивідуальних тренувальних завдань, що потребують подолання певних фізичних та психологічних труднощів,
- виконання завдань з використанням максимально можливих зусиль.

Спортсмен-рукопашник із значним досвідом тренувальних та змагальних сутичок є психологічно стійкою людиною, здатною зважено та розсудливо виконувати поставлені службово-бойові завдання. Тому одним із способів формування вольових якостей у співробітників силових структур є набуття, розвиток та підтримання навичок рукопашного бою. А заняття з рукопашного бою мають бути невід’ємною складовою підготовки співробітників силових структур.

Крім того, як свідчить багаторічний досвід вивчення питання, однією з основних проблем, що визначають ефективність розвитку одноборств у силових структурах різного профілю, є відповідність змісту програм підготовки з врахуванням професійної спрямованості співробітників даних структур. Це вже на етапах планування закладає фундамент формування необхідних навичок та конкретних алгоритмів поведінки у різних ситуаціях, пов’язаних з виконанням професійних завдань.

Список використаних джерел:

1. Marakushyn, A.I., Popov, F.I., & Kutsevol, R.V. (2011). Analiz dosvidu pidhotovky viiskovosluzhbovtstv do rukopashnoho boiu v zarubizhnykh armiiakh. Pedagogika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu, (5), 55-58.
2. Iakovlev, Ia.I. (2012). Istoriia vozniknoveniia iskusstva edinoborstva. Molodoi uchenyi, 5 (40), 583-584

РОЗРОБКА ВИМОГ ДО СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ТА ТРЕКІНГУ ПЕРЕКИДАННЯ ВАНТАЖІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Гурін Олександр Миколайович

канд. військ. наук, старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу наукового центру Повітряних Сил
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Сальна Наталія Євгенівна

молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Гурін Ігор Олександрович

науковий співробітник науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

УКРАЇНА

Як відомо, логістика – це планування та здійснення переміщення та забезпечення військ, яка застосовується до аспектів військових операцій. Логістичне забезпечення (ЛЗ) організовується і здійснюється з метою підтримки та забезпечення стратегічного (оперативного) успіху операцій, надаючи військам можливість діяти відповідно до визначених завдань максимально використовуючи свій потенціал та наявні спроможності. Одним з основних завдань ЛЗ є організація військових перевезень матеріальних засобів усіма видами транспорту (залізничним, морським, річковим та повітряним транспортом загального користування), в тому числі перекидання військових вантажів для потреб військ [1-2].

Перекидання військових вантажів включає: підготовку матеріальних засобів (мз) до перевезення (пакування у тару, формування комплектів, завантаження на палети або в контейнери), підготовку транспортних засобів, вантажно-розвантажувальних сил і засобів (такелажних команд); навантаження і перевезення мз до місць призначення (отримувача); вивантаження або перевантаження в транспортні засоби утримувача вантажу.

Для перекидання військових вантажів використовується уся мережа шляхів сполучення Єдиної транспортної системи України.

Для забезпечення систематичного контролю (стеження, супроводу) та визначення місця розташування рухомих об'єктів в часі необхідно створювати системи моніторингу та трекінгу перекидання військових вантажів ЗС України.

Структура системи моніторингу та трекінгу перекидання військових вантажів в загальній системі логістичного забезпечення ЗС України наведена на рисунку 1.

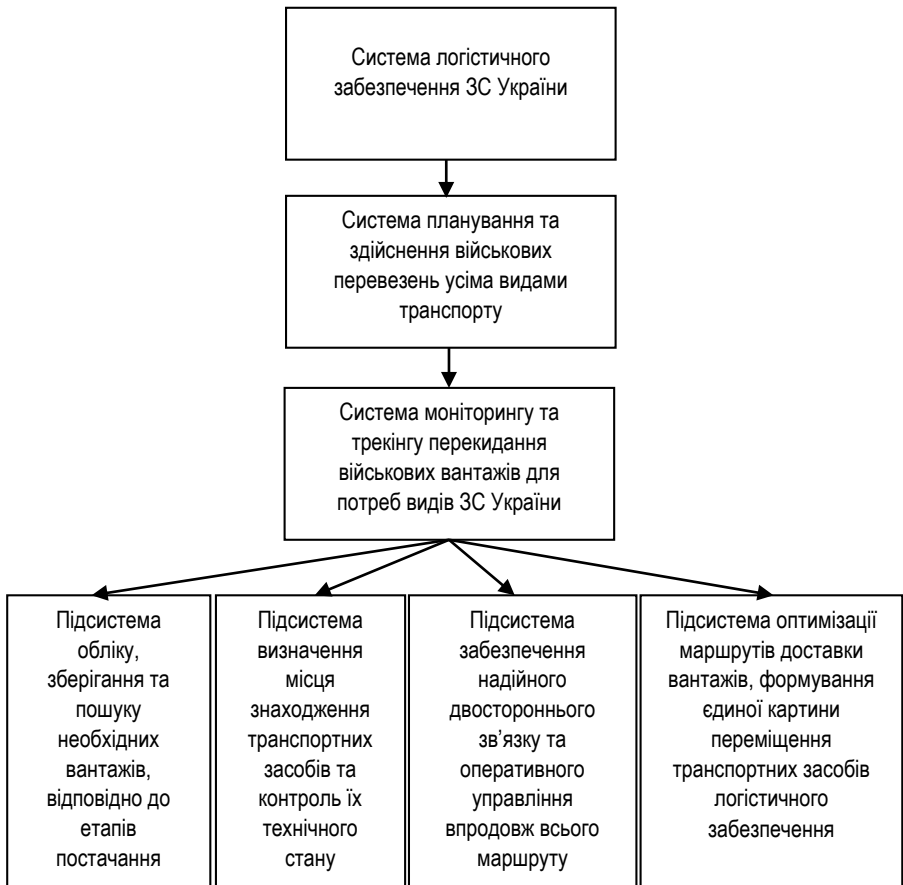


Рис. 1. Структура системи моніторингу та трекінгу перекидання військових вантажів в загальній системі логістичного забезпечення ЗС України

Система моніторингу та трекінгу перекидання військових вантажів – це система постійного спостереження за явищами і процесами, які відбуваються під час перекидання військових вантажів, результати якого служать для обґрунтування управлінських рішень по забезпеченню безпеки людей та об'єктів. В рамках системи моніторингу та трекінгу перекидання військових вантажів відбувається оцінка, контроль об'єкта, управління станом об'єкта залежно від впливу певних факторів.

Сучасна логістика неможлива без активного застосування інформаційно-комунікаційних засобів в управлінні ланцюгами постачань матеріальних

засобів, адже вдосконалення логістичних операцій багато в чому визначається досягненнями у галузі інформаційних технологій. В основі процесу управління матеріальними потоками лежить обробка інформації. Особливої актуальності проблема ефективного управління інформаційними потоками набуває для військових частин та установ ЗС України, що задіяні в процесі транспортування та перекидання військових вантажів. Тому перед організаторами і керівниками процесу транспортного обслуговування в межах реалізації логістичних принципів, постають проблеми, які спричиняють необхідність дослідження та формування власної інформаційної інфраструктури, яка створює умови для збирання, організації і транспортування інформації відповідно до завдань постачання [3-4].

Крім приладів локальної навігації, що вказують водієві місце перебування і (можливо) маршрут руху до заданої точки, на ринку з'явилися прилади контролю та моніторингу транспортних засобів, що показують посадовій особі (диспетчеру) маршрут руху та/або поточне місце розташування, а також інформацію щодо стану транспортного засобу. Останні прилади можуть працювати як у режимі реального часу (передавати дані по бездротовому каналу зв'язку), так і в режимі "чорного ящика", зберігати дані про транспортний засіб протягом певного часу (з подальшою передачею даних по бездротовому чи дротовому каналу зв'язку). Прилади нового покоління мають суттєво розширенні функціональні можливості - великий набір зовнішніх датчиків, що від'єднуються, значний обсяг "чорного ящика" для збереження результатів вимірів тощо. Як свідчить практика, можливості системи трекінгу дуже широкі і збільшуються з кожним днем. За статистикою, використання систем супутникового моніторингу підвищує якість і ефективність роботи транспорту, оптимізує робочий графік і маршрут транспортного засобу або військового вантажу.

Перевагою використання трекінгової системи є не тільки можливість контролювати переміщення транспортного засобу або військового вантажу та його стан, але й значно оптимізувати витрати на його експлуатацію. Користувач трекінгової системи отримує можливість у будь-який час доби, з будь-якого комп'ютеру або мобільного пристрою, що має доступ до мережі Інтернет, отримати необхідну трекінгову інформацію про рухомий об'єкт.

На сьогоднішній день в країнах НАТО велика увага приділяється розвитку інформаційної інфраструктури логістичного забезпечення. З цією метою проводяться комплексні заходи, спрямовані на модернізацію компонентів автоматизованих систем управління, що існують, а також на розробку нових. В ЗС країн НАТО активно реалізується програма єдиного обліку ресурсів логістичного забезпечення, основною метою якої є забезпечення всіх споживачів своєчасною та точною інформацією щодо місця знаходження, переміщення, стану та приналежності підрозділів, особового складу та матеріальних засобів.

Список використаних джерел:

1. Hurin, O.M. (2017). *Metodyka formuvannia ratsionalnoi struktury systemy materialnoho zabezpechennia povitrianoho komanduvannia Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy u povitrianoi operatsii*. Zbirnyk naukovykh prats KhNUPS, Vyp. 2 (51)

3. Drobakha, H.A. (2017). Pidsystema pidtrymky pryiniattia rishen shchodo orhanizatsii materialnoho zabezpechennia viiskovykh chastyn (pidrozdliv) povitrianoho komanduvannia v povitrianii operatsii. Chest i zakon. Kh.: NANH Ukrainy.
4. Intelektualni systemy v tekhnichnii ekspluatatsii avtomobiliv (2018).
5. Trystan, A. V. (2018). Teoretyko-hrafovyi metod analizu stiiikosti struktury skladnykh orhanizatsiino-tekhnichnykh system. Chest i zakon – Kh.: NANH Ukrainy.

DOI 10.36074/21.02.2020.v2.59

СХІДНІ ОЗДОРОВЧІ СИСТЕМИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Цапук Денис Юрійович

Аспірант III року навчання за спеціальністю фізична культура та спорт
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

Пангелова Наталія Євгенівна

д. фіз. вих., професор, завідувач кафедри теорії
та методики фізичного виховання і спорту
*ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»*

УКРАЇНА

У теперішній час стан фізичного та психологічного здоров'я дітей дошкільного віку викликає велике занепокоєння, що зумовлено низкою негативних факторів: інтенсифікацією системного дошкільного навчання, що збільшує статичний компонент; зміна структури змісту дозвілля дошкільнят (захоплення комп'ютерними іграми, гаджетами та ін.); низький рівень життя родини, що зумовлює надмірну робочу зайнятість батьків, і у зв'язку з цим – недостатній час, який вони приділяють дітям. У дітей практично відсутня мотивація до занять фізичною культурою, що пов'язано також із застарілими не цікавими формами роботи з фізичного виховання у дошкільних навчальних закладах.

Особливої значущості набуває фізкультурно-оздоровча робота з дітьми як у сім'ї так і в умовах дошкільної освітньої установи у період, який передує вступу до школи, що потребує підготовки організму дітей до зміни рухового режиму, характеру навчання, збільшенню психо-емоційних навантажень, які є немінучими зі вступом дитини до школи. Але, на жаль, сьогодні більшість дітей розпочинають навчання фізично та психічно не готовими до нього, мають низький рівень соматичного здоров'я і фізичної підготовленості, недостатню психоемоційну стійкість до стресових факторів (В.М. Пасічник (2014), А.Ю. Старченко (2015)).

Така ситуація потребує пошуку нових шляхів підвищення ефективності фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми дошкільного віку. Одним з таких напрямів може бути залучення дитини до регулярних занять фізичними вправами з елементами східних оздоровчих систем.

Мета роботи - Проаналізувати та узагальнити стан досліджуваної проблеми в теорії і практиці фізичного виховання у вітчизняних і зарубіжних дитячих освітніх установах за даними літературних джерел.

Методи дослідження – аналіз, узагальнення та систематизація даних літературних джерел, нормативних документів.

У сучасних умовах все більшої популярності набувають нові види рухової активності, в тому числі – елементи східних систем оздоровлення (хатха-його, йога-аеробіка, ушу, ци-гун та іню), які сприяють збереженню та покращенню стану здоров'я, і користуються все більшою популярністю серед різних груп населення, від дошкільнят до людей літнього віку.

Проблема вивчення східних оздоровчих систем пов'язана з питаннями збереження здоров'я, як окремої людини, так і населення Землі загалом. Основними особливостями східних оздоровчих систем є багато спрямованість, і багатоступеневість: східні оздоровчі системи використовуються для самовдосконалення та саморозвитку не тільки фізичних, а й духовно-психологічних якостей людини, для профілактики і лікування організму. Дані оздоровчі системи дозволяють удосконалювати фізичні можливості і резерви багатьох систем організму, що на самперед необхідно для дітей дошкільного віку.

Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання в дошкільних закладах присвячено багато робіт. Організаційно-педагогічне та методичне підґрунтя удосконалення системи фізичного виховання дошкільників наведено у дослідженнях Т.Ю. Круцевич (2012), Н.Ф. Денисенко (2012), Н.С. Пангелової (2014).

В останні роки проблеми підвищення ефективності дошкільного фізичного виховання були предметом дисертаційних досліджень А.А. Пивовара (2005), В.В. Поліщука (2008), Н.С. Маляр (2014), В.М. Пасічник (2014), А.Ю. Старченко (2015), А.В. Полякової (2016).

Водночас питання зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості, оптимізації психоемоційного стану дітей передшкільного віку засобами східних оздоровчих систем в процесі фізичного виховання не було предметом спеціальних досліджень, що і визначає актуальність теми.

Висновки: Таким чином, в результаті проведеного теоретичного дослідження було встановлено, що історичний аспект розвитку східних оздоровчих систем, реалізується у декількох напрямках; філософсько-релігійному (принципи положення будизму і даосизму, які вплинули на уявлення про сутність людини у цілому, а також усвідомлення поняття «хвороба», «здоров'я», «оздоровлення»); медичному (представленні основні аспекти розвитку тибетської медицини); історичному (історія виникнення і розвитку таких систем оздоровлення, як «внутрішній» стиль ушу, цигун і тайцзи-цюань); фізкультурно-оздоровчому (принцип оздоровчих систем Сходу та методичні рекомендації щодо їх впровадження у систему занять).

На наш погляд, застосування східних методів оздоровлення є доречним, за умови раціонального їх дослідження і критичного підходу до їх осмислення.

Список використаних джерел:

1. Вітос, Я.В. (2015). Розвиток психо-моторики дітей 5-6 років засобами східних єдиноборств: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02/Я.К. Вітос. Львів.
2. Михно, Л.С. (2017). Фізичне виховання молодших школярів на основі застосування засобів йога-аеробіки: дис. ... канд. наук з фіз. вих. та спорту. – 24.00.02. Київ. .
3. Пангелова, Н.Є. (2014). Теоретико- методичні засади формування гармонійно розвинутої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... докт. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02. Київ.
4. Пасічник, В.М. (2014). Удосконалення фізичних і розумових здібностей у фізичному вихованні дітей старшого дошкільного віку з використанням інтегрально-розвивальних м'ячів: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02 - фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. Львів.
5. Старченко, А.Ю. (2015). Оптимізація фізкультурної освіти старших дошкільнят на основі застосування засобів дитячого фітнесу : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 "Фіз. культура, фіз. виховання різних груп населення» Дніпропетровськ.

PUBLIKACJA NAUKOWA

ΛΟΓΟΣ

KOLEKCJA PRAC NAUKOWYCH

Z MATERIAŁAMI MIĘDZYNARODOWEJ
NAUKOWO-PRAKTYCZNEJ KONFERENCJI

**«WIELOKIERUNKOWOSC JAKO
GWARANCJA POSTĘPU NAUKOWEGO»**

21 lutego 2020 rok • Warszawa, Polska

TOM 2

Ukraiński, rosyjski, polski i angielski

*Materiały są drukowane w brzmieniu autora
Komitet organizacyjny nie zawsze podziela stanowisko autorów
Za dokładność tego materiału, autorzy ponoszą odpowiedzialność*

Podpisano do publikacji w dniu 21.02.2020. Format 60×84/16.

Przesunięcie papieru. Font Arial. Druk cyfrowy.

Arkusze warunkowa wydrukowana: 9,76.

Nakład: 100 egzemplarzy.

Wydrukowano z gotowego oryginalnego układu.

Dane kontaktowe Komitetu Organizacyjnego:

21037, Ukraina, Winnica, ul. Zodchih, 18, biuro 81

OP «Europejska platforma naukowa»

Telefony: +38 098 1948380; + 38 098 1956755

E-mail: info@ukrlogos.in.ua

www.ukrlogos.in.ua

Wydawca materiałów drukowanych: Drukarnia PE Gulyaeva V.M.
08700, Ukraina, Obukhov, ul. Malyska, 5. E-mail: 5894939@gmail.com
Certyfikat przedmiotu działalności wydawniczej: ДК № 3909 z 02.11.2010.